

T.C.

NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MÜLTECİ KONUSU İLE İLGİLİ
FARKINDALIK DÜZEYLERİ VE SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Melek AKDOVAN

Niğde

Ağustos, 2020

T.C.
NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MÜLTECİ KONUSU İLE İLGİLİ
FARKINDALIK DÜZEYLERİ VE SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melek AKDOVAN

Danışman: Doç. Dr. Nihal BALOĞLU UĞURLU

Niğde
Ağustos, 2020

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalık Düzeyleri ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri” başlıklı bu çalışmamın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12./08./2020

Melek AKDOVAN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MÜLTECİ KONUSU İLE İLGİLİ FARKINDALIK DÜZEYLERİ VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

AKDOVAN, Melek

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nihal BALOĞLU UĞURLU
Ağustos 2020, 115 sayfa

Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalık düzeylerinin tespiti ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinin bu konu ile ilgili farkındalıkları hakkındaki görüşlerini almaktır. Araştırma, 2018-2019 eğitim-öğretim yılının Bahar döneminde Tarsus İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı mülteci öğrencilerin yoğun olarak bulunduğu devlet okullarında öğrenim gören her sınıf düzeyindeki toplam 745 öğrenci ve yine bu okullarda hizmet veren toplam 14 tane Sosyal Bilgiler öğretmeni ile birlikte yürütülmüştür. Araştırmada Nicel yöntem kullanılmıştır. Nicel veriler sosyal bilgiler öğretmen görüşleri ile desteklenmiştir. Nicel veriler araştırmacının geliştirdiği “Mülteci Farkındalığı Ölçeği” ile edinilmiştir. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde, SPSS 24.0 istatistik programı kullanılmış olup çalışma grubunun farklı değişkenler açısından karşılaştırılması için Bağımsız örneklem T testi, Tek Yönlü ANOVA, Kruskal Wallis ve LSD Çoklu Karşılaştırmalı Test analiz yöntemleri uygulanmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin mülteci konusu ile ilgili öğrencilerinin farkındalıklarının tespitini gerçekleştirmek üzere yarı-yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Bu araştırmanın bulgularına dayalı olarak edinilen en önemli sonuçlar, ortaokul öğrencilerinin mülteci konusu ile ilgili farkındalık düzeyleri onların sınıf düzeyleri ve

cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterirken, sınıfında mülteci öğrenci olup olmaması ve anne-baba eğitim düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmamasıdır. Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri ise bu dersin mülteci konusuna yönelik farkındalığı artırmada diğer derslerden daha etkili olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Araştırma, bulgulara dayalı olarak geliştirilen ve Sosyal Bilgiler dersinin öğretimi sürecinde, bu dersin öğretim programında ve ders kitabında yapılabilecek bir takım düzeltmelere ilişkin öneriler ile tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Mülteci Konusu, Farkındalık, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Ortaokul Öğrencileri

ABSTRACT

THE AWARENESS LEVELS OF MIDDLE SCHOOL STUDENT ON THE REFUGEE ISSUE AND THE VIEWS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS

AKDOVAN, melek

Department of Turkish and Social Sciences Education

Thesis Advisor: Associated Professor Dr. Nihal BALOĞLU UĞURLU

July 2020, 115 pages

The purpose of this research is to determine the awareness of secondary school students about refugees and to get their views of Social Studies teachers about their students' awareness. There search was carried out in the spring term of the 2018-2019 academic year, with a total of 745 students studying at public schools affiliated to the Tarsus District Directorate of National Education, and 14 Social Studies teachers serving at these schools. The Quantitative method was used in the research. Quantitative data were supported by the opinions of social studies teachers. Quantitative data were obtained by the Refugee Awareness Scale developed by the researcher. In analyzing the data obtained, SPSS 24.0 statistics program was used and Independent sample T test, OneWay ANOVA, Kruskal Wallis and LSD Multiple Comparative Test analys is methods were used to compare the study group in terms of different variables. In the qualitative dimension of the research, a semi-structured interview form was used to determine the awareness of the students of the Social Studies course about the refugee subject. The most important results based on the findings of this study are that while the level of awareness of secondary school Students about the refugee subject differs statistically from their class levels and gender, there is no statistically significant difference in terms of whether there is a refugee student in their class and the level of parent education. On the otherhand, Social Studies teachers expressed their opinion that this course is more effective than other courses in raising awareness of the refugee problem. The research was completed with suggestions regarding a number of corrections that could be made in

the curriculum and text book of the Social Studies course, which was developed based on the findings.

Keywords: Social Studies, Refugee Topic, Awareness, Social Studies Teacher, Secondary School Students

ÖN SÖZ

Günümüz dünyasının en önemli küresel sorunlarından biri haline gelmiş olan zorunlu göç ve mülteci konusunda ülkemizin içinde bulunduğu coğrafyası sebebiyle gündemde olan konulardan biridir. Ülkemizin yoğun mülteci göçüne maruz kaldığı bir gerçektir. Buna bağlı olarak, ülkemizde yaşayan mültecilerle ilgili bazı sorunlar da dile getirilebilmektedir. Bu sorunların sosyo-kültürel boyutu çerçevesinde, mültecilerin toplumsal kabulleri ve toplum bireylerinin mülteci konusundaki farkındalıkları açısından Sosyal Bilgiler dersinin önemi ortaya çıkmaktadır. Nitekim Sosyal Bilgiler dersi içerik ve kazanımlarıyla toplumsal bütünleşmeyi sağlayan bir derstir. Böylece, araştırma kapsamında, ortaokul öğrencilerinin mülteci konusu ile ilgili farkındalıklarının ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinin bu konu ile ilgili farkındalıkları hakkındaki görüşlerinin edinilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın ilk bölümünde problem durumu, çalışmanın amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımlar yer almış, ikinci bölümde ise alan yazın incelenerek konu ile ilgili araştırmalar hakkında bilgiler sunulmuştur. Üçüncü bölümü yöntem kısmı oluşturmuş, dördüncü bölümde bulgular ve yorumlar kısmına yer verilmiştir. Son bölüm olan beşinci bölüm ise sonuç ve öneriler kısmından oluşmuştur.

Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusu İle İlgili Farkındalık Düzeyleri ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerinin incelenmesine yönelik çalışmada birçok değerli ismi katkısı olmuştur. Öncelikli olarak Sosyal Bilgiler Tezli Yüksek Lisans eğitimine başladığım andan itibaren desteğini esirgemeyen, değerli hocam Doç. Dr. Nihal Baloğlu Uğurlu' ya teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, araştırmanın uygulama aşamasında yardımlarını esirgemeyen çalışma grubunda yer alan Mersin ili Tarsus ilçesinde öğretim gören öğrencilere ve araştırmada görüşlerine yer verdiğim Mersin ili Tarsus ilçesinde görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerime değerli zamanlarını ayırarak katkıda buldukları için teşekkür ediyorum.

Ayrıca bugünlere gelmemde büyük emeği geçen aileme sonsuz teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.1. Her Ülke İçin Çok Önemli: Mülteci Çocukların Eğitimi.....	5
1.1.2. Sosyal Bilgiler Dersi ve Mülteci Konusu	6
1.2. Araştırmanın Amacı.....	7
1.3. Araştırmanın Önemi.....	8
1.4. Problem Cümlesi.....	9
1.5. Alt Problemler.....	9
1.6. Varsayımlar.....	10
1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	10
1.8. Tanımlar.....	11

II. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç Olgusu	12
2.2. Tarihsel Süreçte Göç.....	12
2.3. Küresel Zaman Göçleri	14
2.4. Göç Hareketleri.....	15
2.4.1. Mülteci Hukuku	16
2.5. Günümüz Dünya Göçlerinde Türkiye'nin Durumu	17
2.6. Ülkemizdeki Mültecilerin Sorunları	20
2.6.1. Hukuki Durum	21
2.6.2. Siyasal ve Güvenlik Durumu	22
2.6.3. Ekonomik Durum.....	22
2.6.4. İnsani Boyut	23
2.6.5. Sağlık Sorunları	24
2.6.6. Sosyo-kültürel Boyut	25
2.7. Mülteci Çocukların Eğitimi Sorunu.....	26
2.8. Sosyal Bilgiler Dersi ve Mülteci Konusu	28
2.9. İlgili Araştırmalar.....	29

III. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	34
3.2. Çalışma Grubu	34
3.3. Veri Toplama Aracı	37
3.3.1. Nicel Veri Toplama Araçları	37
3.3.1.1. Madde Havuzunun oluşturulması	38
3.3.1.2. Uzman Görüşlerinin Alınması	38
3.3.1.3. Ön Deneme Uygulaması	38
3.3.1.4. Maddelerin Değerlendirilmesi	39
3.3.2. Nitel Veri Toplama Araçları	42
3.4. Verilerin Analizi	43
3.4.1. Nicel Veri Analizi	43
3.4.2. Nitel Verilerin Analizi	44

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	45
4.1.1. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalık Düzeyleri	45
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	49
4.2.1. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalık Düzeylerinin Cinsiyete Göre İncelenmesi	49
4.2.2. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalık Düzeylerinin Sınıfında Mülteci Olma Duruna Göre İncelenmesi	51
4.2.3. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalık Düzeylerinin Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesi	53
4.2.4. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalık Düzeylerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesi	55
4.2.5. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalık Düzeylerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesi.....	58
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	61
4.3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Mülteci Konusundaki Farkındalıklarına Yönelik Gözlemlerine İlişkin Bulgular	61
4.3.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Mülteci Konusunda Farkındalık Oluşturmalarının Nedenlerine İlişkin Bulgular	62
4.3.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Mülteci Konusunda Farkındalık Oluşturmaya Yönelik Ön Planda Tuttıkları Durumlara İlişkin Bulgular.....	63
4.3.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Mülteci Konusunda Farkındalık Oluşturmaya Yönelik Sınıf İçi Aktivitelere İlişkin Bulgular	64
4.3.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Mülteci Konusunda Farkındalık Oluşturmaya Yönelik Sınıf Dışı Aktivitelere İlişkin Bulgular.....	65
4.3.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerinin Mülteci Konusunda Farkındalıklarını Geliştirmede Hangi Boyutları ile etkili olduğuna ilişkin bulgular	66

V. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Sonuç.....	68
5.2. Öneriler	78
KAYNAKÇA.....	79
EKLER	94
ÖZGEÇMİŞ	100

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Araştırma Grubunda Yer Alan Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Veriler.....	36
Tablo 2. Görüşme Yapılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri	37
Tablo 3. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalıkları Ölçeğine İlişkin Uyum İyiliği Değerleri	40
Tablo 4. Nihai Ölçekte Yer Alan Maddelere Ait Madde-Toplam Korelasyonları	41
Tablo 5. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalıkları Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler	45
Tablo 6. Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları	50
Tablo 7. Sınıfta Mülteci Öğrenci Olma Durumuna Göre Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları	51
Tablo 8. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalıklarının Sınıf Düzeyine Göre Tek Yönlü Anova Sonuçları	53
Tablo 9. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalıklarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları	55
Tablo 10. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalıklarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları	58
Tablo 11. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Mülteci Konusundaki Farkındalıklarına Yönelik Gözlemlerine İlişkin Örnek İfadeleri.....	61
Tablo 12. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Mülteci Konusunda Farkındalık Oluşturmalarının Nedenlerine İlişkin Örnek İfadeleri	62
Tablo 13. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Mülteci Konusunda Farkındalık Oluşturmaya Yönelik Ön Planda Tuttukları Durumlara İlişkin Örnek İfadeleri	63
Tablo 14. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Mülteci Konusunda Farkındalık Oluşturmaya Yönelik Sınıf İçi Aktivitelere İlişkin Örnek İfadeleri.....	64
Tablo 15. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Mülteci Konusunda Farkındalık Oluşturmaya Yönelik Sınıf Dışı Aktivitelere İlişkin Örnek İfadeleri	66
Tablo 16. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerinin Mülteci Konusunda Farkındalıklarını Geliştirmede Hangi Boyutları İle Etkili Olduğuna İlişkin Öğretmen İfadeleri	66

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Farkındalık Ölçeğinin Faktör Yapısı41

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:Avrupa Birliği
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
GTS	:Göç Terimleri Sözlüğü
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
MEB/ HBÖGM)	Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü
Ss	: Standart Sapma
\bar{X}	: Aritmetik Ortalama
Vd	: Ve Diğerleri
Vb	: Ve Benzeri
Akt	: Aktaran
&	: İle

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Göç hareketleri, farklı nedenlerden dolayı gerçekleşen, ancak bütün nedenlerin ortak noktası olarak insanların kendi varlıklarını devam ettirmek için gerçekleştirdikleri bir olgudur. İnsanlar geçmişten günümüze olumsuz doğa şartlarından kurtulmak, baskılardan kaçmak, daha güvenli ortamlarda yaşamak ve yaşamlarını daha uygun koşullarda devam ettirebilmek için göç etmişlerdir (Ünal, 2014: 66). Bunun yanı sıra belli sınırlar içinde yaşayan insan toplulukları, ekonomik problemler ve güvenlik kaygısı başta olmak üzere pek çok nedenden dolayı buldukları mekânları kitleler halinde terk etmek zorunda kalmışlardır (Ekici ve Tuncel, 2015: 10). Ayrıca modern dünyada, siyasi istikrarsızlık, insan hakları ihlalleri, baskıcı rejimler, özellikle bazı coğrafi bölgelerdeki (Irak, Afganistan, Suriye vb.) iç savaş ve etnik temizleme hareketleri, ağır yoksullaşma ve buna bağlı işsizlik gibi sorunlar göç olaylarını meydana getirmektedir. Küresel açıdan meydana gelen göç hareketleri incelendiğinde, bu hareketlerin özellikle gelişmiş devletlere yapıldığı görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında önemli etkenlerden biri farklı ülkelerdeki refah seviyesinin bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile görünür hale gelmesindedir (Danış, 2004: 1).

Göç olgusunun, modern çağda küresel bir sorun haline gelmesi, bu durum ile ilgili birtakım kavram ve tanımlamaların yapılmasını gerektirmiştir. Şöyle ki, göç sorununun baş aktörleri olan insanlar, göç ettikleri yerlerde farklı nitelendirmeler ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu açıdan, uluslararası düzeyde gerçekleşen bir takım anlaşma ve sözleşmelerde, göç eden insanlarla ilgili nitelendirmeler mevcuttur. Bunlardan, mülteci kavramı, ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” (1951, Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin sözleşme, Akt., Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 43) ve sığınmacı da “mülteci olarak kabul

edilmek üzere başvuru yapmış ancak başvurusu henüz sonuçlanmamış kişi” olarak tanımlanmaktadır (Kara ve Korkut, 2010: 3). Uluslararası göçlerin göç alan ülkeler açısından oluşturduğu olumsuzluklar, dünya devletlerinin bu konuyu kendi siyasal planlamalarında ön plana çıkarmalarına neden olmuştur. (Kolukırkık, 2014: 38). Yaşanan göç olaylarına bakıldığında, bazı ülkeler jeopolitik konumlarının sağladığı avantajlar nedeniyle, göç hareketlerinin geçiş noktası haline gelmişlerdir. Bu ülkeler arasında yer alan Türkiye’nin de geçmişten bu yana mültecilerin hedef ülkesi ve geçiş güzergâhı haline geldiği görülmektedir. Nitekim Ortadoğu, Afrika ve Asya’da bulunan ülkelere geçiş yolu güzergâhında bulunan ülkemiz, sınırında yaşanan siyasi çalkantılar ve ekonomik istikrarsızlık gibi sebeplerden dolayı, ülkelerinden ayrılmak isteyen insanların refah düzeyi yüksek ve toplumsal huzuru olan Avrupa ülkelerine geçişlerinde önemli bir koridor haline gelmiştir (Altınbaş, 2014: 254; Kaypak ve Bimay, 2016: 91; Nurdoğan, Dur ve Öztürk, 2017: 22). Aslında Türkiye’yi sadece bir geçiş güzergâhı ya da koridor olarak görmek de doğru değildir. Özellikle; Arap Baharı ve Suriye iç savaşı, ülkemize son yıllarda ciddi boyutta bir mülteci akışının oluşmasına neden olmuştur. Türkiye başta Suriyeli mülteciler olmak üzere 3,5 milyon mülteci ile dünyada mültecilere en çok ev sahipliği yapan ülke konumundadır (UNCHR, Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü, 2018).

Türkiye de geçmişten günümüze mülteci göçü alan ülkelerin başında gelmektedir. Bu nedenle uluslararası kuruluşların koymuş olduğu yetki ve sorumlulukları kabul etmenin yanında, kendi ülkesinin dinamiklerini de dikkate alarak yasalar oluşturmuştur. Buna göre, Türkiye’de 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 ek protokolü kabul edilmiş, ardından 1994 tarihli “*Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*” Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 11 Kasım 2013 tarihinde ise “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)*” Bu kanuna ek 2014 tarihinde Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır. YUKK, 1951 Sözleşmesi’ne konulan coğrafi çekince kapsamında uluslararası koruma statüsü düzenlemiştir. Bunlar “mülteci”, “şartlı mülteci” ve “ikincil koruma”dır. Mülteci tanımı 1951 Sözleşmesi ve 1994 Yönetmeliği’ndeki coğrafi çekince koyan tanımla aynıdır. Fakat 1994 Yönetmeliği’nde, “sığınmacı” olarak nitelendirilen kişiler için “şartlı mülteci” statüsü

getirilmiştir (Bozbeyoğlu, 2015: 70). Bu doğrultuda ÷lkemize Avrupa dışından gelen kişiler m÷ltesi olarak nitelendirilmemektedir. ÷lkemizde zorunlu g÷çle gelmiş kişiler tam olarak m÷ltesi tanımına uymamakla birlikte alan yazında s÷z edildiği şekilde incelenilerek çalışma da ÷lkemize zorunlu olarak g÷çle gelmiş kişiler m÷ltesi olarak aktarılmıştır.

T÷rkiye'nin zaman içerisinde uğradığı yoğun m÷ltesi akını, Avrupa Birliği (AB) ÷lkeleriyle kendi ÷lkemiz arasında krize yol açmıştır. ÷lkemiz ve AB arasında krizin ç÷z÷müne ilişkin olarak; Suriyelilerin kitlesel akınının altında yatan nedenlerin ç÷z÷müne y÷nelik uygulamaların gerçekleştirilmesi, geçici koruma altındaki Suriyelilerin ve T÷rkiye'de bu kişilere ev sahipliği yapan b÷lgelerin desteklenmesi ve diğer ÷lkelerle işbirliğinin artırılması planlanmıştır. T÷rkiye ve AB tarafından Ortak Eylem Planı ve Vize Serbestliği Diyalogu gerçekleştirilmiştir (T÷rkiye–AB Ortak Eylem Planı, 2015). Vize Serbestliği Anlaşması, AB'ye yoğun m÷ltesi akının durdurulması amacıyla yapılmış bir anlaşma olmasının yanı sıra, ÷lkemizin m÷ltesi sorunu ile baş başa kalmasına neden olmuştur. ÷lkemiz m÷ltecilere karşı açık kapı politikası uygulamaktadır. Bu durum artan m÷ltesi sayısı karşısında ÷lkemizi daha da zora sokmaktadır (Poyraz, 2012: 57-58). Geri Kabul ve Vize Serbestliği Anlaşmasının bazı ÷lkelerin çıkarına dayalı olduğu da açıktır. ÷lkemiz için vize serbestliği için ngör÷len madde sayısının gerçekleştirilememesi de bu durumun bir g÷stergesi olarak g÷sterilebilir (Bozkurt, 2016: 398).

M÷ltesi akını ile ÷lkemiz, içinde bulunduğu hukuki ve siyasi sorunların yanı sıra insani, sosyal, k÷ltürel, ekonomik alanda da birçok problem yaşamaktadır. ÷lkemizdeki m÷ltecilerin beslenme, barınma, g÷venlik ihtiyaçlarının karşılanması, ÷lkemiz için b÷y÷k bir y÷k haline gelmiştir. M÷ltesi akını ÷lkemizde özellikle istikrarsız b÷lgeler olan g÷ney sınırı b÷lgelerimizde yoğunlaşmış ve buralarda T÷rk h÷k÷meti çadır kent ve konteyner kentler oluşturmuştur. Sınırın tam sıfır noktasında olan bu geçici barınma merkezleri “sıfır noktası yardımlar” olarak adlandırılmaktadır. Bu b÷lgelerde m÷ltecilere y÷nelik yardımlar AFAD [Afet ve Acil Durum Y÷netimi Başkanlığı] üzerinden sistematik bir şekilde y÷r÷t÷lmektedir. Ayrıca Kızılay ve diğer sivil toplum rg÷tleri de ihtiyaa g÷re bu b÷lgelere y÷nlendirilmektedir (TBMM, İHİK, MHAK, G÷ ve Uyum Raporu, 2018: 77). ÷lkemizde genel sağlık hizmet verilerinin oldukça y÷ksek olduğu g÷r÷lmektedir (AFAD, 2018).

Ülkemizde yaşayan mültecilerin siyasal, sosyal, ekonomik ve insani boyutta değerlendirilebilecek çok yönlü bir konu olduğu gerçektir. Nitekim ülkemizde yaşayan mültecilerin ekonomiye etkisi düşünüldüğünde; ülkemizde geçici koruma yönetmeliğine göre mültecilerin iş piyasasına girmeleri bakanlıkça belirlenen sektörlerde ve coğrafi bölgelerde, şartlar yerine getirildiği takdirde mümkündür (Uzun, 2015: 116). Ancak, kayıt dışı binlerce mülteci de işgücü piyasasında yer almaktadır (Kaygısız, 2017:8). Bu mültecilerin işgücü piyasasındaki ücretlendirmeyi olumsuz yönde etkilemesi ekonomik anlamda bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Zencir ve Davas, 2014: 45-46). Mülteciler ile ilgili bir diğer değinilmesi gereken konu ise sosyo-kültürel açıdandır. Sosyo-kültürel olarak dil problemi ağırlıklıdır. Mültecilerin Türkçeyi yeterli düzeyde konuşamamaları bu topluma adaptasyonlarını geciktirmektedir. Nitekim bu problemin çözümü mültecilerin ülkemize entegrasyonu açısından oldukça önemlidir (Bölükbaş, 2016: 30). Bunun için de, devletin farklı kurumlarında (belediyeler, halk eğitim merkezleri, okullar vs.) dil eğitim merkezleri kurulmuştur. Mültecilerin Türkçe yeterlik düzeyleri dışında, diğer bir takım sosyo-kültürel özellikleri de bu toplumun insanları ile farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların, toplumlar açısından bir zenginlik olarak görülme çabalarına rağmen, birtakım çatışmalara neden olduğu da bir gerçektir (Erdem, 2017: 343). Mültecilerin hukuki sorunlarının başında ise, mevzuatta her ne kadar mültecilerin hukuki statülerinin tanımlanmasına dair düzenlemeler yapılsa ve Birleşmiş Milletler Merkez Yönetim Kurulu (BMMYK) ile işbirliği içerisinde olursa da coğrafi kısıtlamadan dolayı kayıt dışı yabancı sayısı yüksektir. Bu durum yabancıların kayıtsız çalışmalarına, her türlü temel ihtiyaçtan (sağlık, eğitim, barınma gibi)mahrum kalmalarına ve sınır dışı edilme korkusu içerisinde yaşamalarından dolayı psikolojik olarak da bunalımda olmalarına neden olmaktadır. Hukuki statü belirleme sürecinde ise yine prosedür kaynaklı (sürecin uzunluğu, ikamet verilen illerde yaşanan sıkıntılar vs.) zorluklar mültecileri hukuki boyutta yaşadıkları sorunlar olarak değerlendirilmektedir (Çiçekşöğüt, 2017: 15). Ülkemizde yaşayan mültecilerin insani boyutta değerlendirilebilecek en önemli sorunlarının başında, yeterli düzeyde beslenme ve barınma imkânlarına ulaşmama durumları olarak gösterilebilir. Bu bağlamda mültecilerin temel sağlık sorunları olarak, açlık, hastalık, yoksulluk ve kötü yaşam koşulları olarak gösterilmektedir (Yavuz, 2015: 269).

1.1.1. Her Ülke İçin Çok Önemli: Mülteci Çocukların Eğitimi

Bir ülkenin üzerinde en fazla durduğu konulardan birisi eğitimidir. Hâlihazırda Türkiye'nin de toplum bireylerinin eğitimi üzerine uyguladığı birtakım politikalar olmakla birlikte mülteci çocukların eğitimi üzerinde de durmak zorunluluğu vardır. Bununla ilgili olarak, ülkemizde yasal anlamda mülteci çocukların eğitimi hakkında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 34(4) maddesine göre "Aile ikamet izinleri, on sekiz yaşına kadar, öğrenci ikamet izni almadan ilk ve ortaöğretim kurumlarında eğitim hakkı sağlar." ifadesi yer almaktadır. Yine aynı kanunun 59(d) maddesine göre "Çocukların eğitim ve öğretimden yararlandırılmaları hususunda, Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır." ibaresi mevcuttur (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). Geçici Koruma Yönetmeliğininin 28. maddesi mültecilere yönelik eğitim hizmetleri ile ilgilidir. Bu maddeye göre; okul öncesi, ilk ve ortaöğretim çağındaki çocukların eğitiminin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmesi, lisans ve lisansüstü eğitim hizmetlerinin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından karşılanması ve bununla birlikte her yaş grubuna yönelik, dil eğitimi, meslek edindirme, beceri ve hobi kurslarının talep doğrultusunda düzenlenmesi sağlanabilmelidir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Okullar sosyalleşmeyi sağlayan önemli bir kurumdur ve mülteci çocukların Türkiye'ye uyum sağlayabilmelerinde önemli yer tutmaktadır. Ayrıca Türk kültür ve yaşayışının öğrenilmesinde de Türkçenin mültecilere öğretilmesi önem taşımaktadır (Gün, Yıldız ve Güvendik, 2017: 154). Ülkemizde mülteci çocukların eğitimi için yasal düzenlemeler yapılmış olsa da mülteci çocukların okullara entegrasyonunda büyük eksiklikler gözlenmektedir. Mülteci öğrenciler okullarda maddi imkânsızlıklar, ayrımcılık, Türkçe konuşamama, arkadaş edinememe gibi sorunların yanı sıra kendini bulunduğu topluma ait hissedememe, dışlanma gibi problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar (Sayın, Usanmaz ve Aslangiri, 2016: 11). Mülteci öğrencilerin yaşadığı bu sorunlara ek olarak okullardaki yöneticilerin göç dalgası neticesinde mültecilerle ilgili olumsuz tutumlarda bulunduğu da gözlemlenmektedir. Okul yöneticileri, mülteci öğrencilerin okul düzenini bozduğu, okullarda homojen yapının devam etmesi gerektiği, her ne kadar eğitim alsalar da bu eğitimin sınırlı olacağını belirtmişlerdir. (Sakız, 2016: 72-74). Suriyeli çocuklarının yaşadığı dil problemleri; birtakım temel öz bakım becerilerini yerine getirememiş olmaları, bazı çocukların olumsuz davranışları ve ailelerin çocuklarını mülteci çocuklardan uzak tutmalarına

sebepler olurken, öğretmenlerin de öğrencileri kendi öğrencileri gibi benimsemedikleri görülmüştür (Uzun ve Bütün, 2016: 77).

1.1.2. Sosyal Bilgiler Dersi ve Mülteci Konusu

Son yıllarda ülkemize gelen yoğun mülteci göçü ülkemizin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal alanlarda zorluklar yaşamasına neden olmuştur. Özellikle sosyal anlamda dışlanma, etnik ayrımcılık, yabancı düşmanlığı, ötekileştirici faaliyet ve söylemler, yoksulluk gibi sorunlar ile karşı karşıya kalmışlardır (Ünal, 2014: 68). Toplumumuz ve mülteciler arasındaki kültürel farklılıkların yanısıra yoğun mülteci göçünün demografik anlamda ülkemizi sıkıntıya sokması, iş sıkıntısına girilmesi, ekonomik kaygıların, suç ve hastalıkların sebebi olarak görülebilmektedir (İrdem, 2017: 522). Göç faaliyetleri ülkemizdeki istihdam sorununu artırmış ve ucuz iş gücü ile ekonomik dengeler bozulmuştur. Diğer taraftan suç oranlarının göç eden insanlarla birlikte arttığına dikkat çekilmektedir. Bu da toplumda güvensizlik ve korkuya neden olmaktadır. Güvensizlik ve korku, insanlarda mültecilere karşı bir “öteki” algısına neden olmaktadır (Akçadağ, 2012: 9).

Göç ve mülteci sorunun kontrolsüz bir şekilde gerçekleşmesi yabancı korkusu, etnik şiddet gibi güvenlik tehditlerine dönüşmenin yanında siyasi, ekonomik, sosyokültürel yapıları da olumsuz etkileyebilmektedir (Deniz, 2014: 177). Bu durumdan da anlaşılacağı gibi ülkemizde mültecilere karşı tepkilerin olması olağan bir durum gibi karşılanabilir. Ancak bu durumun toplumsal anlamda aşılması gereken bir sorun olduğu açıktır. Toplumsal ayrışma ve düşmanca bir bakış açısının yerine mültecilere karşı bir farkındalığın oluşturulması gerekmektedir. Bu farkındalığın ise bugün ve gelecek kuşaklar bağlamında eğitim yolu ile aşılabileceği öngörülmektedir. Sosyal Bilgiler öğretim programı öğrencilere girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2018: 3). Okullarda sosyokültürel konuların ağırlıklı olarak verildiği Sosyal bilgiler dersinin toplumsal anlamda mültecilere olan farkındalığı arttırmada öneminin daha da ortaya çıkacağı açıktır. Bu durum da mülteci konusu ile ilgili farkındalıkların oluşmasına da katkı sağlayacaktır. Yine Sosyal Bilgiler dersi programı özel amaçları arasında milli ve manevi değerler ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli olmanın önemi ile ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara

duyarlılık göstermeleri, mültecilerin içinde durum karşı duyarlılık gösterme açısından önemlidir (MEB, 2018: 8).

Mülteci konusunun hem küresel hem de toplumsal bir sorun olması itibariyle, öğrencilere duyarlılık sağlama açısından Sosyal Bilgiler dersi yarar sağlayacaktır. Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin etkin, üretken, demokratik, insan haklarına saygılı vatandaş yetiştirmeyi amaçlaması da bu aşamada önemlidir. Sosyal Bilgiler dersinin değer, beceri, kazanımlarıyla, içinde bulunduğu toplumun kültürünü, ekonomisini, coğrafyasını öğrenirken aynı zamanda diğer ülkeleri de öğrenmeyi sağlar. Yani Sosyal bilgiler hem milli hem küresel anlamda donanımlı bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda oluşturulan öğretim alanları mültecilerin ülkemize gelme nedenlerini anlama, onların sorunlarına karşı farkındalık bilinci oluşması açısından önemlidir.

Ülkemizde son yıllarda meydana gelen mülteci akını, beraberinde getirdiği sosyal sorunlardan dolayı, mültecilere karşı bir tepki oluşmasına da neden olmuştur (Yıldırım, İslamoğlu ve İyem, 2017: 121; Orhan ve Şenyücel Gündoğar, 2015: 9; Ünal, 2014:79). Bunun için eğitim kurumlarında bu sorun çerçevesinde bir eğitim planlamasının yapılması gerekmektedir. Bu planlama dâhilinde öğrencilerin mülteci öğrencilere karşı empati yapabilmesi, ben ve biz duygusunu öğrenebilmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca öğrencilerin mültecilere karşı ön yargılarının ve kalıp yargılarının ortadan kalkmasına destek olunabilecektir. Bu bakımdan, Sosyal Bilgiler dersinin eğitim-öğretim faaliyetleri açısından önemi büyüktür. Bu ders kapsamının içeriğine paralel olarak bu konunun üzerinde durmak mümkündür. Bireysel farklılıklar, sosyal yardımlaşma, toplumsal değişim ve gelişim, sosyal değer ve beceri kazanımı gibi konular mülteci konusu ile bütünleştirilebilecek ve öğrencilerin birtakım farkındalıklarının ve beceri/değer gelişimlerinin gerçekleşmesini sağlayacak bir ders olarak görülebilmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Mülteci konusu, ülkemizde son yıllarda en fazla tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Farklı boyutları ile değerlendirilen bu konunun sosyo-kültürel boyutunda eğitim kurumlarının önemi büyüktür. Nitekim okullar, çocukların kültürel uyum sürecini gerçekleştirmede, sosyal değişimin yaşandığı ve daha çok toplumun

baskın kültür özelliklerinin aktarıldığı yerlerdir (Kopala, Esquivel ve Baptiste, 1994'ten aktaran, Kağnıcı, 2017: 1772). Bu nedenle, mültecilerin bu kurumlarda entegre olmaları gereken toplumun sosyo-kültürel özellikleri ile karşı karşıya kalmaları doğaldır. Ne var ki, son yıllarda ülkemizin karşı karşıya kaldığı mülteci sorununun okullarda da dile getirildiği bir gerçektir (Başar, Akan ve Çiftçi, 2018: 1577; Erdem, 2017:34; Tanrıkulu, 2017:134; Kağnıcı, 2017:1772) Ancak, okulların bu sorunlarla ilgili farkındalık oluşturma ve baş etme kapasitelerinin de önemli olduğu düşünülmektedir. Okulların hem mülteci çocuklar için bir eğitim kurumu olması hem de ev sahibi toplumun kendi tutum ve davranışlarını gözden geçirerek bu doğrultuda bir eğitim planlaması yapması gerekmektedir (Duman, 2019: 347). Nitekim böyle bir eğitim planlamasında Sosyal Bilgiler dersi büyük önem taşır. Toplumun sosyo-kültürel özelliklerini en fazla ön planda tutan bir içeriğe sahip olan Sosyal Bilgiler dersi, mülteci konusu ile ilgili de bu anlamda ilişkili bir derstir. Bu nedenle bu ders içeriğinin öğrencileri olarak ortaokul öğrencilerinin ve bu dersin öğretmenleri olarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci konusu ile ilgili görüşlerini almak önemlidir. Bu bağlamda araştırma ortaokul öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalık düzeyleri ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinin farkındalıkları üzerine görüşlerinin tespiti üzerine yapılandırılmıştır. Böylece, araştırmada ortaokul öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalıklarına ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kendi ders içerikleri kapsamında bu konuyu nasıl değerlendirdiklerine dikkat çekilmektedir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere, her sınıf düzeyindeki (5., 6., 7, ve 8. Sınıf) ortaokul öğrencileri ile Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur.

1.3. Araştırmanın Önemi

Ülkemizin jeopolitik konumu itibarı ile hem göç edilen bir ülke olması hem de diğer göç edilecek ülkeler için bir geçiş güzergâhında yer alması mülteci sorununun etkisini önemli düzeyde hissetmesine neden olmuştur. Bu sorunun her boyutu ile (insani, hukuki, ekonomik, sosyo-kültürel gibi) Türk toplumunun insanında bir farkındalık oluşturmaya ve bu farkındalığın da sıklıkla mültecilere karşı olumsuz bir tutum ve davranış geliştirmesi toplumsal çatışma için bir zemin de oluşturabilmektedir (Ekici, 2019:701). Toplumsal çatışma yerine toplumsal uzlaşmanın tercih edilmesi ve toplum içerisinde her türlü farklılıkları olan insanların

bir arada barış içerisinde yaşaması, bireylerin eğitimi ile mümkündür. Bireylere okullar tarafından, gerek planlı gerekse örtük programlarla, barış eğitimi gerçekleştirilecek birtakım değer ve becerilerin kazandırılması nispeten de olsa bir çözüm yolu olarak düşünülebilir.

Mevcut eğitim sisteminde örgün eğitim kurumlarında planlı bir ders kapsamında yer alan ve disiplinler arası bir öğretim yaklaşımı ile sosyal bilimlere ait farklı disiplinlerin bir durumun farklı boyutlarını ortaya koymasına imkân sağlayan Sosyal Bilgiler dersi, bu yönü ile mülteci konusunun da farklı boyutlarını ortaya koyabilecek bir derstir. Böylece, öğrencilerin bu ders kapsamında, mülteci konusu ile ilgili bilişsel ve duyuşsal becerilerinin kazandırılması ve farkındalıklarının geliştirilmesi söz konusu olabilir. Alanyazında, ortaokul öğrencilerin ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci konusu ile ilgili görüş ya da tutumlarını ölçen çalışmalar mevcuttur (Baloğlu Uğurlu ve Akdovan, 2019; Palaz, Çepni ve Kılcan, 2019; Öztürk, 2018). Ancak, ortaokul öğrencilerinin ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sadece mevcut durumla ilgili görüşlerini almaktan ziyade onların bu durumla ilgili farkındalıklarının da ortaya koyulması gerekir. Bir başka deyişle, ortaokul öğrencilerinin ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci konusu ile ilgili bilinç ve kabullenme düzeylerinin tespiti bu araştırmanın alan yazında özgün bir çalışma olarak yer almasının en önemli nedenidir.

1.4. Problem Cümlesi

Bu çalışmada cevabı aranan soru cümlesi “Ortaokul öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalıkları ne düzeydedir ve Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalıkları hakkındaki görüşleri nelerdir? olarak ifade edilmektedir.

1.5. Alt Problemler

Araştırmanın alt problemleri şunlardır.

1. Ortaokul Öğrencilerinin mülteci konusunda farkındalıkları ne düzeydedir?
2. Ortaokul öğrencilerinin mülteci konusu ile ilgili farkındalık düzeyleri onların;
 - Cinsiyet,

- Sınıf düzeyi,
- Kendi sınıflarında mülteci öğrenci olup olmadığı,
- Anne eğitim düzeyi ve
- Baba eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalıkları ile ilgili görüşleri nasıldır?

1.6. Varsayımlar

1. Ortaokul öğrencilerinin araştırmada kullanılan mülteci farkındalık ölçeğinin sorularına samimi bir şekilde cevap verdikleri varsayılmıştır.

2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalıkları hakkındaki görüşme sorularına samimi bir şekilde cevap verdikleri varsayılmıştır.

3. Hem ortaokul öğrencilerine hem de Sosyal Bilgiler öğretmenlerine uygulanan araştırma ölçeklerinin amacı gerçekleştirmede yeterli olduğu varsayılmıştır.

4. Ölçme araçlarının kapsam geçerlilikleri konusunda başvuru uzman görüşleri yeterlidir.

1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. 2018-2019 eğitim öğretim yılının Bahar döneminde Mersin İli Tarsus İlçesinde yer alan ortaokulların her sınıf düzeyindeki öğrencileri ile

2. 2018-2019 eğitim öğretim yılının Bahar döneminde Mersin İli Tarsus İlçesinde yer alan ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile

3. Araştırmada uygulanan ölçme araçları ile sınırlandırılmıştır.

1.8. Tanımlar

Göç: Göç, ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenlerle insanların bireysel ve kitlesel olarak yer değiştirme eylemi ya da yaşanılan yerin değiştirilmesi eylemidir (Şahin, 2001: 59).

Zorunlu Göç: Toplumsal huzursuzluklar ve kişisel özgürlüklerin sınırlandırılması sonucunda insanların kendilerini daha güvende olabileceği yer aramaya iten göçlerdir (Akgür, 1997'den aktaran, Akkaya, 2012: 6).

Düzensiz göç: Hedef ülkeleri açısından, bir ülkeye yasadışı giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü: 2009: 26).

Vatansız kişi: Vatandaşlığın getirdiği haklardan, devletin sağladığı diplomatik korumadan, ikamet edilen devlette doğal olarak kalma hakkından ve seyahat etmesi halinde ülkeye dönüş hakkından mahrum olan kişilerdir (Göç Terimler Sözlüğü, 2009: 95).

Göçmen: Hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklenenlerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır (Göç Terimleri sözlüğü: 2009: 37).

Entegrasyon: Göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreçtir (Göç Terimleri Sözlüğü 2009: 30).

Sosyal Bilgiler: Bütün çeşitlilikleriyle yeryüzüne bağlı olayları tanıtan, bunların oluş sebeplerini açıklayan, vatandaşlık hak ve ödevlerinin, sorumluluklarının neler olduğunu belirten, kısaca insan ve onun sosyal ve fiziki çevresiyle geçmişte, günümüzde ve gelecekteki etkileşimini ortaya koyan bilgilerdir (Ambarlı, 2010; 21).

Farkındalık: Dikkatin amaçlı ve bilinçli olarak, bedende ve zihinde o anda olup bitenlere yönlendirildiği, bu gözlemler sonucunda ortaya çıkan içeriğin de yargılanmadan, analiz edilmeden, tepki verilmeden, merakla, anlayışla ve şefkatle kabullenildiği bir yaşantısal süreçtir (Şahin ve Yeniçeri, 2015: 49).

II. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç Olgusu

Göç, bireylerin zorunlu veya istemli olarak yer değiştirme hareketidir (Çakır, 2011: 131-132). Göç, bir devleti ya da uluslararası sınırı geçerek, altında yatan neden ne olursa olsun, insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009:22). Göç insanların yaşamsal devamlılıklarını sağlamaları açısından toplumsal gereklilik içeren bir olgudur. İnsanları buldukları coğrafyaları terk ederek yer değiştirmeyi içeren bu olgunun altında, ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel gibi sebepler yatmaktadır. Ancak karmaşık bir göç olgusunun altında yatan sebeplerin en başında geçmişten bu yana ekonomik faktörler gelmektedir. Örneğin göçebelerin yiyecek bulma, işçilerin daha iyi bir iş bulma, ailelerin ise maddi yaşama standartlarını geliştirme amacı ile göç ettikleri söylenebilir (Sağlam, 2006: 35). Aslında bu durum göç nedenlerinin çekici faktörleri olarak adlandırılabilir (Aşkın, Yayar ve Oktay, 2013: 233). Ne var ki, az gelişmiş ülkelerde mevcut siyasi istikrarsızlıklar, kamu hizmeti yetersizliği, demografik etkenler (iş gücüne duyulan ihtiyaç), az gelişmiş ülkelerin yüksek doğum oranlarının ortaya çıkardığı işsizlik sorunu, uluslararası ağlar (göç eden ailelerin diğerlerini de yanına çekmeleri), çatışma, savaş ve doğal felaketler gibi durumlar ise göç nedenlerinin itici faktörleri olarak adlandırılmaktadır (Aydemir ve Şahin, 2018:126; Laczko ve Anich, 2013'ten aktaran, Demirhan ve Aslan, 2015:28; Tümtaş ve Ergun, 2014: 2).

Göç hareketlerinin başlama sebepleri arasında insanların kendi tercihlerini kullanma durumları söz konusu olabileceği gibi dayatmalar, sürgünler, mecburi iskân ve savaştan kaçma gibi zorunluluklar da mümkün olabilmektedir.

2.2. Tarihsel Süreçte Göç

Göç, insan hayatının yaşam dinamikleri içerisinde yer alan ve geçmişten geleceğe devam eden bir olgudur. İnsanoğlu yaşamı içerisinde farklı coğrafyalarda yaşamış, farklı ekonomik şartlara maruz kalmış, farklı siyasi sistemler tarafından

yönetilmişlerdir. İnsanoğlunun bu süreç içerisinde, buldukları ülkeler, coğrafyalar, siyasal sistemlerde değişiklikler meydana gelirken, insan yaşamı için daha elverişli ortamlara, göç etme gereksinimi veya zorunluluğu doğmuştur. İnsanlar kitleler ya da gruplar halinde göç etmişlerdir. Bu göç hareketleri sonucunda bazı medeniyetler ortaya çıkarken bazı medeniyetler de tarihe karışmıştır. Göç hareketlerinin çağ değişimine neden olduğu bile bir gerçektir. Orta Asya'dan batıya doğru gerçekleşen ve Avrupa toplumunun farklı ırk ve etnik kökenler ile yeniden şekillenmesine yol açan Kavimler Göçü, bunun en güzel örneğidir. (Kınık, 2010: 37).

Dünya tarihinin dönüm noktalardan biri de Amerika kıtasına olan göçlerdir. Amerika kıtasının keşfinden sonra, 16. Yüzyılda, bu kıtaya yeni hayat kurma umuduyla birçok insan göç etmiştir. Tarihsel süreçte, Avrupa'dan gerçekleşen göçlerin ise sömürgecilik anlayışı ile olduğu ve bu nedenden dolayı büyük göç hareketlerinin meydana geldiği de bilinmektedir (Özerim, 2014: 21). Avrupalı tüccarlar özellikle 15. ve 18. yüzyıl arası 15 milyon insanı köle olarak çalıştırmak üzere; Güney Amerika'ya, Karayip adalarına ve Brezilya'ya götürmüşlerdir (Mutluer, 2003'den aktaran, Deniz, 2014: 180). Tarihsel süreçte önemli görülen bir diğer göç hareketi ise Çarlık Rusya'sında yaşanmıştır. 18. Yüzyılın son çeyreği ile 19. Yüzyıl boyunca Çarlık Rusya'nın uyguladığı politikalar, ülkede yaşayan Kafkas ve Türk halklarının ülkeden kopmasına ve Osmanlı topraklarına ve özellikle Anadolu'ya göç etmelerine neden olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla işgallerin Anadolu'ya ilerlemesi, göç hareketlerinin bu bölgelere ilerlemesinde etkili olmuştur. Bu durum Türkiye adına son üç yüz yıldaki en önemli problemlerdendir (Aksoy, 2018: 84). Birinci Dünya Savaşı sonrası da yine tarihsel süreçte göçlerin yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde, yeni kurulan devletlerin sınırlarının etnik grupların yaşadığı coğrafya ile örtüşmemesi, devletlerin homojen yapıda politika gütmesine ve göçlere zemin hazırlamıştır. Bunun bir sonucu olarak 1920'li yıllarda özellikle Avrupa'da büyük çapta nüfus değişiklikleri meydana gelmiştir (Arı, 2004'dan aktaran, Eker, 2008: 51). Özellikle de Almanya da Nazizm ve İtalya da faşizm fikirlerinin diğer devletlere karşı yayılcı bir politika izlemesi Yahudi göçlerine neden olmuştur. 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulması ile başta Avrupa'dan olmak üzere Asya ve Amerika'dan pek çok Yahudi göçmenin buraya getirilip yerleştirilmesine yol açmıştır. (Eker, 2008: 64). İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise Avrupa ülkeleri toparlanmaya gitmiş, iş gücü gereksinimi içinse dışardan

göç almaya başlamıştır. Özellikle Almanya 1954 yılından 1970'lere kadar, Yunanistan, İspanya ve Türkiye gibi ülkelerden insan gücü almışlardır (Aksoy, 2012: 294).

Dünyanın bir diğer önemli bölgesi olan Arap coğrafyasında ise Irak-İran savaşlarının patlak vermesiyle 8 yıl süren savaşta bir milyona yakın insan hayatını kaybederken, yüzlerce insanda mülteci konumuna gelmiştir. Irak ve İran içinde iç göçler meydana gelirken ülke dışına da birçok göç yaşanmış, birçok insan mağdur olmuştur (Hacitahiroğlu, 2014: 265). Yine bu bölgede meydana gelen İran devrimi, Afganistan Savaşı, Körfez Savaşı, Arap Uyanışı ve sonrasında yaşananlar ve Suriye İç Savaşı zorunlu göçlerin meydana gelmesine neden olan en önemli faktörlerdir (Danış, 2004: 178).

2.3. Küresel Zaman Göçleri

Uluslararası göç hareketleri, küreselleşme ile birlikte zengin ve yoksul ayrımı yapmaksızın herkesi tehdit eden, ülkelerin refah düzeyini etkileyen, terör, ekonomik krizler, istikrarsız ülkelerdeki iç savaşlar, dünyada artan iklim değişikliği, çevreyle ilgili sorunlar gibi küresel sorunlar neticesinde gerçekleşmektedir (I. Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu, 2016: 11).

Kitlesel zorunlu göç olaylarının ortaya çıkışı binlerce yıl öncesi olarak gösterilse de, siyasi ve militarist kitle göçlerinin çıkış tarihi 20. yüzyıl olarak gösterilebilir. Bir diğer deyişle, 20 yüzyıl göç olaylarının en önemli nedeni II. Dünya savaşının ortaya çıkış sebeplerinden olan totaliter rejimler ve iç savaşlar aynı zamanda insan hareketliliğine de neden olan faktörlerdir (Bulut, Karakaya ve Akın, 2016: 3017-3018).

Günümüz dünyasında göç dalgası sürekli olarak sanayi ülkelerine doğru gerçekleşmektedir. Amerika ve Avrupa göç eden insanların hedefindeki ülkelerin başında gelmektedir. Bu kıta ülkeleri 1950'li yıllarda refah seviyesinin artmasıyla göç almaya başlamıştır. Daha sonraki yıllarda, Afganistan'ın işgali, İran devrimi, Yugoslavya iç savaşı gibi nedenler mülteci akınının bu ülkelere ulaşmasına neden olmuştur. 11 Eylül 2001 sonrası göçmen ve mültecilerin düzensiz göçüne karşı yeni vize koşulları oluşturmaları illegal yollarla bu ülkelere girişe neden olmuştur (Yücel, 2017: 8).

2.4. Göç Hareketleri

Kitlesel göç hareketleri, insanların göç etme sebepleri, şekilleri, zorunluluk içerip içermemesi, göçün devamlılığı gibi nedenlerden dolayı uluslararası hukukta belli tanımlamalara kavuşturulmuştur. Uluslararası alanda göç eden insanların hak ve hukukuna yönelik ihlalin söz konusu olmaması için bu isimlendirmeler ve tanımlamalar önemlidir. Bir ülkede bulunan göçmenler statülerine göre (Tümertekin ve Özgüç, 2017:312):

- 1- Devamlı yerleşmeleri hukuken kabul edilmiş göçmenler
- 2- Hukuken kabul edilmiş geçici göçmenler
- 3- Yasal olmayan (belgesiz) göçmenler
- 4- İltica etmek isteyenler
- 5- Mülteciler
- 6- Sığınmacılar olarak nitelendirilmektedir.

Göçmenlerin kendi içerisinde hukuki statüleri farklılaşmasına rağmen ortak noktaları ekonomik ya da farklı bir nedenle (eğitim, sağlık v.s.) kendi ülkesini gönüllü terk etmektedir. Ancak bu durum, mülteci ve göçmen arasındaki farklılaşmayı sağlamaktadır. Şöyle ki, mülteci ve göçmen arasındaki temel fark göçmenlerin biraz önce söz edildiği gibi buldukları ülkeyi gönüllü terk etmelerine rağmen mültecilerin terk durumlarının zorunluluktan kaynaklanmasıdır (Ziya, 2012: 232). Bir kişinin kendisini ağırlayan ülkeyi terk edip başka ülkeye geçmesi onu mülteci statüsünden çıkarmaz veya göçmen yapmaz. Bir kişinin mülteci olma sebebi geldiği ülke tarafından korunma sağlanamamış olmasıdır. Sığınma ülkesine geçmesi mülteci statüsünü değiştirmez. Eğer kişi mültecilik kriterleri gereği kurallara uyarsa, koruma, arama ve yaşamını yeniden inşa etme hakkına sahiptir (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), 2016). Mülteci ve vatansız kişi arasındaki fark ise, - her ikisinin de devletle bağlarının kesilmiş olması nedeniyle emniyetsiz bir durumda olmaları ve uluslararası anlamda özel statüye sahiptirler- mültecilerin zulüm korkusuyla ülkesini terk etmiş olmasıdır. Vatansız kişiler de ise bu şart aranmaz,

mülteci olmak için yaşadığı ülkenin ikametgâhının dışına çıkması yeterlidir (BMMYK (Kıbrıs), 2017: 29).

2.4.1. Mülteci Hukuku

Uluslararası devletler hukukunun en önemli bölümünü oluşturan uluslararası mülteci hukukunun oluşumu insanlık tarihi kadar eskidir. Tarihsel süreç içerisinde insanlar baskı şiddet, inanç ve etnik kimlik yüzünden baskıya uğramış ve başka bir yere sığınmak durumunda kalmıştır. Yerleşik hayatın başlamasıyla bir arada yaşamının oluşturduğu baskı ve şiddetler insanların yaşadığı toplumdan başka bir topluma sığınmasına sebep olurken, gidilen toplumlarda da sığınanlara yardım etmek için kurulan kurum ve kuruluşlar mülteci hukukunun oluşmasına sebep olmuştur (Odman, 1995: 5, akt., Güneş, 2019: 32-33). 20. yüzyıl ve devamını takip eden süreçte mülteci hukukunun şekillendiği görülmektedir. Özellikle, Birinci Dünya Savaşı sonucunda ortaya çıkan ulus-devlet anlayışının mültecilik hukukunun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Devletlerin vatandaşlarına uyguladığı politikalar gereği, Yabancılarla ilgili yasalar çıkarılmıştır. Bu doğrultuda Fransa'da 1915'te, Belçika'da 1922'de, İtalya'da 1926'da, Avusturya'da 1933'te, Almanya'da 1935'te yabancılara yönelik yasalar çıkarılmıştır. Almanya'da çıkarılan Nürnberg Yasaları ile “tam vatandaşlar” ve “siyasal haklardan mahrum vatandaşlar” olarak ayrılmıştır. Bu durum Avrupa'da vatandaşlıktan çıkarma ya da haklardan mahrum etme gibi yasalar oluşturmanın önünü açmıştır (Bozbeyoğlu, 2015: 62). Yine Birinci Dünya Savaşı sonucunda Rus devrimi ile mülteci durumuna düşen insanlara yardım etmek amacıyla Komiserlik Ofisi kurulmuştur. Ardından Milletler Cemiyeti tarafından kurulan Uluslararası Nansen Mülteciler Ofisi mültecilerle ilgili çalışmalarına devam etmiştir. 1938'de Mülteciler Yüksek Komiserliğinin atanmasıyla ofis çalışmaları son bulmuştur. Almanya'da ise Nazilerden kaçan insanlar için Yüksek Komiserlik oluşturulmuştur (Uzun, 2016: 63). Almanya'da oluşturulan Mülteciler Hakkındaki sözleşme 10 şubat 1938 tarihinde oluşturulan sözleşme Milletler Cemiyetinde kabul edilmiştir (Acer ve diğerleri., 2010'den aktaran, Kandemir, 2018: 1). 1920'li yıllarda Milletler Cemiyeti ve iki ya da daha fazla taraf devletlerce imzalanan anlaşmalarla mültecilerin hukuki statüsünü tanımlamak amacıyla yapılan sözleşmelerden ibarettir (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1015). Mültecilerin hukuki statüleri için kurulan kuruluşlar; Birleşmiş Milletler Mülteciler, Mülteciler Uluslararası Nansen Ofisi, Hükümetler arası Mülteciler Komitesi, Birleşmiş Milletler Yardım ve Yeniden Yapılandırma Yönetimi,

Uluslararası Mülteci Örgütü gibi yapılar kurulmasıyla mültecilik güvence altına alınmış, yine Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği oluşturulmuş, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kabul edilmiş ve Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi hazırlanmıştır (Odman,1995, s. 14-15 akt. Güneş, 2019: 35).

İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonunda ağır insan hakları ihlalleri mülteci hakları açısından birçok gelişme yaşanmasına sebep olmuştur. 1946 yılında kurulan Hükümetlerarası Mülteciler Komitesinin görevi Uluslararası Mülteci Teşkilatı (UMT)'na devredilmiş, sonrasında 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi Düzenlenmiştir (Çiçeksoğüt, 2017: 69). İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi'nin (İHEB) 14. maddesinde “Herkes zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkına haizdir” (T.C. Resmi Gazete, 1949) hükmünün yer alması sığınmacıların korunmasının uluslararası düzeyde kabul edilmesini sağlamıştır. 10 Aralık 1948 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilmiş ve İHEB'de düzenlenerek evrensel boyut kazanmıştır (Menekşe, 2018: 68). 10 Aralık 1950 tarihinde Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK) kurulmuştur (Çiçeksoğüt, 2017: 6). Günümüzde de 1951 tarihinden itibaren BM tarafından göç eden insanlarla ilgili çalışmalar yürütülmektedir. BM üyelerinin katılımıyla 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanan Cenevre Sözleşmesi mülteci hukuku açısından büyük önem arz etmektedir (Kandemir, 2018: 17). Ancak 1951 tarihli Cenevre sözleşmesinin coğrafi sınırlama ve zaman sınırı içermekteydi. Mültecilerin Hukuki statüsüne ilişkin 1967 protokolü imzalanmıştır. Amacı sınırlama olmaksızın herkesin mülteci kabul edilmesi gerektiğidir. 1967 Protokolüyle “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ” ibaresi kaldırılmıştır. Böylelikle tarih sınırlaması ortadan kaldırıldığı gibi coğrafi mekân sınırlamasına da son verilmiştir (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1018).

2.5. Günümüz Dünya Göçlerinde Türkiye'nin Durumu

Türkiye'nin uluslararası göç politikası, uluslararası göç hareketlerinin yeniden şekillenmesi, boyutları, dinamikleri, göçmen profili, göçlerin neden ve sonuçları gibi unsurlarla yeniden oluşmaktadır (Yakar ve Temurçin, 2013: 218). Türkiye coğrafi konumu itibariyle Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Asya ülkeleri ile AB ülkelerine geçmek isteyen kaçak göçmenlerin, hem durak noktası, hem de transit geçiş yolu olarak

kullanılan bir ülkedir. Türkiye düzensiz göç açısından kaçak işçilerin hedef ülkesi konumundadır (Deniz, 2014:184). Türkiye özellikle son yıllarda Ortadoğu’da Arap Baharı olarak bilinen ve iç savaflara neden olan olayların sonucunda büyük bir mülteci akımına uğramıştır (Boyraz, 2015: 40). Hâlihazırda, Türkiye, Suriye’den gelen yoğun göçe karşılık olarak büyük kamu politikalarına kaynak ayırmış ve açık kapı politikası uygulayarak insani sorumluluktan kaçmamıştır (Günay, Atılğan ve Serin, 2017: 54).

Türkiye, mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesini imzalayan taraf devletlerdendir. Ancak 1967 Ek protokol bakımından protokolün 1. Maddesinin 3. fıkrası uyarınca, tarihsel sınırlama ortadan kaldırılmışken coğrafi sınırlaması devam etmektedir. (TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, (İHİK), Mülteci Hakları Alt Komisyonu (MHAK) Göç ve Uyum Raporu, 2018: 24). Ne var ki, bu anlaşmalara göre Türkiye mülteci statüsünü yalnızca Avrupa ülkelerinden sığınacak kişilere verilmiştir (Ayçiçek ve Tecer, 2018: 53). Buna karşın, Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelere gelenler, ırkı dili, dini tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğramış, haklı sebeplerden dolayı, vatandaşı olduğu ülkeyi terk etmiş ve ülkesine dönmek istemeyen kişilere çeşitli işlemlerden sonra *şartlı mültecilik* verilir. Yine, ülkesine döndüğü takdirde, ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı davranışa maruz kalacak, silahlı çatışma durumlarında şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, menşei olduğu ülkeden tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen kişiler mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyorsa bu kişilere de *ikincil koruma* statüsü verilir. *Geçici Koruma* ise, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırimıza gelen ve geçen insanlara kişilere sağlanan haktır (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 35- 49). Türkiye 1967 Ek Protokolüne imza atan taraf devletlerden birisi olarak Mülteci Haklarının korunması adına 11 Nisan 2013 tarihli Resmi gazetede yayımlanan “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)*” çıkartmıştır. Bu kanun, Türkiye’de kalış, çıkış ve Türkiye’den koruma talep eden insanlar için uygulamaya dair usul ve esasları belirtmektedir. Yabancılarla ilgili işlemler, sınır kapılarında, yabancıların korunma talebi doğrultusunda, ayrılmak zorunda kalınan ülkeye dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye’ye gelerek uluslararası koruma isteyen insanlara geçici korumayı kapsamaktadır (YUKK, 2016). Yine 22

Ekim 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY), ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye dönemeyen kişilerin geçici koruma amacıyla Türkiye sınırlarına gelmesi ve YUKK'nın çerçevesinde bireysel olarak değerlendirmeye alınmayan kişilerin Türkiye'de kalışı hak ve yükümlülükleri çıkışları hakkındaki düzenlemeleri kapsamaktadır (GKY, 2014: 6103). Türkiye, Avrupa dışından gelen mültecilere misafir söylesimini kullanmaktadır. Misafir (sığınma başvurusu sahibi), uluslararası anlamda yerleşme amacı olmayan kişilerin geçici bir süre ile başka ülkeye göç etmesi olayına denir. Misafir kavramı geçici korumaya tabi insanları kapsamaktadır. Bu statü kapsamında mülteci olarak tanınmayan Suriyeli misafirler Ekim 2011 itibariyle İçişleri Bakanlığı'nın *İltica ve Sığınma Yönetmeliği*'nin 10. Maddesi kapsamında Geçici Koruma Statüsündeki kişiler olarak belirtilmektedir (Sandal, Hançerkıran ve Tıraş, 2016: 466).

Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle geçmişten günümüze insanların ilgi odağı olmuştur. Türkiye bu süreçte birçok göçe sahne olmuş, devletler kurulmuş, siyasi ve ekonomik nedenlerin etkisiyle paylaşılabilen topraklar arasında yer almıştır. Tarih öncesi dönemleri yaşayan Türkiye toprakları birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Anadolu jeopolitik ve jeostratejik önemini tarihte hiçbir zaman kaybetmemiştir. En eski medeniyetlerden olan Mısır ve Mezopotamya medeniyetleri Anadolu'da kurulmuştur. Anadolu toprakları; Asya ile Avrupa, Yakın Doğu ile Balkanlar, Akdeniz ile Karadeniz arasında bir geçit görevi görmektedir. Boğazlar dünya nizamını elinde tutmak, cihan hâkimiyeti ve milletlerarası güç dengeleri açısından jeostratejik bir noktadır (Ünal, 1980: 22).

Dünya genelindeki siyasal çalkantılar, yeni siyasal akımlar, yeni devletlerin oluşması, imparatorlukların yıkılması gibi birçok yeni oluşumlara sebep olmuştur. Bu siyasal değişiklik özellikler, yeni fikirler özellikle milliyetçilik akımının etkisiyle çok uluslu devletlerin zararına olmuş, birçok İmparatorluk yıkılma sürecine girmiştir. Bu devletlerin başında Osmanlı İmparatorluğu da gelmektedir. Balkanlardaki iç karışıklıklar ve burada kurulan yeni devletlerin Türklere baskısı sonucunda Türkler göç etmek durumunda kalmışlardır (Akşin, 2007: 77).

Balkanlarda yaşanan bir diğer göç hareketi tarihte “büyük mübadele” olarak bilinen göç hareketidir. Yeni kurulan devletin imzalamış olduğu Lozan Anlaşması gereği Yunanistan da yaşayan Müslümanların Türkiye'ye göçüne karşılık,

Türkiye’den gelen Müslüman sayısının iki katı kadar Ortadoks Hristiyan ülkeyi terk etmek durumunda kalmıştır (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 254).

Bununla birlikte Kırım Savaşı da büyük göçmen gruplarının Anadolu’ya gelmesine sebep olmuştur. Anadolu’ya yapılan göçlerin büyük bir kısmı 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rusya’nın etkisiyle Kafkasya’dan olmuştur. Bu göçler Anadolu’nun etnik, kültürel ve siyasi hayatında etkili olan önemli faktörlerdendir (Berber, 2011: 19). Birinci Dünya savaşıyla da Anadolu’ya göçler hızla artmıştır (Aktüre, 1985: 878-880).

Türkiye, yakın dönemde de sınır komşuları ve yakın çevresindeki ülkelerden göç alan bir ülke durumundadır. 1979’da İran devrimi ve Rus- Afganistan, 1980-1988 yıllarında Irak İran savaşı, 1991’de Körfez savaşı, 1991’de Sovyetlerin dağılma sürecine girmesi, 2003 yılında ABD’nin Irak’ı İşgali ve devamında gelen Suriye iç savaşı ülkemizin yoğun göçlere maruz kalmasına neden olmuştur (Cengiz, 2015: 111).

2.6. Ülkemizdeki Mültecilerin Sorunları

Mülteci toplumlarında bireylerin yaşadığı en önemli sorunlar aile üyelerinden ayrılma, yakın kişilerin kaybı, finansal, sosyal, fiziksel ve eğitimsel koşulların değişimi, aile yaşamı ile ilgili evlilik, doğum ve çocuk yetiştirme uygulamalarına ilişkin önceki gelenekleri devam ettirmede yaşanan güçlükler, çocukların eğitimi, iş yaşamındaki güçsüzlükler gibi nedenlerdir (Lobo, 1993, akt. Buz, 2003). Aynı sorunları ülkemizde yaşayan mültecilerin de yaşadığı görülmektedir. Ülkemizde mültecilerin yaşadığı problemler geniş bir açı oluşturmaktadır. Mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılama, toplum tarafından saygı ve değer görme toplum katılım gibi alanları içermektedir. Savaş ve zorunlu göç sebebiyle ortaya çıkan maddi ve manevi travmalar ve kayıplar sorunlarla baş etmeyi zorlaştırmaktadır. Mültecilerin ilk olarak dilini bilmemesine bağlı sorunları beraberinde getirmiştir. Dil bilmeyen mültecilerin, günlük resmi ve çalışma hayatını etkilemektedir. Dile bağlı bedensel güce dayalı işlerde hazır giyim, inşaat ve lokantacılık vb. işlerde çalışmaktadırlar. Buna ek düşük ücret almaktadırlar. Türk toplumu tarafından dil bilmemelerine bağlı iletişim kuramamaktadırlar. Mültecilerde sosyal izolasyon, duygusal olarak tükenmişlik, sorunlar karşısında çaresizlik olduğu görülmüştür. Kayıp ve travma durumları

oluşmuştur. Savaşa maruz kalmak, yaralanmak sağlığını sevdiğini, evini, mal varlığını kaybetmek gibi sorunlarla karşılaşmışlardır (Aslan ve Güngör, 2019: 1618-1622). Günlük yaşamda kendilerini devam ettirmeden kaynaklı sorunlar yaşamaktadırlar, Eğitim sorunları, psikososyal sorunlar, dil konusundaki güçlükler, sağlık sorunları, uyum ve sosyalleşme sorunları, ekonomik sorunlarla baş başa kalmaktadırlar (Cenkci ve Nazik, 2018: 294). Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin mültecilere yönelik önem verdiği durumlar on başlık altında toplanmıştır. Bunlar:

1. Sığınmacılar için daha iyi kabul şartları,
2. Özel ihtiyaçların karşılanması,
3. Refakatsiz çocukların korunması ve bakımı,
4. Mülteci kadınların korunması,
5. Kaliteli sığınma prosedürleri,
6. Mültecilerin entegrasyonu,
7. Aile birleşimi,
8. Vatandaşlık edinme,
9. Gözetim altında tutmaya alternatifler ve
10. Vatansız kişilerin korunması olarak belirlenmiştir (BMMYK Kıbrıs, 2017: 10). Ülkemizin de bu doğrultuda mültecilere ilişkin belirli önlemler aldığı görülmektedir.

2.6.1. Hukuki Durum

Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesinin 1967 Ek Protokolü olan sözleşmede, Avrupa'dan gelen insanları mülteci olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla başta Suriye olmak üzere Ortadoğu ülkelerinden gelen, zorunlu göçe maruz kalmış kişiler için mülteci statüsü söz konusu değildir. 11 Nisan 2014'te *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(YUKK)* ve ardından çıkarılan *Geçici Koruma Kanunu* ile mültecilere Geçici koruma sağlanmıştır (Güçtürk, 2014). YUKK'a göre sığınmacıların statüsü

belirlenmiştir. Bu kanunla uluslararası hukukta geçerli olan geri göndermeme ilkesi ve şartlı mültecilik statüsü düzenlenmiştir. Bu statüye göre sığınmacı kişiler valiliğe başvurabilmektedirler. Eğer Valilik kişinin zulme uğrama tehlikesi olduğuna karar verirse şartlı mültecilik statüsü verilmektedir. Statü tanınan kişilere Türkiye’de kalma hakkı tanınırken, Beş yıl boyunca Türkiye’de kalma ve 3 yıl Türk vatandaşı biriyle evli olması durumunda Türk vatandaşlığı verilmektedir. Geçici Koruma Yönetmenliğine göre sığınmacılara, sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık gibi benzeri hizmetler verilmektedir. Bu yönetmelik kapsamında mültecilerin yasal statüleri, hakları ve alacakları sosyal yardımlar netleştirilmektedir (Koç, Görücü, Akbıyık, 2015: 77). Aynı zamanda mülteciler geçici kimlikler verilmektedir. Geçici Koruma Kimlik belgesi, herhangi bir harç ve ücrete tabi değildir. Kişiyeye ait yabancı kimlik numarasını içermektedir. Bu kimlik 6 ay süreyle verilmekte, süre bitiminde yenilenmektedir. Bu kimlik numaraları kişilerin, eğitim sağlık, sosyal hak ve yardımlardan faydalanma, iş piyasasına erişim, banka ve noter işlemlerinde hak sahibi olmakta ve erişim sağlamaktadır (TBMM, Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK), 2018: 117).

2.6.2. Siyasal ve Güvenlik Durumu

Mültecilerin ülkemize yoğun bir şekilde gelmesi siyasal anlamda gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Mültecilerin ülkemiz üzerinden Avrupa’ya gitmek istemeleri, AB ülkeleri ile Türkiye arasında krize neden olmuştur. Açık kapı politikası nedeniyle ülkemize birçok mülteci girmiştir. AB ile geri kabul anlaşması imzalanmıştır. AB ülkeleri ile Türkiye arasında yaşanan bu krizin yanı sıra, yaşanan göçler ülkemiz için de siyasi ve güvenlik sorunu meydana getirmektedir. Yerel halkın Suriyelilerin asayişini bozduğu görüşünde olması nedeniyle bu durum tepkiye yol açmıştır. Yerel halk açısından mültecilere yönelik algının kitlesel tepkiye dönüşmesi ihtimali vardır. Sınır bölgelerinde terör endişesi bulunmakta olup, mültecilerin kenar mahallelerde yaşamaları uyum sürecini zorlaştırmaktadır (Orhan ve Şenyücel Gündoğar, 2015: 8-9).

2.6.3. Ekonomik Durum

Arap Baharı sonucunda ülkemize olan yoğun mülteci akımı, ülkemize ekonomik anlamda bir yük getirmiştir. Mültecilerin ekonomik olarak zorlanmalarının yanısıra ülkemizde yaşayan insanların da hayatının zorlaştığı görülmektedir. Bu

insanların istihdam edilmesi sorunu ülkemiz açısından en büyük sorunlardan biri haline gelmiştir. Mültecilerin gelmesiyle, ev kiralarında artış gözlenirken; kaçak işçi çalıştırma haksız rekabete sebep olmaktadır. Yerel halk tarafından mültecilerin ellerinden işlerini aldığı düşünülmektedir. Ülkemizde yaşayan insanların çalışmak istemediği vasıfsız işlerde mültecilerin çalıştığı görülmektedir (Öztürk ve Çoltu, 2018: 197). Ülkemizde yaşayan mültecilerin ucuz şartlarda çalışması, yerli işgücü ile rekabetin aşağıya çekilmesine yol açmaktadır. Kayıtlı olanların yanında kayıt dışı birçok mülteci bulunmaktadır. Mültecilerin çalışma hayatındaki sorunları başta dile ve eğitim seviyesine bağlıdır (Kaygısız, 2017: 8-11). Türkiye'nin gelişmekte olan ülke statüsünde olması dolayısıyla nitelikli insanlara yönelik insan sıkıntısı vardır. Ancak Türkiye'ye gelen nitelikli mülteciler Avrupa'ya yönelmektedir. Türkiye'de ise nitelikli olmayıp fiziksel güç potansiyeli olan kişiler kalmıştır (Akcan, 2018: 64). Ülkemizde mültecilerin istihdam ve çalışma durumuna açıklık getirilmeye çalışılmıştır (KDK, 2018: 163),

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91'inci maddesi ile Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 29'uncu maddesine göre, 11/01/2016 tarih ve 2016/8375 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" (Yönetmelik) kabul edilerek 15/01/2016 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Böylece ülkemizde bulunan geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

Bu yönetmelik sayesinde ülkemize gelmiş olan mültecilerin İç İşleri bakanlığından almış oldukları 6 aylık ikametgâh izniyle, Suriye uyruklu yabancı çalıştırmak isteyen işverenlere ve kendi şirketini kurmuş kişilerin Suriye uyruklu yabancılara çalışma izni almak için belirli usul ve esaslar dikkate alınarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na başvuru yapabilme hakkı tanınmıştır. Buna ek olarak değerlendirmeler Geçici koruma belgesini aldıktan 6 ay sonra, yabancıya kalma hakkı sağlanan ilde ve asgari ücretin altında ödeme yapılmaması dikkate alınarak yapılmaktadır (KDK, 2018: 163).

2.6.4. İnsani Boyut

Göç eden insanlar zorunlu sebeplerden dolayı buldukları coğrafyaları terk ederken, beslenme ve barınma sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. (Çoban ve

Turşucu, 2018: 91). Taylan (2018: 541)'ın yaptığı bir araştırmaya göre mülteciler beslenme sorunlarını kendileri ya da birinin çalışmasıyla karşılandığı belirtilmiştir. Beslenme ihtiyacının kamudan karşılayanlarının oranının beklenilenden daha düşük olduğu ve çevre ile komşudan gelen yardımların da az olduğu belirtilmiştir. Yine mültecilerin büyük bir kısmının kira yardımıyla barınma ihtiyaçlarının giderildiği aktarılmıştır. Yardıma muhtaç durumda olanlar en çok ailelerinden, devlet kurumlarından ve akrabalarından yardım almaktadırlar. En çok yardım alınan kurum ve kuruluşların, belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve kaymakamlıklar olduğu belirtilmiştir. Mültecilerle ilgili olarak YUKK (2016: Madde 9)' a göre refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişiyi barınma ihtiyaçlarının karşılanacağı belirtilmiştir. Yine, YUKK (2016: Madde 23)'a göre her yabancı için ayrı ikametgâh izin belgesi verilmektedir. Mülteciler için insani olarak sunulan bir diğer hizmet barınma ihtiyaçlarını karşılayacak çadır kent ve konteyner kentlerdir. Olağanüstü durumlarda yoğun göçmen akınına maruz kalındığında yapılan uygulamalardır. AFAD, Kızılay ve Kurumlarla işbirliği içerisinde mültecilerin tüm ihtiyaçları karşılanmaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında oluşturulan Geçici Koruma Kimlik Belgesi Suriyeli sığınmacıların, geçici barınma merkezlerinde barındırılması esastır. Mültecilere yapılan Sosyal yardımlar İl ve İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığı ile yapılmaktadır. Bu doğrultuda Uluslararası koruma statüsüne sahip bireylerin, barınma, sağlık, eğitim, yakacak, gıda, giyim ve diğer ihtiyaç alanlarında, belli şartları içererek, ayni ve nakdi yardımlar yapılmaktadır. Ancak kaydı bulunmayan mültecilerin yardım alması mümkün değildir (Savar ve Kedikli, 2019: 1125-1129).

2.6.5. Sağlık Sorunları

Mültecilere sağlık açısından üzerinde durulması gereken en önemli problem, ilaç ve doktor eksikliğidir. Mülteciler ilaç temin etmekte zorlanmak, gerekli doktor müdahalesine tabii olamamaktan şikâyetçi oldukları belirtilmiştir. Sağlık konusundaki problemler devlet hastaneleri tarafından giderilmektedir. Sağlık hizmetlerine erişimde dil problemi öne çıkmaktadır. Hastanelerde tedavi sonrası ilaç erişiminde soru yaşamaktadırlar. Sağlık kurumlarında, konuşamama, anlaşılamama, sağlık kurumlarından yararlanamama, sağlık hizmeti alırken personelin ilgisizliği ile

karşılaştıkları belirtilmiştir (Taylan, 2018; 541). Ülkemizde yaşayan mültecilerin barınma probleminden dolayı da birtakım sağlık sorunları yaşayabildikleri görülmektedir. Türkiye geçici barınma merkezlerinde yaşayan mültecilere sağlık konusunda yardımda bulunmaktadır. Sağlık anlamında mültecilere yönelik yapılabilecek en önemli faaliyet aşılama programlarının gerçekleştirilmesidir. Aşılama yapmanın hem mültecilere hem de kendi toplumumuzun insanlarına yararı önemlidir. İkinci olarak ise tıbbi kaynaklara ulaşma hakkı gelmektedir. Çadır kentlerde kalan mültecilerin sağlık hizmetleri karşılanmaktadır. Yine şehir merkezinde yaşayan mülteciler için 2013 yılında oluşturulmuş bir yasa ile sağlık ihtiyaçları ücretsiz hale getirilmiştir (Yavuz, 2015: 275-276). Geçici Koruma Kanunu kapsamında mültecilere geçici koruma merkezlerinde veya dışarıda tüm sağlık faaliyetlerinin Sağlık Bakanlığınca yapılması, tedavi sürecinde hasta katılım payının alınmaması, sağlık sigortalarının genel müdürlük tarafından karşılanması, bulaşıcı hastalık riskine karşı tarama ve aşı yapılması, üreme ile ilgili bilinçlendirilmelerin yapılması, psikolojik sorunu olanlara yardım edilmesi ve çocuklara aşıların yapılması yardımları kapsamaktadır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: 6212). Mültecilerin fizyolojik rahatsızlıklarının yanında psikolojik rahatsızlıklarının da olduğu bir gerçektir (İstanbul Politikalar Merkezi, Çalıştay Raporu, 2019: 4-5). Bu durumun hem mültecilerin kendi ülkelerinde yaşadıkları birtakım acı tecrübeler ile hem de geldikleri ülkede toplumsal uyum açısından yaşadıkları sorunlar ile ilişkilendirmek mümkündür.

2.6.6. Sosyo-kültürel Boyut

Mültecilerle toplumsal anlamda yaşanan en büyük problemin dil sorunu olduğu düşünülmektedir. Mültecilerin Türkçe'yi yeterli düzeyde konuşamadıklarından dolayı kendi aralarında anadillerini konuşmaları onların kendilerini toplumdan soyutlamalarına neden olmaktadır (Çetin, 2016: 205). Bunun yanı sıra her ne kadar mültecilerin toplumsal uyum sorunu yaşasalar dahi Türkiye'yi terk etmek istememeleri yerel halk üzerindeki olumsuz tutumun daha da artmasına sebep olmaktadır. Bu durum iletişim kopukluğu ve uyum problemini daha da artırmaktadır (Taş ve Tekkanat, 2018: 79). Türk toplumunun özellikle de genç bireyleri, mülteci göçünden dolayı eğitim ve iş imkânlarının azaldığı ve refah düzeylerinin sınırlandığı görüşündedirler (Çimen ve Quadır, 2018: 1256). Mültecilerle ilgili yaşanan farklı dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan farklılıklar sebebiyle, kabul ve uyum sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Türk toplumunun mültecileri

kabul etmesinin uyum sürecinin kolaylaştıracağı belirtilmektedir. Mültecilerin dil konusundaki yetersizliklerinin, kendilerini ifade etmelerine engel olmaktadır, bu durum mültecilerle uyum problemini engellemektedir (Yıldırım alp, İslamoğlu, İyem, 2017: 120-121).

Mültecilere yönelik ekonomik ve toplumsal etkileşim sonucunda ortaya çıkan sorunlar ise şöyledir:

1. Dil, kültür ve yaşam tarzı farklılığından dolayı toplumsal uyum güçleşmektedir.
2. Çocuk işçiler yaygınlaşmaktadır.
3. Etnik ve mezhepsel kutuplaşmayı tetikleyebilecek durumlar oluşmaktadır.
4. Çarpık yapılaşma artmaktadır.
5. Bazı sınır illerindeki demografik yapı değişikliği kaygı oluşturmaktadır.
6. Demografik yapıda değişiklik meydana gelmektedir.
7. Suriyeli mültecilerin yaşam koşulları ve yeterli eğitim alamaması, suç oranlarını artırmakta ve bazı sosyal sorunlara sebep olmaktadır.
8. Birçok işletmeci işlerini Türkiye'ye taşımışlardır.
9. Kiralarda artış söz konusu olup ev bulmak zorlaşmaktadır.
10. Sınır illerinde enflasyon artışı görülmektedir.
11. Kaçak işçi çalıştırma artmakta ve bu durum haksız rekabete yol açmaktadır.
12. Ücret düzeyinde düşme meydana gelmektedir. (Orhan ve Şenyücel Gündoğar, 2015: 7).

2.7. Mülteci Çocukların Eğitimi Sorunu

Göç olgusunun psiko-sosyal bir varlık olan insan üzerindeki etkisi, çocuklar üzerinde yetişkinlere göre daha fazladır. Mülteci çocuklar savaş ortamından gelme ve bulunduğu çevreye adaptasyon konusunda pek çok sorunla karşılaşmaktadırlar (Gencer, 2017: 839). Eğitim kurumları olan okullar, çocukların içerisinde yaşadıkları topluma adapte olmalarında en önemli unsurlardan biridir (Öz, 2019:204). Ülkemiz bu konuda Milli Eğitim Bakanlığının 23 Eylül 2014 tarihli ve 2014/21 sayılı genelgesi ile mültecilerin eğitim-öğretimi hakkında düzenlemelere gitmiştir. Sığınmacıların kayıtları, resmi belgeleri, alacakları eğitimler ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır (Korkmaz, 2016: 97-98). Aynı zamanda Suriyelilerin geçici eğitim merkezlerine ve

devlet okullarına kayıt yaptırmak için gerekli olan “ikamet izni” yerine “yabancı tanıtma belgesi”nin yeterli olduğu kararı alınmıştır. Ayrıca öğrencilerin YOBİS denilen veri tabanına kayıt yaptırmasının önü açılmıştır. Ancak Türkiye’de yaşayan mülteci öğrencilerin ailelerinin okullara kayıt usullerini bilmedikleri gibi çocukların Türkçeyi yeterli düzeyde kullanamamaları, yaşadıkları ekonomik zorluklardan dolayı okullarına ulaşmalarının zorluğu ya da okul malzemelerini tedarik edememeleri, toplumsal uyum anlamında akran zorbalığına maruz kalmaları gibi sorunlar onların karşısına eğitimsel anlamdaki sorunlar olarak çıkmaktadır. Bunun yanı sıra birçok mülteci çocuğun okul sıralarında yer alacağına işçi olarak tarlalarda, tekstil, meyve fabrikalarında ve atölyelerde çalıştırıldığı da bir gerçektir (İnsan hakları İnceleme Örgütü, 2015: 3-30).

Okullardaki mülteci öğrencilerin yaşadıkları zorlukların yanında mülteci öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin de yaşadıkları bazı zorluklar vardır. Bunlardan en önemlisi bu öğretmenleri yönlendirecek bir plan-programın mevcut olmayışıdır. Öğretmenler, mülteci öğrencilerin buldukları sınıflarda, ders yönetiminde de sıkıntı yaşayabilmekte, öğrencilerin dil sorunundan dolayı kendilerini ifade edemedikleri için saldırgan ya da içe kapanık olmalarını idare etmekte zorlanabilmektedirler (Kardeş ve Akman, 2018: 1226). Mülteci çocukların eğitimi boyutunda öğretim programlarında ve ders kitaplarında yeterli içeriğe sahip olunmaması da bir diğer sınırlılık olarak görülebilmektedir (Erdem, 2017: 38). Derste en çok kullanılan araç gereçlerden olan ders kitapları, ülkemizdeki mevcut öğrencilere göre hazırlandığı için mültecilerin eğitiminde yetersiz kalmaktadır. Öte yandan öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Öğretmenin oluşturacağı çevre ve iletişim ortamı, çocukların başkalarının duygularını anlaması ve kendi duygularını güçlendirmeleri için önemlidir (Hyson, 2004; akt. Kardeş ve Akman, 2018: 1226). Aynı zamanda mülteci öğrencilerin farklı kültüre sahip olmaları dolayısıyla sınıflarda kültür farklılığı olduğu bilinmektedir. Öğretmenlerin kültürel çeşitliliğe duyarlı, ırk, etnik köken, sosyo-ekonomik durumlardaki farklılıkları bildiği öğrencilerle iletişim kurarak onları daha iyi anlamaktadırlar (Maya, 2016; akt. Sağlam ve Kanbur, 2017: 317).

Türkiye’de hali hazırda eğitim kurumlarında (kamp içi, kamp dışı, resmi ve açık okullar) mevcut 646.231 öğrenci vardır. Resmi Okullarda kayıtlı olan öğrencilerin kademeli olarak okullaşma durumları %33,59 olup bunların ilkokulda

olanlarının yüzdesi %96,30, ortaokulda olanların yüzdesi %58,13 ve liselerde olanların yüzdesi %26,38'dir (MEB, 2019: 7).

2.8. Sosyal Bilgiler Dersi ve Mülteci Konusu

Ülkemizin coğrafi konumunun Ortadoğu'da yaşanan olumsuz durumlardan etkilenerek ülkelerini terk eden insanlar için bir geçiş güzergâhı ya da durak noktası olması mülteci konusunun da ülkemizde tartışılan popüler bir konu olmasına neden olmuştur. Mülteci konusunun insani, ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi gibi alanlarda çeşitlilik göstermesi, bu konunun çok yönlü ele alınmasını gerekli kılmıştır. Toplumsal bir konu olan mülteci konusu her ne kadar insani ve vicdani açıdan bazı kesimlerce desteklense de, toplumda mültecilere karşı bir tepki oluşmakta ve toplumsal çatışma ortamına zemin hazırlamaktadır. İşte bu noktada Sosyal Bilgiler dersinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2005, 51). ABD Sosyal Bilgiler Konseyi (NCSS) (1994)'nin tanımına göre Sosyal Bilgiler; vatandaşlıkla ilgili yeterlilik kazandırmak amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerin bütünleştirilmesinden oluşmuş bir çalışma alanı olup, bu alanın temel amacı ise, genç insanların, bağımsız bir dünyada, demokratik bir toplumda, kültürel farklılıkların farkında, mantıklı karar alabilen iyi bir vatandaş yetiştirmeye yardım etmektir (Akt. Aladağ, 2015: 311). Bu noktada mülteci konusu bağlamında vatandaşlık eğitimine dikkat çekilmektedir.

Günümüzde vatandaşlık eğitimi kültür anlamında adaptasyon ve koruma olarak iki nokta üzerinde durmaktadır. Sosyal bilgiler dersi Türk kültürünün çok boyutlu öğrenilmesini hedeflerken farklı kültürlerle de yer vermektedir (İbrahimoğlu, 2018: 122). Mültecilerin ülkemize adaptasyonları ve buna bağlı mültecilere karşı farkındalık oluşması açısından önemlidir. Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin bireysel ve kültürel farklılıkların farkına varmasına yardımcı

olmaktadır. Dolayısıyla ülkemize gelen mülteci öğrencilerin Türkçe konuşamama ve farklı kültürel özelliklere sahip olmalarından dolayı kendi öğrencilerimizin onlara anlayışlı olmaları onların bu topluma uyumlarını olumlu yönde etkileyecektir. Sosyal Bilgiler dersinde birtakım konuların ele alınması bu konuların çözümü için de etkili olabilir. Örn; ekonomik sorun yaşayan mülteci çocukların ailelerine destek sağlamak için okula gidememesi (Harunoğulları, 2016: 59) bu derste onların kendi haklarını anlamalarına yardımcı olur. Aynı zamanda mülteciler ülkemizde çeşitli iş kollarında zor koşullarda ve düşük ücretle çalışmaktadırlar (Kaygısız, 2017: 9-10). Sosyal bilgiler dersi mülteci öğrencilerini iş kolları ve ekonomik faaliyetler hakkında bilgilendirme noktasında destek sağlamaktadır. Mültecilerin ülkemize adaptasyonunda sivil toplum kuruluşlarına da büyük bir görev düşmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının kamuoyu oluşturma noktasında önemi yadsınamayacak derecede büyüktür (Yiğitbaşı, 2016: 53). Mültecilere karşı tepkinin büyüdüğü toplumsal alanda, insanların sivil toplum kuruluşlarının önemini anlamasında Sosyal Bilgiler dersinin içeriği yine önemlidir. Ve en nihayetinde, toplumsal hayatta, mültecilere karşı oluşan ön yargı ve kalıp yargıların giderilmesi için Sosyal Bilgiler önemli bir ders olarak düşünülebilir.

2.9. İlgili Araştırmalar

Alan yazında mülteci konusunun ele alındığı çalışmalara rastlamak mümkündür. Bunlardan Baloğlu Uğurlu ve Akdovan (2019)'ın yapmış olduğu “Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Perspektifinde Mülteci Öğrenciler” adlı çalışmada, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, mülteci öğrenciler hakkındaki görüşleri tespit edilmiştir. Araştırmada 11 Sosyal Bilgiler öğretmenine ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci öğrencilerin başta dil yetersizliği ve kültür farklılığına dair farkındalık sahibi oldukları, mülteci öğrencilerin derse aktif katılımlarının yoksuzluğunu ve sınıf içi iletişimlerini bir sorun olarak gördükleri, buna karşın bu dersin onların ülkemiz hakkında bilgi edinmeleri ve toplumsal hayatımızı öğrenmeleri açısından gerekli olduğunu düşündükleri görülmüştür.

Öztürk'ün 2018 yılında yapmış olduğu “Mülteci Öğrencilere Sunulan Eğitim-Öğretim Hizmetinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmada ise ortaokullarda öğrenim gören mülteci öğrencilere sunulan

eğitim-öğretim hizmetleri Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden edinilen verilere dayalı olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler dersinin mültecilerin ölkemize uyum sağlama ve diğer öğrencileri kabul etme konusunda yetersiz olduğu ve bu ders içeriğine mültecilerin hak ve özgürlükleri, mültecilerin kültürlerine ait özellikler gibi içeriğin dâhil edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

Topkaya ve Akdağ'ın 2016 yılında yaptığı “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Suriyeli Sığınmacılar Hakkındaki Görüşleri” adlı çalışmada ise Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Suriyeli sığınmacılarla ilgili düşünceleri tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Suriyeli mültecilerin ölkemize gelmesiyle, ölkelerinin kıymetini daha iyi anladıkları ve ev kira fiyatlarındaki artış ve şehrin kalabalıklaşmasından dolayı kısmen olumsuz bir tutum içerisinde oldukları görölmüştür. Bununla birlikte öğretmen adaylarının, devletin mültecilere bireysel para yardımında bulunduğu ve sığınmacılara yardım olanağı sağladığı yönünde görüş belirttikleri de aktarılmıştır.

Kızıl ve Dönmez'in 2017 yılında yapmış olduğu “Türkiye'deki Sığınmacılara Sağlanan Eğitim Hizmetleri ve Sosyal Bilgiler Bağlamında Bazı Sorunların Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmada, Suriyeli çocuk ve gençlerin Türk toplumuna ve Türk Milli Eğitimine uyumunda Sosyal Bilgiler dersinin öneminin genel amaçlar açısından değerlendirildiği görölmektedir. Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler dersinin mülteci öğrencilere etkili bir vatandaşlık eğitiminin gerçekteştirilmesi için önemli bir ders olduğu ve bu ders kapsamında, bir arada yaşama duygusunu güçlendirmek için gerekli bilgi, beceri ve değerlerin mülteci öğrencilere etkili bir şekilde kazandırılması gerektiği vurgulanmaktadır. Çalışmada, Suriye'de Arap ideolojisinde eğitim gören Suriyeli mülteci öğrencilerin Türk Milli Eğitimi doğrultusunda eğitilmesi gerektiği de belirtilmektedir.

Mülteci konusunun Sosyal Bilgiler ders ile ilişkilendirilmediği, ancak Sosyal Bilgiler dersi içeriği ile paralel bazı konuların mülteci boyutunda incelendiği araştırmalar da alanyazında yer almaktadır. Bunlardan Yıldırımalp, İslamoğlu ve İyem'in 2017 yılında yapmış oldukları çalışmada “Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma” adlı makalede, Suriye'deki iç savaş sonucunda sığınmacı olarak Türkiye'ye gelen Suriyelilerin, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda toplumda yaşadıkları kabul ve uyum sorunu ele alınmaktadır. Nitel

araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmada Suriyeli mülteciler ile görüşmeler yapılmış ve onların siyasi anlamda değil de ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Araştırmada, bu sorunların temelinde ise Suriyeli mültecilerin dil, kültür ve yaşam tarzındaki farklılıklarının yer aldığı vurgulanmakta olup, sorunların çözümü için öneriler getirilmiştir. Bu öneriler, Suriyeliler ile ilgili medya organlarında dil ve üsluba dikkat edilmesi gerektiği ve bunun kabul ve uyum sürecinde önemli olacağı, göçmenler konusunda uluslararası insan hakları standartlarına ulaşılması gerektiği, yerli halkın rızasını da alarak hizmetlerin onlara tanınması bir fırsat olarak değil de hak olarak sunulması, sivil toplum kuruluşlarının birlikte yaşam projeleri geliştirmeleri gerektiği, toplumsal kabul ve uyum sürecinin eş zamanlı ve birbirini bütünleyen ve destekleyen politikalarla gerçekleştirilmesi ve bu politikalar yürütülürken Suriyelilerin de fikrinin alınması gerektiği şeklindedir. Çetin'in 2016'da yapmış olduğu "Türkiye'de Suriyeli Sığınmacıların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu" adlı çalışmada, ülkemize gelen sığınmacıların, Türk toplumuna entegrasyonları ve bu bağlamda, Türkçe bilme düzeyleri, dil öğrenme motivasyonları, çocukların eğitime devam edip etmeme durumları ile yaşadıkları evlilikler konu edinilmiştir. Katılımcıların Suriyeli mülteciler olduğu araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılarak veriler toplanmıştır. Verilerden elde edilen sonuçlara göre, her ne kadar Suriyeli mülteciler iyi düzeyde Türkçe konuşmadıkları için Türk toplumu ile bütünleşemeseler de, Türkçe konuşmaya yönelik motivasyonları yüksek düzeydedir. Çocukların eğitimi konusunda da dil problemi ya da bürokratik engellerden dolayı okula kayıt yaptıramadıklarını dile getirmişlerdir. Araştırmada katılımcılar, toplum içerisinde dışlandıklarını ve yabancı düşmanlığı olduğu yönünde görüş bildirirken, bunun altında yatan nedenin ekonomik olduğundan söz etmişlerdir.

Sağlam ve Kanbur (2017)'un "Sınıf Öğretmenlerinin Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" adlı araştırmasında, sınıf öğretmenlerinin mülteciler hakkında tutumlarının ölçülmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarında iletişim ve uyum boyutlarının kabul edilebilir düzeyde, yeterlik boyutunun ise arzu edilen düzeyin altında görülmektedir. Yurdakul ve Tok'un 2018 yılında yapmış oldukları "Öğretmen Gözüyle Mülteci/Göçmen Öğrenci" çalışmalarında, sınıf öğretmenlerinin ve ortaokullarda görev yapan farklı branşlara sahip öğretmenlerin

mülteci öğrencilere ilişkin görüşlerini, eğitimde yaşadıkları sorunları ve çözüm önerilerini ortaya koymuşlardır. Araştırmada öğretmenlerin mültecilere yönelik algısını ortaya koymak adına mülteci öğrencilerle ilgili metafor oluşturmaları istenmiştir. İkinci olarak ise metaforik algılar göz önünde tutularak çalışma grubundaki katılımcılardan bir kısmı ile görüşme yapılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin genelinde mülteci öğrencilere yönelik olumlu bir tutuma sahip oldukları, onların en önemli sorunları olarak dil ve kültürel farklılıklar ile duygusal durumlarını dile getirdikleri ve sorunların çözümü olarak da öğrencilerin ve ailelerinin etkili bir dil eğitimine tabi olmaları, okuldaki yönetici ve öğretmenlerin çok kültürlü eğitim açısından bilgilendirilmeleri ve mülteci öğrencilerle ilgili farkındalıklarının geliştirilmesi yönünde öneriler getirilmiştir.

Çimen ve Quadır'ın 2018 yılında yapmış oldukları “Üniversite Öğrencilerinin Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Tutumlarının Sivil Katılımlarla İncelenmesi” adlı çalışma üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluklarını incelemek için yapılmıştır. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılar hakkında olumsuz düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. Ne var ki, bu öğrencilerin sığınmacı haklarını savdukları ve onlara yardımda buldukları araştırma sonunda elde edilen tespitlerdendir.

Kağnıcı (2017) “Suriyeli Mülteci Çocukların Kültürel Uyum Sürecinde Okul Psikolojik Danışmanlarına Düşen Rol ve Sorumluluklar” adlı çalışmada, çocukların okula uyum problemlerinde okul psikolojik danışmanlarına düşen rol ve sorumluluklarına dair bir bakış açısı getirmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Bu doğrultuda okullarda, okul yöneticilerini, öğretmenleri, aileleri, mülteci çocukları ve mülteci çocukların ailelerini kapsayan programların hazırlanmasının önemine değinilmiştir. Çocukların okula uyum problemi yaşamasının onlarda strese sebebiyet verdiği belirtilmiştir. Bu sorunu aşabilmek için öncelikle öğrencilerin Türkçe yeterlilik düzeylerinin artırılması gerekmektedir. Okullarda okul psikolojik danışmanlarının psikolojik danışma, krize müdahale, veli görüşmeleri, konsültasyon, izleme gibi birçok çalışma yapması gerekmektedir. Bu programların çocukların uyumunda önemli olduğu belirtilmiştir. Çocukların ön yargılarının psikolojik danışmanlar sayesinde azalacağı belirtilmektedir. Mültecilerle kültür engelinin önüne geçilebilmesi için müdahale ve engelleme programının önemli olduğu açıklanmaktadır. Levent ve

Çayak'ın 2017 yılında yapmış oldukları “Türkiye’deki Suriyeli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri” adlı çalışmada okul yöneticilerinin görüşleri incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş olup, 30 tane okul yöneticisi ile geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu soruları çerçevesinde görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda; okul yöneticilerinin büyük bir kısmının mülteci öğrencilerin iletişim problemine vurgu yaptığı görülmüştür. Yine çoğunluğu bu öğrencilere eğitim imkânının verildiği konusunda hemfikirdirler. Yöneticilerin yarısına yakını Suriyeli öğrencilerin kayıt sistemi olması gerektiğini, bir kısmı da onların eğitimlerinden dolayı geçici vatandaşlık hakkı verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Yöneticilerin, mülteci öğrenciler ile ilgili en önemli sorunlarının dil, kayıt sistemi, uyum sıkıntısı, tanıtma belgesinin olmayışı ve denklik sorunu olduğu belirtilmiştir.

Gümüştin (2017)’in “Mülteci Çocukların Eğitimi ve Uyumlarına Yönelik Yapılan Müdahale Programları Üzerine Bir Değerlendirme” isimli çalışmasında, mülteci çocuklar için müdahale programını incelemiş, bu konuda önerilerde bulunulmuştur. Araştırmada, mülteci çocukların ruh sağlığı açısından problemlerinin gözlenebildiği, uyum ve ait olma duygularının yaşandığı yerler olarak okulların önemi vurgulanmaktadır. Araştırma sonucunda, okulların müdahale programlarının mülteci çocukların psikolojik sorunlarının çözümünde etkili olabileceği kanaatine varılmıştır. Erdem’in 2017 yılında yapmış olduğu “Sınıfında Mülteci Öğrenci Bulunan Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadıkları Öğretimsel Sorunlar ve Çözümüne Dair Önerileri” adlı çalışması, mülteci öğrencilerin bulunduğu sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin yaşadığı sorunlar ve bu sorunların çözümüne yöneliktir. Araştırma, Afyonkarahisar ilinde görev yapan 5 sınıf öğretmeni ile birlikte yürütülmüştür. Araştırmada gözlem ve görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda dil yetersizliğinin, içeriğin mültecilere göre düzenlenmeyişinin ve materyal eksikliklerinin önemli sorunlar olduğu tespit edilmiştir.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel işlem ve teknikler üzerinde durulmuştur.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, Nicel araştırma yöntemine uygun yapılandırılmıştır. Nitel araştırma verileri ile desteklenmiştir. Nicel araştırma, olgu ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir şekilde ortaya koyan bir araştırma türüdür (Creswell, 2013). Bu çalışmada, nicel veriler ortaokul öğrencilerinin farkındalık düzeylerini tespit etmek amacıyla ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinde mülteci konusundaki görüşlerini alarak desteklenmiştir.

Bu araştırma tarama modelindedir. Bir araştırma modeli olarak tarama, geçmişte veya şuan da hala var olan nesne, olay ve bireyleri var olan durumunu etkilemeden, farklılaştırarak tanımlamadır. Tarama modelin de en önemli unsurlardan biri var olanı doğru bir şekilde gözlemleyebilmektir (Karasar,1999: 77).

Tarama modeli ile yapılan araştırmalar bireyler tarafından genel de sadece anket, mülakat vb. gibi tekniklerden yararlanılarak veri toplama açısından kolay ve çabuk yapılan bir işlem gibi görülür. Fakat zannedilenin aksine karmaşık ve zor bir yapıya sahip araştırmalardır. Araştırmanın başından verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması evresine kadar oldukça detaylı bir plan ve uğraş gerektiren bir süreç içerir (Hutchinson, 2004, 287- 288).

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Mersin ili Tarsus ilçesine bağlı 6 farklı devlet okullarda her sınıf düzeyinde öğrenim gören toplam 745 öğrenci yer almaktadır. Ortaokul öğrencilerinin farkındalık düzeyinin ortaya çıkarılması ve

belirlenmesinde çalışma grubu olarak seçilen okullar mültecilerin yoğun olarak okuduğu okullar seçilmiştir.

Araştırmanın nitel boyutunda yer alan katılımcılar ise Mersin ili Tarsus ilçesine bağlı mültecilerin yoğun olduğu okullarda görev yapan 14 tane Sosyal Bilgiler öğretmenidir.

Veri toplama aracı olarak görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu ile yapılan araştırmalar örneklem konusunda katı kurallar içermemekle beraber küçük gruplarla çalışabilme olanağı da sağlamaktadır (Türnüklü, 2000, 548). Nitel araştırmalarda pek çok durumun sayıca geniş araştırılmasından daha ziyade bir veya birkaç durumun daha detaylı ve derinlemesine araştırılması söz konusudur.

Nitel araştırma veri toplama araçlarından olan görüşmelerde sayıdan ziyade nitelik önemlidir bununla beraber tek bir katılımcıdan bile araştırmanın probleminin çözümü için gerekli veri sağlanabilir. Aynı zamanda katılımcıları tekrarlayıcı anlama gelen veya daha önceden farklı şekillerle sorulan sorularla sıklamak, yinelenen kavramlar veya anlatım bozukluğu olan sorular yöneltmek, katılımcı görüşlerini kaydetmemek ve bu görüşlerle dalga geçmek ve gülmek de toplanan verilerin kalitesini düşürecektir (Merriam, 1998; Patton, 1990; Teddlie ve Yu, 2007, akt. Baltacı, 2019: 376).

Nitel araştırma, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısı esasına dayanarak, araştırma problemini yorumlayıcı yaklaşımla incelemeyi benimseyen bir yöntemdir. Üzerinde araştırma yapılan olgu ve olaylar kendi bağlamında ele alın ve insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından yorumlanır (Altunışık ve Diğerleri, 2010: 302). Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle öğrencilerindeki mülteci farkındalık düzeyi hakkında derinlemesine bilgi almak amaçlanmıştır.

Araştırma nicel verilerin elde edildiği grupta yer alan öğrencilere ait bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo.1.*Araştırma Grubunda Yer Alan Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Veriler.*

		f	%
Cinsiyet	Kız	401	54
	Erkek	344	46
Sınıf Düzeyi	5. Sınıf	188	25
	6. Sınıf	108	14
	7. Sınıf	246	33
	8. Sınıf	202	27
Sınıfında Mülteci Öğrenci Olma Durumu	Evet	380	51
	Hayır	360	48
	Boş	2	-
Anne Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil	244	33
	İlkokul	263	35
	Ortaokul	149	20
	Lise	60	9
	Üniversite	16	2
	Lisansüstü	7	1
	Boş	6	1
Baba Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil	103	14
	İlkokul	223	30
	Ortaokul	251	34
	Lise	117	16
	Üniversite	34	5
	Lisansüstü	9	1
	Boş	8	1

Araştırmada katılımcılara ait veriler kodlanarak belirtilmiştir. Öğretmenlerin gerçek isimleri ile gösterilmesi araştırma etiği bakımından uygun görülmediği için kullanılmamıştır. Öğretmenler Ö1, Ö2, ... şeklinde adlandırılmışlardır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin tümü Mersin ilinde görev yapmaktadırlar. Öğretmenlere ait kişisel bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.*Görüşme Yapılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri*

	Cinsiyet	Hizmet Yılı
Ö1	Erkek	18
Ö2	Kadın	12
Ö3	Erkek	7
Ö4	Erkek	13
Ö5	Erkek	26
Ö6	Kadın	6
Ö7	Kadın	5
Ö8	Erkek	15
Ö9	Kadın	19
Ö10	Kadın	7
Ö11	Erkek	14
Ö12	Kadın	20
Ö13	Erkek	18
Ö14	Erkek	9

3.3. Veri Toplama Aracı

Bu bölümde araştırmanın bulgularını elde edebilmek amacıyla kullanılan nicel ve nitel veri toplama araçları üzerinde durulacaktır. Nicel veri toplama aracı olarak ortaokul öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalıkları ölçeği ve nitel veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

3.3.1. Nicel Veri Toplama Araçları

Bu araştırma da nicel bir veri toplama aracı olarak Likert tipi ölçek kullanılmıştır. Uygulanan bu ölçek ile araştırmada ortaokul öğrencilerinin mültecilere yönelik farkındalık düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Likert tipi derecelendirme ölçekleri genellikle davranış, tutum ve görüşleri belirlemede kullanılan bir veri toplama aracı olarak görülür. Bu tip ölçekler bireyin anket maddesine ilişkin tepkisinde sıra ile derecelendirilmiş seçeneklerden kendisine en yakın bulunduğu seçeneği seçmesini sağlar (Büyüköztürk, 2008: 119).

3.3.1.1. Madde Havuzunun oluşturulması

Ortaokul öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalıkları Ölçeği için madde yazılırken öncelikle ilgili alan taranarak alt boyutlar belirlenmiştir. Bu alt boyutlar dikkate alınarak 30 madde yazılmıştır. Maddelerin boyutla ölçülmek istenen özelliği ölçüp ölçmediğini ve ifade olarak anlamlılığını test etmek amacıyla iki alan bir ölçme uzmanından görüş alınmıştır. Alınan görüşler doğrultusunda maddeler yeniden gözden geçirilmiş ölçeğin deneme haline son şekli verilmiştir. Ölçeğin deneme formu 289 öğrenciye uygulanmıştır.

3.3.1.2. Uzman Görüşlerinin Alınması

Araştırma da uygulanan ölçeğin kapsam geçerliliği çerçevesinde, araştırmacı tarafından madde havuzunda oluşturulan 112 madde bir alan uzmanının da görüşü alınarak anlamsal ve içerik bakımından farklı 6 boyutta ve toplam 42 soru olarak revize edilmiştir. Bu hali ile iki alan ve bir ölçme uzmanının görüşüne başvurulmuş, onların önerileri doğrultusunda ölçek kapsamında yer alan madde sayısı 4 farklı boyuta indirgenerek ve toplam 30 madde olarak güncellenmiştir. Sonrasında ölçeğin yapı geçerliliğini gerçekleştirmek üzere toplam 289 ortaokul öğrencisi ile pilot uygulaması yapılmıştır. Yapı geçerliliği söz konusu olan araştırmanın soyut olan ögesini ne kadar doğru ölçebildiğidir. Ölçülmek istenen olgunun gelişim koşullarını veya var olan boyutunu nasıl ortaya çıktığı ve işlevi gibi konularda yardımcı olabilecek tüm veriler yapı geçerliliği kapsamında değerlendirilir. Araştırmacının ölçek geliştirirken temel aldığı kuramsal çerçeve, oluşturulan yapının diğer yapılardan ne gibi farkı olduğunu veya ne tür ilişki içerdiğini gösterir (Tavşancıl, 2006, 45).

3.3.1.3. Ön Deneme Uygulaması

Araştırma Mersin İli Tarsus İlçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir ortaokulda 289 öğrenciye uygulanmıştır. Geliştirilen 30 maddelik ölçek, olumlu olan maddeler “Kesinlikle Katılıyorum=5”, “Katılıyorum=4”, “Orta Düzeyde Katılıyorum=3”, “Katılmıyorum=2”, “hiç Katılmıyorum=1” şeklinde 5’ten 1’e doğru, olumsuz maddeler ise ters yönde puanlanmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel hesaplamaları SPSS 24.0 paket programında yapılmıştır.

3.3.1.4. Maddelerin Değerlendirilmesi

Pilot uygulama sonrasında yapılan AFA ve DFA analizleri sonucunda 3 maddenin daha ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Ölçeğe ait olan yapı geçerliliğini belirlemek adına faktör analizi kullanılmıştır. Faktör analizi geliştirilen ölçeğin yapı geçerliliğini denetlemek açısından kullanılan birçok değişkeni olan istatistiksel yöntemdir. Faktör analizi birbiriyle ilişki içerisinde olan birçok değişkeni bir arada toplayarak yeni değişkenler ortaya çıkarmayı amaçlar. Doğrulayıcı ve açıklayıcı olarak iki çeşit faktör analizi yaklaşımı vardır. Açıklayıcı faktör analizi (EFA, Exploratory Factor Analysis) yaklaşımı taslak biçiminde hazırlanmış olan ve uygulanan ölçekte bulunan maddelerin kaç alt başlık altında toplanacağını, bununla birlikte bunlar arasındaki oluşan ilişkinin ne olduğunu açıklamada kullanılan bir tekniktir. Doğrulayıcı faktör analizi ise açıklayıcı faktör analizi ile belirlen modelin, yapının doğrulanması esasına dayanır (Sönmez ve Alacapınar, 2016: 62-63). Verilerin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity testi ile faktör analizi için uygunluğu incelenir. KMO'nun .60'dan yüksek ile Barlett testinin anlamlı çıkması verilerin faktör analizi açısından uygun olduğu anlamına gelmektedir (Büyüköztürk, 2003: 120). Ölçeğin KMO katsayısı .908 Barlett Sphericity testi sonucu ise 3046,475 olarak belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuç anketin faktör analizi için çok uygun olduğu göstermektedir.

Madde geçerliğine kanıt olarak öncelikle madde-toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Genel olarak madde-toplam korelasyonu 0.30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri iyi derecede ayırt ettiği, 0.20-0.30 arasında maddelerin zorunlu görülmesi durumunda teste alınabileceği veya düzeltilmesi gerektiği, 0.20'den daha düşük maddelerin ise teste alınmaması gerektiği söylenebilir (Büyüköztürk, 2008). Bu bağlamda madde-toplam korelasyonları 0.30'un altında olan 5 maddenin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir.

Araştırma için gerçekleştirilen analizler neticesinde ölçeğin varimax tekniği kullanılarak 4 alt boyutu olduğu tespit edilmiştir. Bu boyutlar sırasıyla insani, ekonomik, sosyokültürel ve hukuki alt boyuttur. Bu faktörler toplam varyansın % 49.766'sını açıklamaktadır.

Ölçeğin dört boyutlu faktör yapısının öğrencilerden elde edilen verilerde doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Öncelikle veri setinin varsayımları karşılayıp karşılamadığı sınıanmıştır. Tek değişkenli uç değerlerin incelenmesi için her bir maddeye verilen yanıtlara ilişkin standart z değerleri hesaplanmış, elde edilen z değerlerinin (-3) ile (+3) aralığında olmayan üç veri çıkarılmıştır. Çok değişkenli uç değerleri belirlemek amacıyla 25 değişken için Mahalonobis uzaklıkları hesaplanmış ve elde edilen değerler 0.001 düzeyinde χ^2 tablo değeriyle karşılaştırılmıştır. Tablo değerinden büyük olan 15 değer, veri setinden çıkarılmıştır. Bu şekilde veri setinde toplam 276 kişi kalmıştır. Çoklu bağlantı probleminin olup olmadığını sınıamak amacıyla değişkenler arasındaki ikili korelasyonlar hesaplanmış ve bu değerlerin 0.80'nin altında olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar varsayımların karşılandığını ortaya koymaktadır.

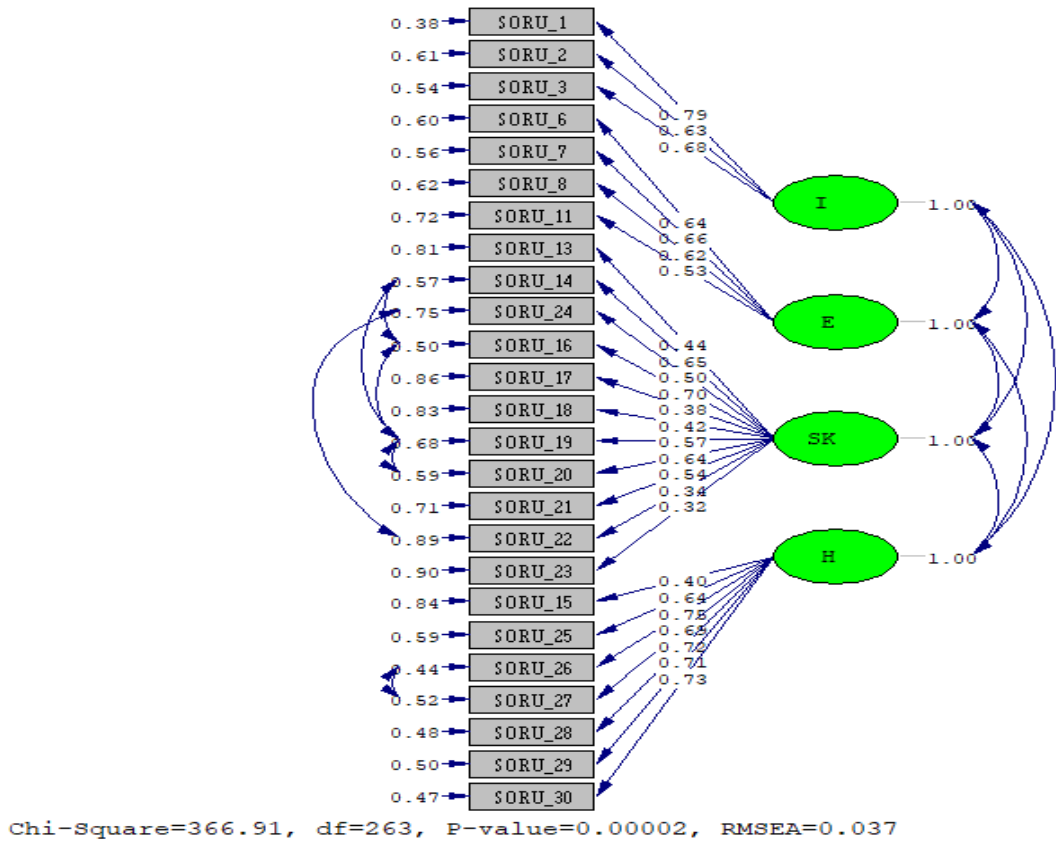
DFA sonucunda uyum iyiliği değerleri aşağıdaki Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3.

Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalıkları Ölçeğine ilişkin uyum iyiliği değerleri

χ^2	Sd	P	χ^2 /sd	RMSEA	NFI	NNFI	CFI	GFI	AGFI	IFI
336.91	263	p<.05	1.28	0.037	0.96	0.98	0.99	0.91	0.89	0.99

DFA ile model- veri uyumuna ilişkin hesaplanan istatistiklerden en sık kullanılanları Ki-kare (χ^2), χ^2 /sd , RMSEA, NNFI, NFI, CFI, IFI, GFI ve AGFI'dir. Hesaplanan χ^2/sd oranının ikiden küçük olması; RMSEA değerinin 0.05'ten düşük çıkması; GFI, AGFI, NFI, NNFI, CFI ve IFI değerlerinin 0.95'ten yüksek çıkması model veri uyumunun mükemmel olduğunu göstermektedir (Yılmaz ve Çelik, 2009). DFA sonucunda χ^2/sd oranı 1.28, AGFI değeri 0.89, GFI değeri 0.91, RMSEA değeri 0.037, NFI değeri 0.96, NNFI değeri 0.98, CFI ve IFI değerleri ise 0.99 bulunmuştur. Tablo 3 incelendiğinde, RMSEA, χ^2/sd , NFI, NNFI, CFI ve IFI uyum iyiliği değerlerinin mükemmel olduğu, hesaplanan AGFI ve GFI değerlerinin ise kabul edilebilir düzeylerde olduğu görülmektedir. Model veri uyumuna ilişkin değerlerin tamamı dikkate alındığında, kurulan modelin veriyle mükemmel yakın uyum verdiği görülmektedir. Ölçeğin dört faktörlü yapısı Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Farkındalık Ölçeğinin Faktör Yapısı

Ölçekte yer alan maddelere ait madde toplam korelasyonları ise Tablo 4’te verilmiştir:

Tablo 4

Nihai Ölçekte Yer Alan Maddelere Ait Madde-Toplam Korelasyonları

Madde Numarası	Madde-Toplam Korelasyonlar			
	İnsani	Ekonomik	Sosyo-kültürel	Hukuki
Soru 1	,615			
Soru 2	,536			
Soru 3	,536			
Soru 6		,523		
Soru 7		,540		
Soru 8		,466		
Soru 11		,413		
Soru 13			,402	
Soru 14			,503	
Soru 16			,566	
Soru 17			,355	
Soru 18			,405	

Soru 19	,429	
Soru 20	,542	
Soru 21	,482	
Soru 22	,399	
Soru 23	,498	
Soru 24	,460	
Soru 15		,353
Soru 25		,580
Soru 26		,705
Soru 27		,625
Soru 28		,642
Soru 29		,638
Soru 30		,658

Anketin dört alt boyutunun iç tutarlılık katsayılarını belirlemek amacıyla Cronbach Alpha kullanılmıştır. Deneme ölçeğinin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Yapılan güvenilirlik analizi sonucunda insani alt boyutun güvenilirlik katsayısı 0.74, ekonomik alt boyutunun 0.70, sosyokültürel alt boyutunun 0.78, hukuki alt boyutunun 0.84, ölçeğin tamamının 0.91 bulunmuştur. Büyüköztürk (2008)'e göre de psikolojik testler için hesaplanan güvenilirlik katsayısının 0.70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için yeterli görülmektedir. Sonuç olarak her bir alt boyuta ilişkin güvenilirlik katsayılarının yeterli düzeyde olduğu belirtilebilir.

3.3.2. Nitel Veri Toplama Araçları

Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalıkları ve Sosyal bilgiler dersinin mülteci konusu ile ilgili farkındalığı artırıp artırmadığını belirlemeye yönelik açık uçlu soruların yer aldığı bir öğretmen görüşme formu hazırlanmıştır (Ek-6). Görüşme tekniği araştırmanın amacına yönelik ilgili kişilerden bilgi alma işlemi olarak tanımlanır (Bal, 2001: 142). Aynı zamanda görüşme birçok araştırmacı için sosyal bilimlerde en etkili veri toplama aracı olarak benimsenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 119). Görüşme, veri toplama yöntemi olarak kolay bir yöntem gibi anlaşılabilir da aslında duyarlılık, yoğunlaşma vb. gibi birçok bireysel beceri de gerektiren bir yöntemdir (Patton,1987: 108).

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu veri toplama aracı olarak tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmacıya ek soru sorma ve

derinlemesine bilgi sahibi olma bakımından kolaylık sağlar. Hem yapılandırılmış hem de yapılandırılmamış görüşme yöntemlerinin güçlü ve zayıf yönlerini bir arada barındırır (Yüksel, Yanık ve Ayazlar, 2015: 237). Öğretmen görüşme formu hazırlanmadan önce araştırma çerçevesinde ilgili konular incelenmiş, soruların amaca uygun ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir.

Görüşme öncesi amacın ne olduğu ve ne gibi bilgiler edinilmek istendiği gibi temel konular üzerinde durulmuştur. Görüşme formu oluşturulurken eğitimde ölçme ve değerlendirme uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Görüşme süreci gerçekleştirilmeden önce ilgili kaynaklardan görüşmenin yapılma aşamasındaki kurallar ve hususlar hakkında bilgi edinilmiştir. Görüşme sırasında tarafsızlık temel alınmıştır ve süreç içerisinde herhangi bir yönlendirmeden kaçınılmıştır. Araştırmacının yansız olması gerekliliği muhafaza edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

3.4.1. Nicel Veri Analizi

Araştırmada elde edilen nicel veriler SPSS 24.0 programı ile analiz edilmiştir.

Verilerin analizine geçmeden önce normallik ve varyansların homojenliği varsayımı sınanmıştır. Normallik varsayımını sınamak amacıyla alt boyutlardan ve ölçeğin tamamından elde edilen puanlara ilişkin çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiştir. Alt boyutlardan ve ölçeğin tamamından elde edilen puanlara ilişkin çarpıklık ve basıklık katsayılarının -1 ile 1 arasında değer aldığı görülmektedir. Bu değerlere göre puan dağılımlarının normal dağılımdan aşırı sapma göstermediği söylenebilir. Varyansların homojenliği varsayımı ise Levene F testi ile sınanmış ve grup varyanslarının homojen olduğu belirlenmiştir. Puan dağılımları normal dağılım gösterdiği için parametrik yöntemlerden Bağımsız Örneklem t testi ve Tek Yönlü ANOVA'dan yararlanılmıştır. Her gruptaki öğrenci sayısı 30'un altında olan değişkenlerde (anne eğitim, baba eğitim) puanlar arasında anlamlı fark olup olmadığı Kruskal Wallis testi ile sınanmıştır.

Ortaokul öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalık düzeylerini belirlemek için ise öğrencilerin ifadelerine katılım oranları hesaplanmıştır. Bunun için kullanılan hesaplama yöntemi şu şekildedir (Demir, 1996: 75):

Öncelikle seçenek aralığı aşağıdaki formülde olduğu gibi hesaplanır:

$$SA = \frac{EYD - EDD}{SS} = \frac{5 - 1}{5} = 0.8$$

EYD: En Yüksek Değer

EDD: En Düşük Değer

SS: Seçenek Sayısı

Buna göre seçenek aralıkları şu şekildedir:

Seçenek	Değer	Aralık
Hiç katılmıyorum	1	1.0-1.79
Katılmıyorum	2	1.8-2.59
Orta düzeyde katılıyorum	3	2.6-3.39
Katılıyorum	4	3.4-4.19
Tamamen katılıyorum	5	4.2-5

Öğrencilerin ifadelerine katılım ortalamalarının hangi seçenek aralığına girdiği hesaplanarak onların farkındalık düzeyleri belirlenmiştir.

3.4.2. Nitel Verilerin Analizi

Öğretmenlerden elde edilen nitel verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Nitel bir analiz yöntemi olan bu yaklaşımda araştırmada elde edilen veriler daha önceden sorulara göre oluşturulmuş temalar doğrultusunda analiz edilip yorumlanır. Betimsel analizde araştırmada veri elde edilen bireylerin görüşlerin çarpıcı ve açık bir şekilde yansıtılma amacı güdüldüğü için doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilir (Kümbetoğlu, 2005:153).

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğretmenlere yönelik oluşturulan sorularla elde edilmiş verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz doğrultusunda önemli kavram ve yargılar tespit edilmiştir. Yapılan bu analiz sonucu betimsel yöntemle sunulmuş ve doğrudan alıntılara da yer verilmiştir. Yapılan doğrudan alıntılar 1'den 14'e kadar sayılarla kodlanmıştır. Ö1 (Öğretmen1) şeklinde gösterilmiştir.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın alt problemleri için toplanan verilerden elde edilen bulgular ve yorumlamalar sunulmuştur.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi için elde edilen verilerin analiz sonucu aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

4.1.1. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalık Düzeyleri

Ortaokul öğrencilerinin mülteci konusuna yönelik farkındalık düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5.

Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalıkları Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler

	Kesinlikle katılıyorum (F / %)	Katılıyorum (F / %)	Orta derecede katılıyorum (F / %)	Katılmıyorum (F / %)	Hiç katılmıyorum (F / %)	Ortalama
Olumsuz düşüncelerimiz mültecilerle aramızdaki iletişimi kötü yönde etkiler.	290 (39)	189 (26)	130 (18)	54 (7)	76 (10)	2.22
Mülteci öğrencilerin katıldığı kulüp faaliyetleri onların sosyalleşmesine katkı sağlar.	255(35)	262(35)	83 (11)	50 (7)	87 (12)	3.70
Mültecilerin de bizim gibi bir insan olduğunu düşünmek ülkemizde yaşayan mültecilere karşı önyargıyı azaltır.	270(36)	224(30)	121(16)	55 (7)	71 (10)	3.74
Mültecilerin Türkçe bilmemeleri onlarla aramızdaki uyumu zorlaştırır.	274(37)	211(28)	94 (13)	68 (9)	92 (12)	2.29
Mültecilerin kültürel değerlerimizi benimsemesi toplumumuzdaki sevgi ve saygı bağını güçlendirir.	205(28)	190(26)	147(20)	91 (12)	107(14)	3.37

	Mültecilerin kültürel değerlerine saygı duymak toplumda barış ortamını sağlar.	227(31)	227(31)	133(17)	66 (9)	89 (12)	3.57
	Mültecilerle ilgili sosyal medya üzerinden yapılan olumsuz paylaşımlar insanlarda şiddet ve saldırganlık duygusu uyandırır.	252(34)	220(30)	107(15)	55 (7)	105(14)	2.35
	Mültecilerle aramızdaki kültür farklılığı toplumsal ayrılmaya sebep olur-	193(26)	165(22)	149(20)	115(16)	110(15)	2.66
	Mültecilerin kendi milli değerlerini korumak istemeleri onların toplumumuza uyumlarını geciktirir.	193(26)	195(26)	160(22)	85 (12)	104(14)	2.58
	Mülteciler eğitilirse topluma daha kolay uyum sağlarlar.	293(40)	185(25)	107(14)	51 (7)	106(14)	3.66
	Mültecileri olduğu gibi kabul etmek onlara yakınlaşmamızı sağlar.	186(25)	182(24)	145(20)	89 (12)	140(19)	3.23
Ekonomik	Mültecilerin ülkemizin ekonomisine katkı sağlaması, onların ülkemize olan bağlılığını artırır.	177 (24)	185 (25)	146 (20)	74 (10)	156 (21)	3.17
	Mültecilere sağlanan meslek edindirme kursları onların ekonomik açıdan iyi duruma gelmesini sağlar.	215 (29)	201 (27)	228 (17)	65 (9)	135 (18)	3.39
	Mültecilerin hayatta kalabilmesi için ülkemizde iş bulması gerekir.	221 (30)	217 (29)	114 (15)	63 (9)	123 (17)	3.44
	Mültecilerin bilgi ve yeteneklerinden faydalanmak ülkemiz ekonomisine katkı sağlar.	187 (25)	178 (24)	152 (20)	89 (12)	132 (18)	3.23
	Ülkemizde iş bulan mülteciler ülkelerine geri dönmekten vazgeçerler.	227 (31)	126 (17)	127 (17)	127 (17)	133 (18)	2.72
	Mültecilere yönelik sosyal yardımlaşma faaliyetleri toplumsal bağlarımızı güçlendirir.	188 (25)	184 (25)	159 (21)	77 (10)	132 (18)	3.27
	Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri mültecilere insani açıdan yarar sağlar.	200 (27)	197 (26)	174 (23)	62 (8)	104 (14)	3.40
	Mültecilerin yaşadıkları zorluklara karşı duyarlı olmamız onlara maddi ve manevi destek sağlar.	255 (34)	168 (23)	123 (17)	76 (10)	122 (16)	3.47
	Mülteci haklarının devlet tarafından güvence altına alınması onların ülkemizde güven ortamı içinde yaşamasını sağlar.	206 (28)	201 (27)	140 (19)	68 (9)	123 (17)	3.37
	Mülteci hakları gözetilirse onların toplumumuza bağlılığı artar.	154 (21)	198 (27)	147 (20)	94 (13)	140 (19)	3.12
Hukuki	Mülteci çocukların eğitim hakkı onların geleceğini belirler.	278 (37)	183 (25)	106 (14)	62 (8)	106 (14)	3.58
	Mülteci çocuklara aşı yapılması onların ülkemizde sağlık hakkını kullanmalarının bir göstergesidir.	313 (42)	179 (24)	100 (13)	51 (7)	94 (13)	3.72
	Mülteci haklarının olması onların bizimle aynı imkanlara sahip olmaları açısından önemlidir.	167 (22)	155 (21)	166 (22)	95 (13)	156 (21)	3.08
	Mültecilerin yasal sorumlulukları	156	181	182	84 (11)	136	3.15

onların toplumumuzun bir parçası olmalarını sağlar.	(21)	(24)	(24)	(18)
Toplam				3.17

Tablo 5'e göre, ortaokul öğrencilerinin mülteciler ile iletişim konusundaki farkındalık düzeyleri düşük olup, öğrencilerin %65'i "Olumsuz düşüncelerimiz mültecilerle aramızdaki iletişimi kötü yönde etkiler." ifadesine "kesinlikle katılıyorum" ve "katılıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir (M=2.22). Yine bu orana yakın düzeyde bir öğrenci oranı (%64) sosyal medyanın mülteciler ile aramızdaki iletişime olan etkisine düşük düzeyde farkındalık göstermiş ve "Mültecilerle ilgili sosyal medya üzerinden yapılan olumsuz paylaşımlar insanlarda şiddet ve saldırganlık duygusu uyandırır." ifadesine "kesinlikle katılıyorum" ve "katılıyorum" seçeneğini işaretlemişlerdir (M=2.35). İletişimde çok önemli bir unsur olan "konuşulan dil" de öğrenciler açısından önemli görülmüş, ve %65lik bir öğrenci oranı mültecilerin Türkçe bilmemelerine olumsuz yönde atıfta bulunarak "Mültecilerin Türkçe bilmemeleri onlarla aramızdaki uyumu zorlaştırır" ifadesine "kesinlikle katılıyorum" ve "katılıyorum" düzeyinde cevap vermişlerdir (M=2.29). Buna karşın öğrencilerin, onların da kendileri gibi bir insan olduğunu düşünerek onlara olan önyargının azalması ifadesine katılım düzeyleri yüksek olup, öğrencilerin %66'sı "Mültecilerin de bizim gibi bir insan olduğunu düşünmek ülkemizde yaşayan mültecilere karşı önyargıyı azaltır." ifadesine "kesinlikle katılıyorum" ve "katılıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir (M=3.74). Ne var ki bu düşüncelerini destekleyen "Mültecileri olduğu gibi kabul etmek onlara yakınlaşmamızı sağlar." ifadesine öğrencilerin %49'u "kesinlikle katılıyorum" ve "katılıyorum" cevabını vermişlerdir (M=3.23).

Öğrencilerin mülteciler ile iletişimde kültürel değerlerin etkisini sorgulayan ifadelerdeki katılım düzeyleri incelendiğinde ise, mültecilerle kültürel farklılıkların toplumsal ayrışma nedeni olabileceğine atıfta bulunan "Mültecilerle aramızdaki kültür farklılığı toplumsal ayrışmaya sebep olur" ifadesine öğrencilerin %48'i "kesinlikle katılıyorum" ve "katılıyorum" seçeneğini işaretleyerek kültür farklılığının olumsuzluğuna vurgu yapmışlardır (M=2.66). Öğrencilerin yarıdan fazlası (%54) mültecilerin kültürel değerlerimizi benimsemesi gerektiğine olan görüşlerini olumlu bir şekilde yansıtarak "Mültecilerin kültürel değerlerimizi benimsemesi toplumumuzdaki sevgi ve saygı bağını güçlendirir." ifadesine "kesinlikle katılıyorum" ve "katılıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir (M=3.37). Öğrencilerin %52'si ise

“Mültecilerin kendi milli değerlerini korumak istemeleri onların toplumumuza uyumlarını geciktirir.” ifadesine “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” cevabını vererek onların kendi milli değerlerini korumalarına yönelik görüşlerinin olumsuz yönde olduğunu belirtmişlerdir (M=2.58). Yine de mültecilerin kültürel değerlerine saygıya vurgu yapan %62’lik bir oran “Mültecilerin kültürel değerlerine saygı duymak toplumda barış ortamını sağlar.” ifadesine “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” düzeyinde görüş belirtmişlerdir (M=3.57).

Öğrencilerin yüksek düzeyde katılım gösterdikleri ifadeler ise mültecilerin topluma uyumları açısından sosyalleşmelerine ve eğitilmelerine yönelik ifadeler olmuş ve öğrencilerin %70 (M=3.70)’i “Mülteci öğrencilerin katıldığı kulüp faaliyetleri onların sosyalleşmesine katkı sağlar.” ifadesine, %65 (M=3.66)’i ise “Mülteciler eğitilirse topluma daha kolay uyum sağlarlar.” ifadesine “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” şeklinde cevap vermişlerdir.

Öğrencilerin yarıya yakını mültecilerin ülkemiz ekonomisine katkısını onların bu ülkeye bağlılığı açısından ve onların nitelikli işgücü olmaları açısından değerlendirerek, “Mültecilerin ülkemizin ekonomisine katkı sağlaması, onların ülkemize olan bağlılığını artırır.” (%49; M=3.17) ve “Mültecilerin bilgi ve yeteneklerinden faydalanmak ülkemiz ekonomisine katkı sağlar.” (%49; M=3.23) ifadelerine “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” düzeyinde cevap vermişlerdir. Mültecilerin iş bulmaları gerektiğine vurgu yapan %59luk bir oran “Mültecilerin hayatta kalabilmesi için ülkemizde iş bulması gerekir.” (M=3.44) ile onların nitelikli bir işgücü haline gelmeleri gerektiğine atıfta bulunan “Mültecilere sağlanan meslek edindirme kursları onların ekonomik açıdan iyi duruma gelmesini sağlar.” ifadesine katılan %56’lık bir oran (M=3.39) ekonomik boyutta mültecilerin iyi duruma gelmesi yönünde “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Öğrencilerin mültecilerin ekonomik göstergelerinin onların bu ülkedeki durumlarını etkileyeceğinin farkındalıkları ilgili ise görüşleri “Ülkemizde iş bulan mülteciler ülkelere geri dönmekten vazgeçerler.” ifadesine %48 oranında “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” şeklinde olmuştur (M=2.72).

Ortaokul öğrencilerin yarıdan fazlasının insani boyutta olumlu görüş belirttikleri ifadeler ise sosyal yardımlaşma faaliyetlerini, sivil toplum kuruluşlarını ve kendi duyarlılıklarını ön plana çıkaran ifadeler olmuş ve %50’si “Mültecilere yönelik sosyal yardımlaşma faaliyetleri toplumsal bağlarımızı güçlendirir.” (M=3.27) ifadesine, %54’ü “Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri mültecilere insani açıdan

yarar sağlar.” (M=3.40) ifadesine ve %57’si “Mültecilerin yaşadıkları zorluklara karşı duyarlı olmamız onlara maddi ve manevi destek sağlar.” (M=3.47) ifadesine “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” düzeyinde cevap vermiştir.

Ortaokul öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalıklarını gösteren ifadelerle katılım düzeyleri de nispeten yüksek olmuş ve onların haklarını kullanabildikleri takdirde ulusal aidiyetlerinin artacağına dair “Mülteci hakları gözetilirse onların toplumumuza bağlılığı artar.” ifadesine %48 (M=3.12) oranında, “Mülteci haklarının devlet tarafından güvence altına alınması onların ülkemizde güven ortamı içinde yaşamasını sağlar.” %55 (M=3.37) oranında, “Mültecilerin yasal sorumlulukları onların toplumumuzun bir parçası olmalarını sağlar.” %45 (M=3.15) oranında “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” düzeyinde cevap vermişlerdir. Yine mültecilerin eğitim ve sağlık hakkına vurgu yapan “Mülteci çocukların eğitim hakkı onların geleceğini belirler.” (%62; M=3.58) ve “Mülteci çocuklara aşı yapılması onların ülkemizde sağlık hakkını kullanmalarının bir göstergesidir.” (%66; M=3.72) ifadelerine katılım düzeyleri “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” şeklinde yüksek olmuştur. Öğrencilerin hukuki boyutta diğer ölçütlere nazaran daha düşük düzeyde görüş belirttikleri ifade ise “Mülteci haklarının olması onların bizimle aynı imkanlara sahip olmaları açısından önemlidir.” Şeklinde olmuş ve öğrencilerin %43’ü bu ifadeye “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir (M=3.08).

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

4.2.1. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalık Düzeylerinin Cinsiyete Göre İncelenmesi

Ortaokul öğrencilerin cinsiyete göre mültecilere yönelik farkındalık düzeylerinin belirlenmesi ve anlamlı fark olup olmadığının tespiti için bağımsız örneklem t testi analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçları Tablo 6’da yer almaktadır:

Tablo 6.*Cinsiyete göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları*

Boyut	Cinsiyet	N	\bar{X}	S_x	Sd	T	P
İnsani	Kız	401	10,66	3,03	743	2.186	.029*
	Erkek	344	10,15	3,33			
Sosyokültürel	Kız	401	33,74	5,79	743	2.991	.003*
	Erkek	344	32,48	5,73			
Ekonomik	Kız	401	13,46	4,31	743	1.416	.157
	Erkek	344	13,01	4,11			
Hukuki	Kız	401	24,54	4,46	743	3.646	.000*
	Erkek	344	22,58	7,63			
Farkındalık	Kız	401	82,40	16,58	743	3.380	.001*
	Erkek	344	78,22	17,13			

***p<0.05**

Kız öğrencilerin insani alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması \bar{X} =10.66, erkek öğrencilerin puanlarının ortalaması ise \bar{X} =10.15'dir. Bağımsız Örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde, kız öğrencilerle erkek öğrencilerin puanları arasında kız öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($t_{(743)}=2.186$, $p<.05$).

Kız öğrencilerin sosyo-kültürel alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması \bar{X} =33.74, erkek öğrencilerin puanlarının ortalaması ise \bar{X} =32.48'dir. Bağımsız Örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde, kız öğrencilerle erkek öğrencilerin puanları arasında kız öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($t_{(743)}=2.991$, $p<.05$).

Kız öğrencilerin ekonomik alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması \bar{X} =13.46, erkek öğrencilerin puanlarının ortalaması ise \bar{X} =13.01'dir. Bağımsız Örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde, kız öğrencilerle erkek öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($t_{(743)}=1.416$, $p>.05$).

Kız öğrencilerin hukuki alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması \bar{X} =24.54, erkek öğrencilerin puanlarının ortalaması ise \bar{X} =22.58'dir. Bağımsız Örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde, kız öğrencilerle erkek öğrencilerin puanları arasında kız öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($t_{(743)}=3.646$, $p<.05$).

Kız öğrencilerin farkındalık ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması \bar{X} =82.40, erkek öğrencilerin puanlarının ortalaması ise \bar{X} =78.22'dir. Bağımsız Örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde, kız öğrencilerle erkek öğrencilerin puanları arasında kız öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($t_{(743)}=3.380$, $p<.05$).

4.2.2. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalık Düzeylerinin Sınıfında Mülteci Olma Durumuna Göre İncelenmesi

Ortaokul öğrencilerinin mülteci konusuna ilişkin farkındalık düzeylerinin sınıfında mülteci öğrenci olma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık olup olmadığına yönelik bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 7' de gösterilmiştir.

Tablo 7.

Sınıfında mülteci öğrenci olma durumuna göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

Boyut	Mülteci öğrenci	N	\bar{X}	S_x	Sd	T	P																																												
İnsani	Var	380	10,47	3,09	738	.435	.064																																												
	Yok	360	10,36	3,29				Sosyo-kültürel	Var	380	33,85	5,26	738	3.282	.001*	Yok	360	32,46	6,26	Ekonomik	Var	380	13.58	4,17	738	2.153	.032*	Yok	360	12.90	4,38	Hukuki	Var	380	23,59	7,48	738	-.204	.838	Yok	360	23,71	7,28	Farkındalık	Var	380	81.49	16,77	738	1.651	.099
Sosyo-kültürel	Var	380	33,85	5,26	738	3.282	.001*																																												
	Yok	360	32,46	6,26				Ekonomik	Var	380	13.58	4,17	738	2.153	.032*	Yok	360	12.90	4,38	Hukuki	Var	380	23,59	7,48	738	-.204	.838	Yok	360	23,71	7,28	Farkındalık	Var	380	81.49	16,77	738	1.651	.099	Yok	360	79.43	17.15								
Ekonomik	Var	380	13.58	4,17	738	2.153	.032*																																												
	Yok	360	12.90	4,38				Hukuki	Var	380	23,59	7,48	738	-.204	.838	Yok	360	23,71	7,28	Farkındalık	Var	380	81.49	16,77	738	1.651	.099	Yok	360	79.43	17.15																				
Hukuki	Var	380	23,59	7,48	738	-.204	.838																																												
	Yok	360	23,71	7,28				Farkındalık	Var	380	81.49	16,77	738	1.651	.099	Yok	360	79.43	17.15																																
Farkındalık	Var	380	81.49	16,77	738	1.651	.099																																												
	Yok	360	79.43	17.15																																															

***p<0.05**

Sınıfında mülteci öğrenci olan öğrencilerin insani alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X} = 10.47$, olmayan öğrencilerin puanlarının ortalaması ise $\bar{X} = 10.36$ 'dır. Bağımsız Örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde, insani boyutta, sınıfında mülteci öğrenci olan öğrencilerle olmayan öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($t_{(738)} = .435$, $p > .05$).

Sınıfında mülteci öğrenci olan öğrencilerin sosyo-kültürel alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X} = 33.85$, olmayan öğrencilerin puanlarının ortalaması ise $\bar{X} = 32.46$ 'dır. Bağımsız Örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde, sosyo-kültürel boyutta, sınıfında mülteci öğrenci olan öğrencilerle olmayan öğrencilerin puanları arasında mülteci öğrenci olan öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($t_{(738)} = 3.282$, $p < .05$).

Sınıfında mülteci öğrenci olan öğrencilerin ekonomik alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X} = 13.58$, olmayan öğrencilerin puanlarının ortalaması ise $\bar{X} = 12.90$ 'dir. Bağımsız Örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde, ekonomik boyutta, sınıfında mülteci öğrenci olan öğrencilerle olmayan öğrencilerin puanları arasında sınıfında mülteci öğrenci olan öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($t_{(738)} = 2.153$, $p < .05$).

Sınıfında mülteci öğrenci olan öğrencilerin hukuki alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X} = 23.59$, olmayan öğrencilerin puanlarının ortalaması ise $\bar{X} = 23.71$ 'dir. Bağımsız Örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde, hukuki boyutta, sınıfında mülteci öğrenci olan öğrencilerle olmayan öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($t_{(738)} = -.204$, $p > .05$).

Sınıfında mülteci öğrenci olan öğrencilerin Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalıkları ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması $\bar{X} = 81.49$, sınıfında mülteci öğrenci olmayan öğrencilerin puanlarının ortalaması ise $\bar{X} = 79.43$ 'tür. Bağımsız Örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde, sınıfında mülteci öğrenci olan öğrencilerle olmayan öğrencilerin farkındalık puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($t_{(738)} = 1.651$, $p > .05$).

4.2.3. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalık Düzeylerinin Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesi

Ortaokul öğrencilerinin mülteci konusuna yönelik farkındalık düzeylerinin sınıf düzeyine göre belirlenmesi için yapılan Tek Yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8.

Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalıklarının Sınıf düzeyine göre Tek Yönlü ANOVA sonuçları

Boyut	Sınıf Düzeyi	N	\bar{X}	S_x	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P	Anlamlı fark
İnsani	5	188	10,72	2,96	Gruplar arası	28,336	3	9,445	,941	,420	
	6	108	10,59	3,10	Grup içi	7428,695	740	10,039			
	7	246	10,28	3,16	Toplam	7457,031	743				
	8	202	10,28	3,40							
Sosyo-kültürel	5	188	33,70	6,15	Gruplar arası	162,449	3	54,150	1,620	,183	
	6	108	33,64	5,71	Grup içi	24732,212	740	33,422			
	7	246	32,58	5,05	Toplam	24894,661	743				
	8	202	33,15	6,28							
Ekonomik	5	188	14,12	3,96	Gruplar arası	264,298	3	88,099	4,918	,002*	
	6	108	13,75	3,87	Grup içi	13256,068	740	17,914			5-7,8
	7	246	12,82	4,42	Toplam	13520,366	743				6-7,8
	8	202	12,75	4,43							
Hukuki	5	188	25,44	6,75	Gruplar arası	1107,769	3	369,256	6,978	,000*	
	6	108	24,56	6,73	Grup içi	39158,763	740	52,917			5-7,8
	7	246	22,72	7,77	Toplam	40266,532	743				6-7,8
	8	202	22,64	7,40							
Farkındalık	5	188	83,97	16,13	Gruplar arası	4369,347	3	1456,449	5,188	,001*	
	6	108	82,55	15,69	Grup içi	207758,265	740	280,754			5-7,8
	7	246	78,39	16,93	Toplam	212127,612	743				6-7,8
	8	202	78,83	17,63							

***p<0.05**

5. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin insani alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X} = 10.72$, 6. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması \bar{X}

=10.59, 7. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması $\bar{X} = 10.28$, 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması $\bar{X} = 10.28$ 'dir. Tek Yönlü ANOVA testi sonuçları incelendiğinde, farklı sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir farklılıkların olmadığı görülmektedir ($F_{(3,740)} = .941$, $p > .05$).

5. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sosyo-kültürel alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X} = 33.70$, 6. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması $\bar{X} = 33.64$, 7. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması $\bar{X} = 32.58$, 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması $\bar{X} = 33.15$ 'dir. Tek Yönlü ANOVA testi sonuçları incelendiğinde, farklı sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir farklılıkların olmadığı görülmektedir ($F_{(3,740)} = 1.620$, $p > .05$).

5. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin ekonomik alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X} = 14.12$, 6. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması $\bar{X} = 13.75$, 7. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması $\bar{X} = 12.82$, 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması $\bar{X} = 12.75$ 'dir. Tek Yönlü ANOVA testi sonuçları incelendiğinde, farklı sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin puanları arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir ($F_{(3,740)} = 4.918$, $p < .05$). LSD çoklu karşılaştırma testi sonuçları incelendiğinde bu farklılıkların 5. ve 6. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerle 7 ve 8. Sınıflarda öğrenim gören öğrenciler arasında 5 ve 6. Sınıflarda öğrenim gören öğrenciler lehine olduğu görülmektedir.

5. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin hukuki alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X} = 25.44$, 6. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması $\bar{X} = 24.56$, 7. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması $\bar{X} = 22.72$, 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması $\bar{X} = 22.64$ 'tür. Tek Yönlü ANOVA testi sonuçları incelendiğinde, farklı sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin puanları arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir ($F_{(3,740)} = 6.978$, $p < .05$). LSD çoklu karşılaştırma testi sonuçları incelendiğinde bu farklılıkların 5. ve 6. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerle 7 ve 8. Sınıflarda öğrenim gören öğrenciler arasında 5 ve 6. Sınıflarda öğrenim gören öğrenciler lehine olduğu görülmektedir.

5. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin mülteci konusunda farkındalık ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması $\bar{X}=83.97$, 6. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması $\bar{X}=82.55$, 7. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması $\bar{X}=78.39$, 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanların ortalaması $\bar{X}=78.83$ 'dir. Tek Yönlü ANOVA testi sonuçları incelendiğinde, farklı sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin puanları arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir ($F_{(3,740)}=5.188$, $p<.05$). LSD çoklu karşılaştırma testi sonuçları incelendiğinde bu farklılıkların 5. ve 6. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerle 7 ve 8. Sınıflarda öğrenim gören öğrenciler arasında 5 ve 6. Sınıflarda öğrenim gören öğrenciler lehine olduğu görülmektedir.

4.2.4. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalık Düzeylerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesi

Ortaokul öğrencilerinin mülteci konusuna yönelik farkındalık düzeylerinin anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılıklarının belirlenmesine dair Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9.
Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalıklarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Boyut	Anne Eğitim düzeyi	N	\bar{X}	S_x	Sıra Ortalaması	χ^2	P
İnsani	Okuryazar değil	244	10,24	3,27	360,75	7.527	,184
	İlkokul	263	10,63	3,16	384,62		
	Ortaokul	149	10,32	3,02	360,12		
	Lise	60	10,68	3,08	384,48		
	Üniversite	16	10,81	3,10	387,78		
	Lisansüstü	7	7,29	3,59	188,64		
Sosyo-kültürel	Okuryazar değil	244	33,57	5,06	383,22	6.257	,282
	İlkokul	263	33,23	6,16	373,27		
	Ortaokul	149	32,99	6,16	368,66		
	Lise	60	32,45	5,99	336,10		
	Üniversite	16	31,25	6,01	309,06		
	Lisansüstü	7	30,57	3,55	244,57		
Ekonomik	Okuryazar değil	244	13,17	4,19	365,44	9.762	.082
	İlkokul	263	13,54	4,28	384,11		
	Ortaokul	149	12,69	4,44	343,92		
	Lise	60	13,65	4,21	386,75		
	Üniversite	16	14,94	3,87	453,00		
	Lisansüstü	7	10,43	3,46	220,36		
	Okuryazar değil	244	23,71	7,08	369,42	4.709	,452
	İlkokul	263	23,70	7,84	377,60		

Hukuki	Ortaokul	149	23,36	7,13	359,57	6.136	.293
	Lise	60	24,37	7,24	390,13		
	Üniversite	16	22,88	6,92	337,63		
	Lisansüstü	7	18,71	6,92	227,79		
Farkındalık	Okuryazar değil	244	80,68	15,88	369,18		
	İlkokul	263	81,10	17,93	382,65		
	Ortaokul	149	79,36	17,05	357,36		
	Lise	60	81,15	16,64	374,29		
	Üniversite	16	79,88	15,04	351,56		
	Lisansüstü	7	67,00	14,28	198,07		

Ortaokul öğrencilerinden anne eğitim düzeyi okuryazar olmayan öğrencilerin mülteci konusuna yönelik farkındalıklarının insani alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X}=10.24$, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=10.63$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=10.32$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=10.68$, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=10.81$ ve annesi lisansüstü mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=7.29$ 'dur. Kruskal Wallis testi sonuçları incelendiğinde, ortaokul öğrencilerinin insani alt boyutta farkındalık puanlarının anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($X^2=7.527$, $p>.05$).

Ortaokul öğrencilerinden anne eğitim düzeyi okuryazar olmayan öğrencilerin mülteci konusuna yönelik farkındalıklarının sosyo-kültürel alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X}=33.57$, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=33.23$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=32.99$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=32.45$, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=31.25$ ve annesi lisansüstü mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=30.57$ 'dir. Kruskal Wallis testi sonuçları incelendiğinde, ortaokul öğrencilerinin sosyo-kültürel alt boyutta farkındalık puanlarının anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($X^2=6.257$, $p>.05$).

Ortaokul öğrencilerinin anne eğitim düzeyi okuryazar olmayan öğrencilerin mülteci konusuna yönelik farkındalıklarının ekonomik alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X}=13.17$, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının

ortalaması $\bar{X}=13.54$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=12.69$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=13.65$, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=14.94$ ve annesi lisansüstü mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=10.43$ tür. Kruskal Wallis testi sonuçları incelendiğinde, ortaokul öğrencilerinin ekonomik alt boyutta farkındalık puanlarınınanne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($\chi^2=9.762$, $p>.05$).

Ortaokul öğrencilerinin anne eğitim düzeyi okuryazar olmayan öğrencilerin mülteci konusuna yönelik farkındalıklarınınhukuki alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X}=23.71$, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=23.70$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=23.36$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=24.37$, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=22.88$ ve annesi lisansüstü mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=18.71$ 'dir. Kruskal Wallis testi sonuçları incelendiğinde, ortaokul öğrencilerinin hukuki alt boyutta farkındalık puanlarınınanne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($X^2=4.709$, $p>.05$).

Ortaokul öğrencilerinin anne eğitim düzeyi okuryazar olmayan öğrencilerin mülteci konusuna yönelik farkındalık puanlarının ortalaması $\bar{X}=80.68$, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=81.10$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=79.36$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=81.15$, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=79.88$ ve annesi lisansüstü mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=67$ 'dir. Kruskal Wallis testi sonuçları incelendiğinde, ortaokul öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalık puanlarınınöğrencilerin anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($\chi^2=6.136$, $p>.05$).

4.2.5. Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalık Düzeylerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesi

Ortaokul öğrencilerinin mülteci konusuna yönelik farkındalık düzeylerinin baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılıklarının belirlenmesine dair Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10.
Ortaokul Öğrencilerinin Mülteci Konusundaki Farkındalıklarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Boyut	Eğitim düzeyi	N	\bar{x}	S _x	Sıra Ortalaması	χ^2	P	Anlamlı fark
İnsani	Okuryazar değil	103	9,59	3,96	316,49	11.764	,038*	Okuryazar değil-ilkokul, ortaokul
	İlkokul	223	10,57	3,47	378,89			
	Ortaokul	251	10,73	3,20	386,40			
	Lise	117	10,37	2,93	362,76			
	Üniversite	34	10,68	3,26	387,91			
	Lisansüstü	9	8,44	3,03	249,17			
Sosyokültürel	Okuryazar değil	103	32,91	3,47	360,22	7.916	.161	
	İlkokul	223	33,17	4,98	371,33			
	Ortaokul	251	33,80	6,17	392,74			
	Lise	117	32,36	5,61	337,95			
	Üniversite	34	32,09	6,28	330,25			
	Lisansüstü	9	31,78	5,40	299,72			
Ekonomik	Okuryazar değil	103	12,56	4,63	338,68	5.271	.384	
	İlkokul	223	13,34	4,23	372,80			
	Ortaokul	251	13,55	4,27	384,85			
	Lise	117	13,15	4,26	361,21			
	Üniversite	34	13,35	4,00	369,01			
	Lisansüstü	9	11,89	2,80	281,06			
Hukuki	Okuryazar değil	103	22,35	2,60	335,12	6.144	,292	
	İlkokul	223	23,61	7,80	371,66			
	Ortaokul	251	23,76	7,69	371,08			
	Lise	117	24,84	7,08	400,36			
	Üniversite	34	22,82	7,01	343,21			
	Lisansüstü	9	22,33	7,61	322,67			
Farkındalık	Okuryazar değil	103	77,42	17,55	333,76	6.838	.233	

İlkokul	223	80,68	17,72	374,05
Ortaokul	251	81,84	16,19	386,92
Lise	117	80,72	16,91	366,20
Üniversite	34	78,94	16,37	343,94
Lisansüstü	9	74,44	13,01	278,72

Ortaokul öğrencilerinin baba eğitim düzeyi okuryazar olmayan öğrencilerin mülteci konusuna yönelik farkındalıklarının insani alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X}=9.59$, babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=10.57$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=10.73$, babası lise mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=10.37$, babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=10.68$ ve babası lisansüstü mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=8.44$ 'tür. Kruskal Wallis testi sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin puanları arasında baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir ($X^2=11.764$, $p<.05$). Ortaokul öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalık puanlarının baba eğitim düzeyine göre sıra ortalamaları ve ikili karşılaştırma sonuçları incelendiğinde, bu farklılığın babası okuryazar olmayan öğrencilerle babası ilkokul ve ortaokul mezunu olan öğrenciler arasında, babası okuryazar olmayan öğrenciler aleyhine olduğu görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinden baba eğitim düzeyi okuryazar olmayan öğrencilerin mülteci konusundaki farkındalıklarının sosyo-kültürel alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X}=32.91$, babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=33.17$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=33.80$, babası lise mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=32.36$, babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=32.09$ ve babası lisansüstü mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X}=31.78$ 'dir. Kruskal Wallis testi sonuçları incelendiğinde, ortaokul öğrencilerinin sosyo-kültürel alt boyutta farkındalık puanlarının baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($X^2=7.916$, $p>.05$).

Ortaokul öğrencilerinden baba eğitim düzeyi okuryazar olmayan öğrencilerin mülteci konusundaki farkındalıklarının ekonomik alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X} = 12.56$, babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 13.34$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 13.55$, babası lise mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 13.15$, babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 13.35$ ve babası lisansüstü mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 11.89$ 'dur. Kruskal Wallis testi sonuçları incelendiğinde, ortaokul öğrencilerinin ekonomik alt boyutta farkındalık puanlarının baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($\chi^2 = 5.271$, $p > .05$).

Ortaokul öğrencilerinden baba eğitim düzeyi okuryazar olmayan öğrencilerin mülteci konusundaki farkındalıklarının hukuki alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $\bar{X} = 22.35$, babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 23.61$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 23.76$, babası lise mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 24.84$, babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 22.82$ ve babası lisansüstü mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 22.33$ 'tür. Kruskal Wallis testi sonuçları incelendiğinde, ortaokul öğrencilerinin hukuki alt boyutta farkındalık puanlarının baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($\chi^2 = .292$, $p > .05$).

Ortaokul öğrencilerinden baba eğitim düzeyi okuryazar olmayan öğrencilerin mülteci konusundaki farkındalık puanlarının ortalaması $\bar{X} = 77.42$, babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 80.68$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 81.84$, babası lise mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 80.72$, babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 78.94$ ve babası lisansüstü mezunu olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 74.44$ 'tür. Kruskal Wallis testi sonuçları incelendiğinde, ortaokul öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalık puanlarının onların baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($\chi^2 = 6.838$, $p > .05$).

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Mülteci Konusundaki Farkındalıklarına Yönelik Gözlemlerine İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinde mülteci konusunda farkındalık oluşup oluşmadığına yönelik kendi gözlemlerinin neler olduğu sorulduğunda, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 4'ünün öğrencilerinin mülteci arkadaşlarını dışladığından, 3'ünün Türk öğrencilerin mülteciler hakkında olumsuz yargılara sahip olduğundan, 2'sinin Türk ve mülteci öğrenciler arasındaki anlaşmazlık ve çatışmanın mevcudiyetinden ve 1'inin de Türk ve mülteci öğrencilerin samimiyetinden söz ettiği görülmüştür. Tablo 11' de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu bulgulara yönelik örnek ifadeleri yer almaktadır:

Tablo 11.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin mülteci konusundaki farkındalıklarına yönelik gözlemlerine ilişkin örnek ifadeleri

Temalar	N	Öğretmen ifadelerine örnekler
Mülteci arkadaşlarını dışlamaları	4	<p>Ö1:.....<i>Aslında, iç göç sonucu buraya gelmiş bir takım öğrencilerin de Suriyelileri dışladıklarını görüyoruz. bu dışlamanın ayıp olduğunu kendilerinin de başka bir şehirden buraya geldiklerinde neler hissettiklerini ve niçin onlara yardımcı olmamız gerektiğini falan anlatmaya çalışıyoruz.....</i></p> <p>Ö4:.....<i>dışlama girdiğim sınıflarda daha çok. Bana göre, Suriyeli olmalarının yanı sıra, kişilik problemlerinden kaynaklıda bir dışlama var. Onlarda sorunlu öğrenci çok olduğu için</i></p> <p>Ö6:.....<i>Bu çocukların arkadaş ortamına pek alınmadıklarını görüyorum.</i></p>
Mülteciler hakkında olumsuz yargılara sahip olmaları	2	<p>Ö5:.....<i>Kendi ekonomik çıkarları falan zedeleniyor diye, kendilerine giden kaynaklar onlara aktarılıyor diye tepki var mültecilere.</i></p> <p>Ö11:<i>öğrenciler özellikle mülteci olanlara çok olumsuz bir gözle bakıyorlar.</i></p> <p>Ö12:<i>Onların ülkelerinden zorunlu göç yaptıklarının farkındalar ama yine de çok hoşgörülü olduklarını söyleyemem. Yani biraz onlara karşı katılar diyebilirim.</i></p>
Mültecilerle anlaşmazlık/çatışma	3	<p>Ö3:<i>Özellikle sınıflarda bizim öğrencilerle belli konularda anlaşamadıklarını gördük ama sorunları büyük ölçüde aşmaya çalışıyoruz.....</i></p> <p>Ö4: <i>İster istemez kültür farklılığından dolayı aralarında çatışmalar oluyor.....</i></p>
Mültecilerle iç içe	1	<p>Ö9:.....<i>Öğrencilerimizin büyük çoğunluğu kenar</i></p>

olmaları	<i>mahalleden geldikleri için onlarla iç içeler. Sıkıntılarını biliyorlar.</i>
----------	--

4.3.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Mülteci Konusunda Farkındalık Oluşturmalarının Nedenlerine İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine öğrencilerinde mülteci konusunda farkındalık oluşturmalarının gerekçeleri sorulduğunda, 5 öğretmenin mültecilerin yaşam koşullarının zorluğuna, 3 öğretmenin mültecilerin yabancı olmalarına, 2 öğretmenin insan haklarına ve 1'er öğretmenin de mültecilerle aynı ortamı paylaşmaya ve mültecilerin yaşadıkları ortama uyumlarını kolaylaştırmaya vurgu yapmış oldukları görülmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin cevapları Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12.
Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinde mülteci konusunda farkındalık oluşturmalarının nedenlerine ilişkin örnek ifadeleri

Temalar	N	Öğretmen ifadelerine örnekler
Yaşam koşullarının zorluğundan dolayı	5	<p>Ö3:<i>Sonuçta mülteci demek yardıma muhtaç insanların başka ülkeye sığınması anlamına geliyor. Tabii ki onlara yardım etmek hem vatandaşlık görevimiz ülke olarak, hem de bir insan olarak bizim en büyük sorumluluklarımızdan bir tanesi diyebilirim.</i></p> <p>Ö8:<i>.....Yaşadıkları koşulların çok kötü olması durumu söz konusu. Bu insanlar belki de aylarca yoldalardır ve her türlü şeye maruz kalmışlardır.....</i></p> <p>Ö14:<i>Yani hangi şartlardan geldiklerini öğrencilere anlatıyoruz öncelikle. Şimdi siz aynı durumda olsaydınız ne yapardınız diye soruyoruz.....</i></p>
Yabancı oldukları için	3	<p>Ö1:<i>.....çoğu da okuma yazma bilmeden sadece Arapça bilerek geliyor. O yüzden derslerde çok zorlanıyorlar.....</i></p> <p>Ö2:<i>.....bunu bir farklılık haline getirmemeye çalışıyoruz.....tabii ki o da farkında yabancı bir yerde olduğunun ama bunu ona farklı bir şeymiş gibi hissettirmemeye çalışıyoruz.</i></p> <p>Ö8:<i>Dünyanın çeşitli yerlerinde bu insanlardan kaynaklı olmayan bir savaş çıkıyor ve haberleri olmadan kendi ülkelerini terk etmek zorunda kalıyorlar. Yabancı bir ülkeye geliyorlar ve onlara uyum sağlamaya çalışıyorlar.....</i></p>
İnsan haklarına sahip oldukları için	2	<p>Ö5:<i>Çünkü onlarda bir insan ne olursa olsun. Ama çocuklarımız, bu çevre biraz kültürel olarak ve, eğitim olarak düşük olduğu için, bunun farkında değiller. Biz öğretmen olarak farkındayız ama bunlar farkına varamamış.</i></p>
Mültecilerle aynı	1	<p>Ö9:<i>Çünkü aynı ortamı aynı sırayı paylaşıyorlar. Onların</i></p>

ortamı
paylaşmalarından
dolayı

sorunlarına duyarlı olmaları diye düşünüyorum.

Mültecilerin ortama
uyumlarını
kolaylaştırmak için

1

Ö12: Onlara eğitim konusunda olsun sosyal hayat konusunda olsun her konuda nasıl yardım edebiliriz? Çünkü zaten buradalar. Burada kaldıklarına göre bazı kuralları da öğrenmeleri gerekiyor uyum sağlamaları için.

4.3.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Mülteci Konusunda Farkındalık Oluşturmaya Yönelik Ön Planda Tuttukları Durumlara İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalıklarını geliştirmeye yönelik ön planda tuttıkları durumlar sorulduğunda, 6 öğretmenin mülteci öğrencilerin uyum sağlamalarına destek olma, 3 öğretmenin Türk öğrencileri etkileme, 2'şer öğretmenin öğrencileri insan hakları konusunda bilgilendirme ve empati kurdurma, 1'er öğretmenin de mülteci öğrencilerin akademik başarılarını artırma ve hiçbir durumu ön planda tutmadığına dair görüş sundukları görülmüştür. Tablo 13'te temalarla ilişkili öğretmen ifadeleri yer almaktadır:

Tablo 13.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinde mülteci konusunda farkındalık oluşturmaya yönelik ön planda tuttıkları durumlara ilişkin örnek ifadeleri

Temalar	N	Öğretmen ifadelerine örnekler
Mülteci öğrencilerin uyum sağlamalarına destek olma	6	Ö2:Başarı biraz geri planda kalıyor. Hani istiyoruz ki iletişimkurmaya çalışalım. Önceliğimiz bu. Uyum sağlama, arkadaşlarıyla bir arada olma bunlar daha önemli. Ö3: En büyük sorunlarımızdan bir tanesi uyum problemi yaşamaları. Özellikle branş olarak Sosyal Bilgiler olduğumuz için sosyal olarak kültürel olarak bir uyum yaşamaları için bayağı bir sınıflarda çaba gösteriyoruz. Ö6: Yaşadıkları durum travma boyutunda, çok ağır bir durum bence. Bunun farkında olmaları gerekiyor. Diğer arkadaşlarına göre daha yakınlık fazla göstermeleri gerektiğini düşünüyorum.
Öğrencileri etkileme	3	Ö9: Özellikle mülteci öğrencilerin yaşadıkları sorunlarla ilgili açıklama yapmaya ihtiyaç duyuyorum. Ö11:işte bu insanlık hali aynı şey bizimde başımıza gelebilir. o yüzden devletimize de sahip çıkmalıyız. Kendimizi onların yerine koyalım. Ona göre iyi davranmalıyız şeklinde söylüyoruz ama maalesef öğrenciler anlamıyor. Ö14:onların psikolojisi ile sizin psikolojiniz bir

			<i>değil diyoruz. Belki önünde kopmuş bir bacak görmüştür. Bir insanın ölümünü görmüştür. O bakımdan sizinle aynı değiller. Yani bunları söylüyoruz.</i>
İnsan hakları konusunda bilgilendirme	2	Ö1: Biz elimizden geldiğince çocuk hakları evrensel bildirgesindeki o temel ilkeleri, dersimizin konusu olduğu için onları veriyoruz Ö10: Özellikle şu konu diyemem ama özellikle insan hakları konusunda eksik buluyorum. O yüzden insan hakları ile ilgili farkındalıkları oluşturun istiyorum.	
Empati kurdurma	2	Ö8: Bu insanlara empati ile yaklaşılması gerektiğine inanıyorum ve bunun için çok fazla ders verilmesi gerektiğine inanıyorum. Ö14: Hangi şartlarda geldiklerini öğrencilere anlatıyoruz öncelikle. Şimdi siz aynı durumda olsaydınız ne yapardınız diye soruyoruz. En basitinden empati kurduruyoruz onlara. O açıdan bakmalarını istiyoruz. Bakmazlarsa zaten hepsinin gitmesini isterler.	
Mülteci öğrencilerin akademik başarılarını artırma	1	Ö4: Temel sorun okuma yazma sorunu, birçoğu okuma yazma bilmiyor. Dolayısıyla bunların dil eğitimi önemli..... yoksa boş boş oturuyorlar, anlamayan öğrenci ne yapacak, o da farklı şekilde yani olumsuz davranışa neden oluyor. Öyle diyeyim.	
Yok	1		

4.3.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Mülteci Konusunda Farkındalık Oluşturmaya Yönelik Sınıf İçi Aktivitelere İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine mülteci konusu ile ilgili farkındalık geliştirmeye yönelik hangi sınıf içi aktivitelerini gerçekleştirdikleri sorulduğunda, öğretmenlerin 12'sinin düz anlatımı tercih ettiği, birer öğretmenin de sınıf panosu oluşturma ve iş birlikli akran öğrenimi gerçekleştirmek için faaliyetler yaptığı anlaşılmıştır. Bu duruma ilişkin öğretmen ifadeleri Tablo 14'te yer almaktadır:

Tablo 14.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinde mülteci konusunda farkındalık oluşturmaya yönelik sınıf içi aktivitelere ilişkin örnek ifadeleri

Temalar	N	Öğretmen ifadelerine örnekler
Düz anlatım	12	Ö8: Yani şöyle diyeyim ben çok öyle programlı bir şey yapmıyorum. Ama şunu söyleyeyim girdiğim derslerde özellikle gördüğüm sorunlarla ilgili bazı açıklamalar yapıyorum. Mesela bir tane muhabirin mülteciye çelme takmasıyla ilgili örnek veriyorum. Ne kadar acı verici bir durum olduğunu söylüyorum. Bu şekilde. Ama daha fazla aktivite yapılabilir tabii ki.

		<p>Ö10:Yani şu ana kadar ekstra şu uygulamayı yaptık diyemiyorum ama konularımızla ilgili olduğunda onların durumlarını anlatıyoruz. Örnekler veriyoruz. Bakın bizim ülkemize gelenler var işte şöyle davranmamız gerekiyor diye ders içerisinde bahsediyoruz.</p> <p>Ö11:Sosyal bilgiler dersi olduğu için zaten insanlık ve değerler konusu sürekli işleniyor. Biz de açıklama yapıyoruz. Bir matematik gibi değil zaten. Sonuçta sosyal Bilgiler dersinde insani değerleri sürekli vermeye çalışıyoruz.</p>
Sınıf panosu hazırlamak	1	<p>Ö1:..... Örneğin aktivite olarak her sınıfta çocuk hakları evrensel bildirgesini astırdık. Öğrenciler panolarına astılar.</p>
İşbirlikli yöntem uygulamak	1	<p>Ö3: Daha çok iş birliği yöntemi ile ödev vermeye çalışıyoruz. Suriyeli öğrencilerle bizim kendi öğrencilerimiz arasında bir ödev verdiğimiz zaman karma olarak iş birliği içerisinde o ödevi tamamlamalarını istiyoruz.</p>

4.3.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Mülteci Konusunda Farkındalık Oluşturmaya Yönelik Sınıf Dışı Aktivitelere İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine mülteci konusu ile ilgili farkındalık geliştirme adına hangi sınıf dışı aktiviteleri gerçekleştirdikleri sorulduğunda, öğretmenlerin 13'ünün sınıf dışı aktivitesi olmadığı, sadece 1 öğretmenin AB projesine katılım ve destek verdiği anlaşılmıştır. Bu duruma ilişkin öğretmen ifadeleri Tablo15'te yer almaktadır:

Tablo 15.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinde mülteci konusunda farkındalık oluşturmaya yönelik sınıf dışı aktivitelere ilişkin örnek ifadeleri

Temalar	N	Öğretmen ifadelerine örnekler
Yok	13	Ö4: <i>Açıkçası ders içi pek yetiştiremediğimiz için ders dışına pek çıkma imkânımız olmuyor. Konuları bile zor yetiştiriyoruz.</i> Ö5: <i>Zamanımız yok. Çünkü zaten okul da kalabalık, programımız da yoğun.</i> Ö14: <i>Genelde kaynaşmalarını sağlıyoruz. Dersin dışına çok fazla çıkamıyoruz. Ders saatlerimiz çok sınırlı olduğundan dolayı.</i>
AB Projesine katılım	1	Ö1: <i>Ders dışında şu anda okulumuzun bir projesi var. AB projesi. Bu öğrencilerin okula uyumu ile ilgili. Bu projeye destek veriyoruz.</i>

4.3.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerinin Mülteci Konusunda Farkındalıklarını Geliştirmede Hangi Boyutları ile etkili olduğuna ilişkin bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine kendi derslerinin mülteci konusunda farkındalık geliştirmeye yönelik etkisinin nasıl olduğu sorulduğunda ise öğretmenlerin yarısının değer eğitimi açısından diğer yarısının ise dersin içeriği açısından etkili olduğu yönünde cevaplar alınmıştır. Tablo 16'da öğretmenlerin ifadeleri yer almaktadır:

Tablo 16.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilerinin mülteci konusunda farkındalıklarını geliştirmede hangi boyutları ile etkili olduğuna ilişkin öğretmen ifadeleri.

Temalar	N	Öğretmen ifadelerine örnekler
Değer eğitimi boyutunda	7	Ö7: <i>Bu derste başlıca konumuz insan ve toplum. Dolayısıyla iyi bir insan, iyi bir dünya vatandaşı olabilmek için öğrencilerimize bu değerleri değerler eğitimi aracılığıyla dersimiz kapsamında elimden geldiğince aşlamaya çalışıyorum.</i> Ö11: <i>Sosyal Bilgiler dersi değerler eğitimidir. İnsanı insan yapan değerleri veren Sosyal Bilgilerdir. Bu yüzden diğer derslere oranla Sosyal Bilgilerin etkisi tabii ki daha fazladır.</i> Ö14: <i>Sosyal Bilgiler dersinde herkesin insan olduğunu anlatmaya çalışıyoruz. Dünyanın neresinde olursa olsun insan insan olduğu için değerlidir diyoruz. Ve onlara da o açıdan bakmanız gerekir diye telkinlerde bulunuyoruz.</i>

Ders içeriği boyutunda	7	<p>Ö2:.....yeni müfredatta bu konu bazı örneklerimizde de geçiyor. İşte onların zorunlu göç ettikleri gibi.....Öyle olduğu zaman onların da katılımları daha fazla oluyor. Çünkü yaşadıkları için bu olayı.</p> <p>Ö10:Bence diğer dersler arasında en fazla bizim dersimizde değiniliyor buna. Birden çok farklı konuda yeri geliyor işte insan haklarını anlatırken ya da ne bileyim nüfus konusunu, göçler konusunu anlatırken işte sekizlerde bir savaşı anlatırken. Yani her sınıf boyutunda konularımız var değiniyoruz. Yeri geliyor bahsediyoruz yani ünite içinde.</p> <p>Ö9:Konularımız zaten yaşamın insani ve toplumsal yönleriyle ilgili olduğu için mülteci konusu da en çok Sosyal Bilgilerle ilgili.</p>
------------------------	---	---

V. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın bulgularına dayanarak ve alan yazından elde edilen bilgiler doğrultusunda sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir

5.1. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalık düzeyleri tespit edilmiş ve farkındalıklarının farklı değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin de öğrencilerinin farkındalıklarına ilişkin görüşleri edinilmiştir. Araştırma sonucunda, ortaokul öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalıklarının orta düzeyde olduğu görülmektedir. Alan yazında yapılan araştırmalardan Kardeş (2019: 119)'in mülteci çocukların psiko-sosyal gelişimine yönelik program uyarlamasını yaptığı çalışmada ise sınıf öğretmenleri ve rehber öğretmenler Türk öğrencilerin Suriyeli öğrencilere karşı ön yargı ve dışlama tavrı içinde buldukları yönünde görüş belirtmişlerdir. Keskin Kılıç, Kara ve Şentürk Tüysüzer (2017: 244)'in sığınmacı öğrencilerin eğitimi sürecinde yaşanan sorunlara ilişkin yönetici, öğretmen ve veli görüşlerinin alındığı çalışmalarında okul yöneticilerinin, öğrencilerin sığınmacılara yönelik davranış sorunlarında dışlama (%56.70), alay etme (%36.08) olduğu ortaya çıkarken hiçbir sorunu olmayanların oranı %7.22' olarak belirtilmiştir. Palaz, Çepni ve Kılcan (2018: 1680)'ın yapmış olduğu ortaokul öğrencilerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarını belirlemeye yönelik çalışmanın sonucunda öğrencilerin mültecilerin ülkemize gelmesi hakkında tutumlarının olumlu olduğu belirtilirken, başka bir sonucunda ise mültecilerden hoşnut olmadıklarını, onlara ayrıcalık tanınması ve toplumsal düzeni bozdukları sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle 8. sınıf öğrencilerinin eğitim ortamında aynı şartlarda olmalarına rağmen mülteci öğrencilere imtiyazlı davranıldığını aktarmışlardır. Üniversite sınavlarına girmeme, fazladan hak tanınma ve bazı kuralların mülteci öğrencilere yumuşatılması gibi konularda olumsuz duygular besledikleri aktarılmıştır. Kara, Yiğit ve Ağırman (2016: 953-954)'ın üniversite öğrencilerinin mültecilere yönelik algılarının incelenmesini içeren araştırmalarında metafor yöntemi

kullanılmıştır. Araştırma da mültecilere yönelik olumlu metaforların oranı %12.9 iken olumsuz metaforların oranı %87.1 olarak çıkmıştır. Olumlu metaforlar misafir, akraba, kardeş, insanlık, emanet gibi kelimelerden oluşurken, olumsuz metaforlar, yetim, çaresiz, kimsesiz, muhacir gibi metaforlardır. Börü ve Boyacı (2016: 136) ise bu duruma mülteci öğrencilerin gözünden bakmış ve onların görüşlerini almıştır. Mülteci öğrenciler yabancı oldukları için kendisine kötü davranıldığını, ilk yıllarda yabancı olduğu için dışlandıklarını, insanların hala onlara tuhaf bakıp sorular sorduğunu, Türkiye'deki arkadaşlarıyla aralarının iyi olmadığını, ilk zamanlarda kötü sözlere ve neden geldiklerine dair sorulara maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmada, ortaokullarda öğrenim gören kız öğrencilerin mültecilere yönelik farkındalıklarının erkek öğrencilere göre daha olumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, kız öğrencilerin bireysel ve toplumsal olaylara karşı farkındalıklarının yüksek olması, bir başka deyişle sosyal olgunluk düzeylerinin erkek öğrencilere nazaran daha üst düzeyde olması ile açıklanabilir. Nitekim ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sosyal duyarlılıklarını ölçmeye yönelik olarak Ünal ve Duygu (2019: 22)'nin yaptığı araştırmada, kız öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal sorunlara karşı erkek öğrencilere göre daha duyarlı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu duyarlılık farkının sebebi ise kız ve erkek öğrencilerin ergenliğe giriş yaşlarının farklı olabileceğinden kaynaklanabileceği ile açıklanmıştır. Ersoy (2009:212)'un araştırmasında cinsiyete dayalı tutum ve davranış farklılığının oluşmasında hormonal faktörlerin etkili olduğu belirtilmiştir. Hormonal faktörlerin cinsiyetle ilgili tavır ve davranışlara kaynaklık ederken, cinsiyet kimliğinin şekillenmesinde önemli olduğuna değinilmiştir. Mültecilere yönelik farkındalık düzeyinin mülteci haklarını anlama, sosyal olaylara algılama düzeyleri açısından önemli olduğu göz önüne alınırsa Yıldırım ve Akpınar (2016: 27-29)'ın cinsiyet faktörünün ortaokul 5. ve 6. Sınıf öğrencilerinin sosyal olgunluk düzeyin etkisinin incelendiği araştırmada da öğrencilerin sorumluluk düzeylerinin, haklara ve özgürlüklere saygılarının ve sosyal olgunluk düzeylerinin kız öğrencilerde erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun sebebi ise toplumun cinsiyete yüklediği rollerin farklı olması dolayısıyla kadın ve erkeklerin değer yargılarının zamanla değişebileceği olarak açıklanmıştır. Kadın ve erkeğin ahlaki gelişim düzeylerinin farklı olduğu bunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre ergenlik dönemine girmeleri olarak açıklanmıştır. Araştırmada, kadınların erkeklere göre duygusal olmaları, onların yardımseverlik, sorumluluk

saygı, sevgi gibi insani değerleri kazanmalarında yardımcı olduğu belirtilmiştir. Gömleksiz ve Cüro (2011: 113)'nun yapmış olduğu Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesiyle ilgili çalışmanın sonuçları da bu araştırmanın sonuçları ile paraleldir. Araştırmacılar, kız öğrencilerin kültürel değerlere ilişkin tutumlarının erkek öğrencilerden daha pozitif olduğu sonucuna ulaşmışlar ve bu sonucu Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilerde kültürel değerlere ilişkin olumlu tutum geliştirmeye fayda sağladığı ile açıklamışlardır. Ortaokul öğrencilerinin, mültecilere yönelik düşünce ve tutumlarının belirlenmesine yönelik bir diğer araştırma Palaz, Çepni ve Kılcan (2018: 1687) tarafından yapılmış ve bu çalışmada da kız öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Sosyal Bilgiler dersinde mültecilere yönelik farkındalık oluşturmada değerler eğitiminin önemli olduğundan hareketle Keskin (2008: 325-327)'in çalışmasında Sosyal Bilgiler dersinde yer alan hoşgörü, dayanışma, yardımseverlik, misafirperverlik, adillik, sorumluluk değerlerini kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha çok benimsediği ortaya çıkmıştır. Çalışkan, Yıldırım ve Kılınç (2019: 362-365)'in farklı kültürde yetişen öğrencilerin sorumluluk ve hoşgörü düzeyi incelenmiş, buna göre kız öğrencilerin sorumluluk ve hoşgörü düzeyinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Farklı kültürel gruplarda yetişen bireylerin değer yargılarından dolayı birbirlerinden farklılaşabildiği belirtilirken Sosyal bilgiler dersi açısından önemli bir boyut olan değer boyutunun cinsiyete dayalı olarak farklılaştığı belirtilmiştir.

Araştırmada, ortaokul öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalık düzeylerinin onların sınıflarında mülteci öğrenciler bulunup bulunmadığına göre de farklılığı incelenmiştir. Buna göre, sınıfta mülteci öğrenci bulunan ve bulunmayan öğrencilerin mülteci konusuna yönelik farkındalık düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermeyecek düzeyde birbirine yakındır. Bu sonuç, bireylerin, sosyal hayatta mültecilerle olan iletişim ve etkileşiminin onların bu konuya olan bakış açılarını değiştirmediği şeklinde yorumlanabilir. Nitekim Palaz, Çepni ve Kılcan (2019: 1679)'ın yapmış oldukları bir çalışmada mülteci komşusu olan ve olmayan öğrencilerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarında herhangi bir değişiklik olmadığı yargısına varmışlardır. Bir diğer çalışmada ise Köse, Bülbül ve Uluman (2019: 27)

sınıf öğretmenlerinin mültecilere olan tutumlarının kendi sınıflarında mülteci öğrenci bulunup bulunmaması değişkenine göre fark etmediği sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmada, ortaokul öğrencilerinin sınıf düzeylerinin onların mülteci konusundaki farkındalık düzeylerine olan etkisi de değerlendirilmiş ve buna göre 5. ve 6. Sınıf öğrencilerinin bu konu ile ilgili farkındalık düzeylerinin 7. ve 8. Sınıf öğrencilerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek ve olumlu olduğu görülmüştür. Bu durum eğitim-öğretim sürecinde yer alan öğrenciler için olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir. Öğrencilerin gelişimsel olarak yaş düzeyleri ve eğitimsel olarak da öğrenim basamakları arttıkça öğretim programlarında yer alan konularla ilgili bilgi, bilinç ve farkındalık düzeylerinin artması beklenir. Bu bağlamda, mülteci konusu ile ilgili öğrencilerin farkındalık düzeylerinin de öğrencilerin hem Sosyal Bilgiler dersi konuları ilerledikçe, hem de okulda örtük program çerçevesinde yapılan bir takım uygulamalarla artması ümit edilmektedir. Ne var ki, bu sonuç bu tezin tam tersini ortaya koymaktadır. Öyle ise, bu sonucu yorumlarken, formal eğitim boyutu bertaraf edilerek, öğrencilerin gelişimsel olarak birtakım karakter özelliklerinin onların bilişsel ya da duyuşsal açıdan farkındalıklarına olan etkisi incelenebilir. Nitekim çocukların gelişiminde olgunlaşma ve gelişme gibi gelişim özellikleri için uygun zaman çok önemlidir, bu uygun zaman tüm çocuklar için aynı olmamaktadır. Doğumdan başlayarak insan yaşamı belirli kritik dönemlerden geçer. Bireylerin zihin gelişimi hem doğuştan getirdiği zihin güçlerine hem de çevreyle etkileşimlerine dayanmaktadır. Çocukların gelişimlerine ek olarak özellikle ergenlik dönemindeki öğrenciler bedensel zihinsel, psikolojik ve sosyal değişimler geçirmekte ve değişimler tüm bireylerde aynı olmamaktadır (Doğan 2007: 183-184). Duyuşsal zeka düzeylerinin belirlendiği Ak (2016: 99)'ın araştırmasının stres yönetimi alt boyutunda 5. sınıf öğrencilerinin 7. ve 8. Sınıf öğrencilerine göre daha iyi düzeyde olmalarını ergenlik dönemi değişimlerinin etkisinin henüz az görülmesi iler bağlantılandırılmıştır. Yine uyum alt boyutunda 5.sınıfların 7. ve 8. Sınıflara oranla daha yüksek düzeyde uyum sergilemeleri de ergenlik dönemi değişimlerinin fazla yaşanmamış olması ile açıklanmıştır. Öyle ise, bu araştırmada da 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalıklarının 5. ve 6. Sınıfa göre düşük olması ergenlik döneminin etkileri ile açıklanabilir. Üstelik ergenlerde oluşan benmerkezci tutumlar da bu durumun bir yansıması olabilir. Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü algılarının incelendiği İnel ve Gökalp (2018, 872-874)'nin

çalışmalarında 6. sınıf öğrencilerinin hoşgörü algılarının 8. Sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada, sınıf düzeyi yükseldikçe ergenlikte yaşanan benmerkezci duygularla hoşgörüsüzlük duygusunun artabileceği belirtilmiştir. Bu bağlamda, ergenlerde oluşan benmerkezçiliğinde toplumsal bir sorun olan mültecilere yönelik tutumlarını etkilediği yargısına ulaşılabilir. Bu konuda Palaz, Çepni ve Kılcan (2019; 1678)'ın araştırmalarında ortaokul öğrencilerinin mültecilere olan tutumları sınıf düzeylerine göre değerlendirmiş ve bu araştırmanın sonucuna yakın bir şekilde, 6 ve 7. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının 8. sınıftaki öğrencilere göre daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal anlamda yaşları ilerledikçe bilinç ve farkındalık düzeylerinin tam tersi yönde çıkmasına sebep olarak günümüzde öğrencilerin dünya çapında anlamda etkisi altına girdiği yanlış medya kullanımı ve sosyal medya bağımlılığı da gösterilebilir. Bu alanda artan medya baskısı çocukları ruhsal ve davranışsal olarak olumsuz etkilemektedir. (AAP, 2019; AAP, 2011 akt. Okur Berberoğlu, 2015: 52). Günümüzde her alandaki tercihlerimizi etkileyen medya organları sosyal medya bağımlılığını beraberinde getirmektedir. Üstelik çocuk ve gençlerin medya okuryazarlığı konusunda eğitimsiz olması medyadan olumsuz etkilenmeyi artırmaktadır (Okur Berberoğlu, 2015: 52-53). Alan yazında 7. Sınıf öğrencilerinin medya ve medya okuryazarlığı dersine ilişkin tutumlarının incelendiği bir araştırmada (Elma vd. 2009: 103) öğrencilerin medya araçlarını kullanırken kültürel ve toplumsal değerlerin korunmasında gereken özeni göstermedikleri ve medyanın haber ve bilgi verme işlevini etkin biçimde yerine getiremediği sonucuna varmışlardır.

Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç, ortaokul öğrencilerinin hem anne hem de baba eğitim düzeylerinin onların mülteci konusundaki farkındalıkları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemesidir. Bu sonuç, ortaokul öğrencilerinin gelişimsel özellikleri açısından değerlendirildiğinde, bu yaş düzeyindeki öğrencilerin ebeveyn ile olan ilişkilerinin onların birtakım konulardaki farkındalık düzeylerine etkisinin olumsuz yönde olabileceğini düşündürmektedir. Alan yazında ebeveyn eğitim düzeyinin öğrencilerin birtakım konulardaki algı, tutum, görüş ya da bakış açıları üzerindeki etkisini değerlendiren çalışmalar mevcuttur. Bu araştırmalardan doğrudan mülteci konusu ile ilgili olmasa da, bu konunun öğretiminin gerçekleştirildiği Sosyal Bilgiler dersi açısından, öğrencilerin bu dersle ilgili tutumları

üzerinde anne-baba eğitim düzeyinin etkisini inceleyen çalışmalar vardır. Örn; Yılmaz ve Demir (2014:1713) yaptıkları araştırmada hem anne hem de baba eğitim düzeyinin ortaokul öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları üzerinde etkili bir faktör olmadığı sonucuna varmışlardır. Ne var ki, eğitim düzeyleri arttıkça anne ve baba eğitim düzeylerinin bilinç düzeyleri ve farklılıkları da dikkate alınarak özellikle toplumsal olaylara duyarlılıklarının artacağı düşünülmektedir.

Mülteci konusunda toplumsal anlamda genel bir eğilimin olması, anne babaların da bu konuda ortak fikre sahip olması eğitim düzeyinde farkındalık konusunda anlamlı farklılıklar olmadığına sebep olarak gösterilebilir. Eğitim düzeyi arttıkça bilinç düzeyinin artması gerekirken tam tersi olarak Metin, Ünlü ve Kaşkaya (2017: 156)'nın anne ve baba eğitim düzeyinin çocuklarda değer öğretilmesine etkisinin incelendiği araştırmada, Sosyal Bilgiler dersinin de içeriğini kapsayan değerler ile ilgili olarak, eğitim düzeyi düşük ebeveynlerin çocuklarının değer kazanımlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ne var ki, ebeveyn eğitim düzeyini farklı bir boyuttan da ele almak mümkündür. Ebeveyn eğitim düzeyi çeşitli değişkenler açısından ele alınırsa, ailelerin çocuğa ilgisi, çocuğa ayrılan zaman, iş hayatında olmaları, ekonomik refah düzeyleri, ebeveynlerin yetiştirilme tarzları gibi durumlar göz önünde bulundurulabilir(Metin, Ünlü ve Kaşkaya, 2017: 156). Ancak yine de, gelişimsel özellikleri açısından ön ergenlik ve ergenlik dönemlerinin yaşandığı ortaokul yılları, öğrencilerin aile ile iletişimlerinin zayıf olduğu bir dönem olarak da değerlendirilebilir. Bu durumda araştırmanın sonuçları açısından etkisi düşünülebilmektedir. Daha önce de söz edildiği gibi, ailelerin kendi eğitim düzeylerine bağlı olarak sahip oldukları bilinç düzeylerinin onların çocukları üzerindeki yönlendirmelerini ne şekilde etkileyebileceği ile ilgili alanyazın çalışmaları dikkate alınabilir.

Araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri de ele alınmış ve onların öğrencilerinin farkındalık düzeyleri ile ilgili kendi gözlemlerinin olup olmadığı sorusuna, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun Türk öğrencilerin mültecileri dışlama, onlar hakkında olumsuz yargılara sahip olma ve onlarla anlaşmazlık eğiliminde oldukları yönünde cevap verdikleri görülmüştür. Şu bir gerçektir ki, kamuoyunda mültecilerle ilgili olumsuz birtakım yargılar mevcuttur. Alanyazında, genellikle olumsuz yargıların nedenleri olarak iletişim sorunları, sonuçları olarak da

mülteci öğrencilerin dışlanması vurgulanmaktadır.(Ankaralı, vd. 2017:131; Topkaya ve Akdağ, 2016: 767; Öztürk, 2017:72; Jafari, Tonga ve Kışla, 2018:140; Mercan ve Bütün, 2016:79-80).Börü ve Boyacı (2016: 136)'nın araştırmasında öğretmenlerin göçmen öğrenciler ve Türk öğrenciler arasındaki ilişkilere öğretmenler öğrencilerin kendi aralarında gruplaşıp izole olduklarını, ilişkilerinin kişiden kişiye göre değiştiğini, göçmen çocuklarının Türk çocuklarla iletişiminin problemlili olduğu ve Türk öğrencilerle ilgili yanlış önyargıya sahip olduklarını, Türk öğrenci ve göçmen öğrenciler arasında sürtüşmeler olabildiğini belirtmiştir. Diğer öğretmen görüşlerinde ise bazı Türk öğrencilerin göçmen öğrencilere önemli ölçüde değer verdiğini, Türk öğrencilerin göçmen öğrencilere karşı önyargıları olmadığını Türk Öğrencilerin göçmen öğrencilere çok faydalı olduğunu milletimizde ırkçılık damarının olmadığını şeklinde. Sakız (2017: 74)'ın göçmen çocukları ve okul kültürlerini bütünleştirme önerileri hakkındaki çalışmasında, okul yöneticilerinin göçmen çocukların eğitimine yönelik olumsuz tutumlar besledikleri ve toplumda göçmenlere yönelik toplumsal kabul düzeylerinin düşük olduğu etkili olduğu belirtilmiştir. Erdem, Kaya ve Yılmaz (2017: 473)'ın Öğretmen görüşlerinin alındığı çalışmalarında olumsuz görüş ifade eden öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin, Türk kültür, örf ve âdetinin bilmedikleri için diğer öğrencilerle sorun yaşadıkları belirtmişlerdir. Köse, Bülbül ve Uluman (2019: 27)'ın çalışmalarında ise öğretmenlerin mültecilere yönelik tutumların incelendiği araştırmada öğretmenlerin tutumları olumlu yönde ve yüksek olduğu bulunmuştur. Çiftçi, vd. (2019: 1088)'nin araştırmasında öğretmenlerin mülteci öğrencilere tutumları olumlu düzeyde bulunmuştur. Araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmenlerine öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalıklarını neden önemsedikleri sorulduğunda, mültecilerin burada yaşadıkları zorlukların aşılması ve onların bir insan olarak sahip oldukları temel hakları bu ülkede kullanabilmelerini gerekçe olarak ifade ettikleri görülmüştür. Mültecilerin sosyo-kültürel anlamda farklı dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklı birtakım sorunlar yaşadıkları yaşadıkları bir gerçektir (Yıldırım, İslamoğlu ve İyem, 2017: 120). Ne var ki, araştırmadan elde edilen bu sonuç, alan yazında mülteci öğrencilerle ilgili öğretmen görüşlerinin alındığı diğer araştırmalarla da ilişkilendirilebilecek düzeyde anlamlıdır. Nitekim Suriyeli öğrencilerin okullara uyumları hakkında öğretmen görüşlerinin incelendiği Kiremit, Akpınar ve Akcan (2018: 6)'ın araştırmasında öğretmenler mülteci öğrencilerden umutlu olduklarını ve onlara karşı olumlu bir tutum içerisinde olduklarını (onlarla empati kurma, yardım isteklerini geri çevirmeme, onlara karşı hoşgörülü olma, sınıfta olmalarından dolayı

memnun olma ve ve farklı deneyimler kazandırma gibi) dile getirmişlerdir. Yine Güngör ve Şenel (2018:150) de mülteci öğrencilerin yeni bir ülkeye, çevreye ve okula uyum sağlamada zorlanmakta olduklarını, dış görünümü nedeniyle sorun yaşayan öğrencilerin bu sorunlarını gidermek ve onları da kazanmak için, sınıf tarafından kabullenmelerinin sağlanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Araştırmanın bir diğer sonucu ise Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinin mülteci konusundaki farkındalıklarını artırmak üzere ön planda tuttukları durumların öncelikle mülteci öğrencilerin sosyal uyumlarını artırma ve Türk öğrencilerine de bu konu ile ilgili telkinlerde bulunarak etkilemeye çalıştığı görülmüştür. Nihayetinde Türk ve mülteci öğrenciler aynı sınıfta öğrenim görmekte olup, öğretmenlerin farklı kültürel özelliklere sahip bu öğrencileri kaynaştırma yoluna gitmesi oldukça önemlidir. Nitekim öğretmenlerin öğrencilerine ilişkin kültürel farklılıkları algılama ve duyarlılıkları, toplumsal, bireysel, kültürel sorunların giderilmesi, çatışma ve sorunların çözümü ve böylece de sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi açısından önemlidir (Polat ve Rengi, 2014: 135). Ne var ki, öğretmenlerin karşılaştıkları bir takım engeller onların gerçekleştirmek istedikleri faaliyetleri de sınırlandırabilmektedir. Bu engellerden en önemlilerinden biri mülteci öğrencilerin dil yetersizlikleridir. Nitekim Öztürk (2018: 64-69) yaptığı araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, mülteci öğrencilerin dil yetersizliklerinin ortadan kalkmasıyla akademik başarılarının artacağına yönelik görüşlerini tespit etmiştir. Araştırmacı, öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler dersinin mülteci öğrencilerin ülkemizin coğrafi ve kültürel yapısı hakkında bilgi sahibi olmalarını sağladığını, bu ders sayesinde sınıftaki kültür alışverişinin gerçekleşmesinin mülteci öğrencilerin uyumunu kolaylaştıracağını vurguladıklarını belirtmiştir. Yurdakul ve Tok (2018: 55) da araştırmalarında mülteci öğrencilerin okullardaki dil problemine bağlı olarak sınıftaki motivasyonlarının düşüklüğüne ve aynı zamanda onların Türkçe öğrenmedeki isteksizliklerine işaret etmiştir. Tosun, Tekin, Yorulmaz ve Yıldız (2018: 115) da dil yetersizliğinin iletişim sorunlarının yanı sıra akademik problemlere de neden olduğundan söz etmektedir. Uzun ve Bütün (2016: 80)'ün çalışmalarında okul öncesi öğretmenlerinin görüşleri alınmıştır. Suriyeli öğrencilerin yoksulluk, dil kültür farklılığı, dışlanma gibi sorunlar yaşadıkları belirtilmiştir. Sezgin ve Yolcu (2016:435) ise mülteci sorularının aşılması ile ilgili olarak mülteci konusunda ayrıntılı ve doğru bilgi aktarımından ve bireylerin empati kurmasından söz etmektedir.

Öğretmenlerin mülteci konusunda öğrencilerinin farkındalıklarını artırmak üzere yaptığı birtakım telkinler de önemlidir. Bununla ilgili olarak öğretmenlerin öğrencilerine mültecilerin yaşadıkları psikolojik travmayı anlatması etkili olabilir. Nitekim bu insanların göç ederken evlerini ve yurtlarını kaybettikleri, ebeveyn ve yakın çevrelerinden uzaklaştıkları ya da onların uğradıkları zulümlere şahit oldukları bir gerçektir (Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013: 18). Onların yaşadıkları bu travmayı atlatabilmeleri için psiko-sosyal destek sağlanmasının onların sosyalleşmelerinin ve buldukları ülkeye adapte olmalarının önünü açacaktır (Uzun ve Bütün, 2016: 79).

Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mülteci konusunda farkındalığı artırmak üzere sınıf içi aktivitelerinin düz anlatımdan öteye gidemediği tespit edilmiştir. Açıkçası, sınıflarda mülteci öğrencilere yönelik bir düzenlemeye gidilmediği ve öğretmenlerin bu konuda yetersiz olduğu bir gerçektir. Öğretim programları da mülteci öğrencilerin eğitimi için sınırlıdır (Kardeş ve Akman, 2018: 1230-1231). Erdem (2017: 34-36) yaptığı araştırmada öğretmenlerin içeriği ders kitabından aktardığına, düz anlatım ve görsel materyallerin kullanıldığı derslerin mülteci öğrencileri birebir derse adapte etmese de kestirim kullanımının yararlı olabildiğine işaret etmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin derste mülteci öğrencilerin dil sorunlarını aşmak üzere görsellerden ve canlandırmalardan da faydalanabildiği söylemlerine araştırmasında yer vermiştir. Solak ve Çelik (2018:429-430) ise mülteci öğrencilerin derslere adaptasyonlarını dil sorunları açısından aşmak üzere, onların dil eğitimi ve özel eğitimlerinin yanı sıra dersleri sanatsal ürünler (şarkı, şiir vs) gibi farklı etkinliklerle de zenginleştirebileceklerini belirtmiştir. Eren (2018: 216-225)'in yapmış olduğu Suriyeli sığınmacı öğrencilerin okula uyum sürecinde ve desteklenmesinde öğretmenlerin etkisinin incelendiği araştırmada ise öğretmenlerin Türk ve mülteci öğrencileri kaynaştırmak için grup çalışmaları yaptıkları dikkat çekmektedir. Aynı araştırmacının bir başka araştırmasında ise (2019: 223) yönetici ve öğretmenlerin göçmen çocukların eğitim sorunlarına yönelik çözüm önerilerinde öğretim materyallerinin içeriğe uygun olarak düzenlenmesi ve zenginleştirilmesi ile onların derse aktif katılımını gerçekleştirmek için öğretim yöntemlerinin geliştirilmesi ön plandadır. Yine Baloğlu Uğurlu ve Akdovan (2019: 790-791) da yaptıkları araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görseller ve videolarla destekli ve drama gibi farklı etkinliklerle mülteci öğrencileri derse dâhil etmeye yönelik birtakım çabalarının olduğundan söz etmişlerdir.

Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sınıf dışı aktiviteler olarak ise hemen hemen hiçbir faaliyetlerinin (sadece bir öğretmenin AB projesi dışında) olmadığı tespit edilmiştir. Baloğlu Uğurlu ve Akdovan (2019: 790)da Sosyal bilgiler dersi bağlamında mülteci öğrencilerle ilgili olan araştırmalarında, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sınıf dışı etkinliklerini önemsediklerini, ancak birtakım sınırlılıklardan dolayı aktivitelerini gerçekleştiremediklerini ifade etmişlerdir. Oysa sınıf dışı etkinliklerin mülteci öğrencilerin öğretim sürecine adaptasyonlarına katkıda bulunacağı bir gerçektir. Garrison, Roy ve Azar, 1999(Akt. Çöplü, 2019: 27)'ingöçmen öğrenciler için okula uyum programı geliştirmeye yönelik taslak programlarında sınıf içi etkinlikler ile birlikte sınıf dışı etkinliklere de yer verdikleri görülmüştür.

Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, kendi derslerinin mülteci konusundaki farkındalığı geliştirmeye yönelik etkisi ile ilgili görüşleri de tespit edilmiştir. Buna göre, Sosyal Bilgiler öğretmenleri derslerini değer eğitimi ve dersin içeriğinin önemi açısından etkili buldukları yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu bağlamda, öğretmenler, bu dersin insani değerleri öğrencilere kazandırdığını, bunun yanı sıra göç ve nüfus konularının öğrencilerin mülteci konusu ile ilgili farkındalıkları geliştirmek için önemli konular olduğunu ifade etmişlerdir. Alanyazında da bu dersin mülteci eğitimi açısından önemini vurgulayan çalışmalar mevcuttur. Öztürk (2018: 64-69)'ün Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin mültecilere sunulan eğitim-öğretim hizmetleri konusunda görüşlerinin incelendiği çalışmada, bu dersin içeriğinin mültecilerin ülkemizi tanımaları açısından önemli olduğu belirtilmiştir. Araştırmada Sosyal Bilgiler dersinin öğrenme alanlarının mülteci öğrencilerin ülkemizi ve toplum hayatımızı tanımaya yönelik temel becerileri kavramaya yönelik olduğu ifade edilmektedir. Sönmez ve Tatan (2017: 408) da kendi araştırmalarında Sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin başka toplumdaki diğer vatandaşların hak ve özgürlüklerine saygı göstermesi, farklı kültürdeki öğrencilerin birbirini tanıması, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları bilmesi ve hoşgörü ortamını oluşturacağını vurgulamaktadırlar. Araştırmacılara göre, Sosyal bilgiler dersi kazandırdığı vatandaşlık becerileri ile öğrenciler arasında önyargıların oluşmasının önüne geçmektedir.

Sonuç olarak, Sosyal Bilgiler dersinin mülteci konusundaki farkındalığı geliştirmek ve artırmak üzere etkililiği hem öğrenciler hem de öğretmenlerden elde edilen bulgularla desteklenmekte olup, bu etkililiğin boyutları farklı değişkenler açısından değerlendirilebilmektedir.

5.2. Öneriler

Araştırmanın nicel ve nitel sonuçları dikkate alınarak çalışmada aşağıda yer verilen önerilerde bulunulabilir:

- Sosyal bilgiler ders kitaplarında ve öğretim programında mülteci konusunda farkındalığı artırmak üzere birtakım düzenlemeler yapılabilir
- Sosyal bilgiler dersinde mültecilere yönelik farkındalığı artırmak amacıyla sınıf içi etkinlikler (drama, rol yapma, oyun vb.) ve sınıf dışı etkinlikler yapılabilir.
- Öğretmenler hizmet içi eğitim seminerleri ile desteklenebilir. Mülteci öğrencilerin kendi kùltürlerini yansıtabilecekleri ortamlar oluşturmalarına fırsat verilmelidir. Öğretmenler Sosyal bilgiler dersinde Türk ve mülteci öğrencilerin kendi yaşamsal tecrübelerini ya da duygularını paylaşabilecekleri etkinlikler uygulayabilirler.
- Okul-aile işbirliği çerçevesinde Türk ve mülteci ailelerinin de eğitim sürecine katkıları sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- AFAD, (2018) Geçici Barınma Merkezleri Raporu, (15.10.2018 Tarihli Rapor). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Ankara.
- Ak, Ç. (2016). *Ortaokul Öğrencilerinin Duygusal Zekâları ve Psikolojik Sağlamlıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akcan, A. T. (2018). Türkiye iş gücü piyasasında Suriyeli sığınmacıların yeri ve etkisi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2), 59-73.
- Akçadağ, E. (2012). *Yasa dışı göç ve Türkiye*. Bilgesam, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No: 42, İstanbul.
- Akkaya, M. (2012). *Sosyal Bilgilerde göç konusunun drama yöntemiyle öğretiminin akademik başarılarına etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aksoy, V. (2018). Birinci Dünya Savaşı'nda göç'ün acılarına tanıklık eden şehir: Giresun. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 83-101.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-303.
- Akşin, S. (2007). *Kısa Türkiye tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Web: [/www.kisaturkiyetarihi.com.tr](http://www.kisaturkiyetarihi.com.tr)
- Aktüre, S. (1985), “Osmanlı Devleti'nde taşra kentlerindeki değişimler” ,*Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, 4, İletişim Yayınları: İstanbul, 891-904.
- Aladağ, S. (2015). *Sosyal Bilgiler öğretiminde sosyal beceriler*. (edt.), R. Sever, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Altınbaş, S. (2014). Davetsiz misafirler: Türkiye'deki mültecilerin maduniyet görünümleri. *İdeal Kent Dergisi*, 252- 2.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı (6. Baskı)*. Sakarya: Sakarya

Yayıncılık.

- Ambarlı, A. (2010). *Türkiye’de Cumhuriyetten günümüze Sosyal Bilgiler programları (değişiklikler, düzenlemeler, güncellemeler)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ankaralı, H., Pasin, Ö., Karacan, B., Tokar M., Künüroğlu, M., Çaç, M., Özislam, M.E., Şahingöz, M.B. (2017). Üniversite öğrencilerinin Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılara yönelik bakış açısı. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 122-132.
- Aslan, G.G. ve Güngör, F. (2019). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye göç sonrası yaşadığı sorunlar: İstanbul örneği. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1602-1632.
- Aşkın, E.Ö., Yayar, R. ve Oktay, Z., (2013). Kırsal göçün ekonometri analizi: Yeşilyurt İlçesi örneği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(2), 231-252.
- Ayçiçek, E. ve Tecer, Ö.Ç. (2018). Uluslararası göç rejimi itibarıyla Türkiye’nin değişen konumu: kurumsal yaklaşımlar ve kurumsal açılımlar. *Viraverita: Disiplinler arası Karşılaşmalar*, 8, 44-66, ISSN: 2149-3081.
- Aydemir, S. ve Şahin, M.C. (2018). Zorunlu-kitlesele göç hareketlerine sosyolojik bir yaklaşım: Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar örneği. *Dini Araştırmalar*, 21(53), 121-148.
- Bal, H. (2001), *Bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri*, Isparta: Sdü basımevi.
- Baloğlu Uğurlu, N. ve Akdovan, M. (2019). Sosyal Bilgiler öğretmenleri perspektifinde mülteci öğrenciler, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 782-801.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Başar, M., Akan, D. ve Çiftçi, M. (2018). Mülteci öğrencilerin bulunduğu sınıflarda öğrenme sürecinde karşılaşılan sorunlar. *Kastamonu Education Journal*, 26(5), 1571-1578.

- Berber, F. (2011). 19. Yüzyılda Kafkasya'dan Anadolu'ya yapılan göçler. *Karadeniz Araştırmaları*, 31, 17-49.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, (UNCHR), (2016). Mülteci ve Göçmen? Sözcük seçimleri önemlidir. Web: https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf18.09.2019'da alınmıştır.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, (UNCHR), (2018). Web: <https://www.unhcr.org/tr/19707-zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html>. 20.12.2018' de alınmıştır.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Kıbrıs (2017). Mültecileri korumak Web: https://www.unhcr.org/cy/wpcontent/uploads/sites/41/2018/05/UNHCR_Brochure_TR.pdf 23.09.2019' de alınmıştır.
- Boyraz, Z. (2015). Türkiye'de göçmen sorununa örnek Suriyeli mülteciler. *ZeitschriftfürdieWelt der Türken*, 7(2), 35-58.
- Bozbeyoğlu, E. (2015). Mülteciler ve İnsan Hakları. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 60-80.
- Bozkurt, K. (2016). Geri Kabul ve Vize Serbestisi Anlaşması. *TBB Dergisi*, 387-408.
- Bölükbaş, F. (2016). Suriyeli mültecilerin dil ihtiyaçlarının analizi: İstanbul örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 21-31.
- Börü, N. ve Boyacı, A. (2016). Göçmen öğrencilerin eğitim-öğretim ortamlarında karşılaştıkları Sorunlar Eskişehir İli örneği. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(14), 123-158.
- Bulut, Y., Akın, S. ve Karakaya S. (2016). Mülteci sorununa nasıl bakıldığına ilişkin bir inceleme. (edt.), S. Erdoğan, D.Ç.Yıldırım ve A. Gedikli, *Uluslararası Yönetim, Ekonomi Ve Politika Kongresi Bildiriler Kitabı*(Cilt I), 3016-3040.
- Buz. S. (2003). Aile politikalarına mülteciler boyutunda bir bakış. *Aile ve Toplum*, 5(2), ISSN: 1303-0256.
- Büyüköztürk, Ş. (2003). *DeneySEL Desenler*. Ankara: PegemYayıncılık, s.120.

- Büyüköztürk, Ş. (2008),*Bilimsel araştırma yöntemleri*,Ankara: Pegem yayınevi.
- Cengiz, D. (2015). Zorunlu göçün mekânsal etkileri ve yerel halkın algısı; Kilis örneği.
- Cenkci, Z. ve Nazik E. (2018). Sığınmacı ve mülteci kadınların yaşadığı sorunlar ve sunulan sağlık hizmetleri, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 21(4), 293-299.
- Christensen, L. B., Burke R. & Turner, L. A. (2015). *Research methods design and analysis*, Aypay,A. (Çev. Ed.). Ankara: Anı yayıncılık. s.172-176.
- Creswell, J. W. (2013). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. USA: Sage Publications.
- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk kültüründe göç ve toplumsal değişme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 129-142.
- Çalışkan, H. Yıldırım, Y. ve Kılınc, G. (2019). Farklı Kültürel Yapıdaki Ailelerde Yetişen Öğrencilerin Sorumluluk veHoşgörü Değerlerinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*,44(199),353-372.
- Çetin, İ. (2016). Türkiye’ de Suriyeli Sığınmacıların sosyal ve kültürel entegrasyonu. *Sosyoloji Dergisi*, 34, 197-222.
- Çiçeksoğüt, A. (2017). Uluslararası göç hukuku perspektifinde yerinden edilmiş Suriyeliler’ in Türkiye’deki statüsü. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,6(2), 1-20.
- Çimen, L.K ve Quadır, S.E. (2018). Üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sivil katılımları bağlamında incelenmesi. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2),1251-1273.
- Çoban, A.İ. ve Turşucu, A.D. (2018). Geleceği inşa etmek: Uyum, bütünleşme, kültürleşme Suriyeli mülteciler örneğinde kavramsal bir tartışma, sosyal hizmetler kongresi 2018: Mülteciler ve sosyal hizmet, İstanbul: Aydın Üniversitesi Yayınları Web: /www.aydınuniversitesiyayinlari.com 14.10.2019’ da alınmıştır.
- Çöplü, F. (2019). *Göçmen öğrenciler için okul uyum programı geliştirmeye yönelik*

bir taslak çalışması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.

- Danış, A.D. (2004). Yeni göç hareketleri ve Türkiye. *Birikim*, No: 184-185, 216-224.
- Demir, S. (2006). Kuantum Öğrenme Modelinin Ortaöğretim Düzeyinde Öğrenci Başarısına Etkisi (Gaziantep Örneği), Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Demirbaş, H. ve Bekaroğlu, E.T. (2013). Evden uzakta olmak: Sığınmacıların/mültecilerin psikolojik sorunları ve alınacak önlemler. *Kriz Dergisi*, 21(1-2-3), 11-24.
- Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015). Türkiye'nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum*, 5(9), 23- 62.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *TSA*, 18 (1), 175-204.
- Duman, T. (2019). Toplumsal uyum için eğitimin önemi: Türkiye'deki Suriyeliler örneği. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD)*, (41), 343-368.
- Eker, K. (2008). *Türkiye' de yasadışı göçmen sorunu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir,
- Ekici, H. (2019). Türk toplumunda Suriyelilere yönelik algılanan tehditler ve çözüm önerileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 44, 695-730.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum*, 5(9), 9-22.
- Ekşi, H. Demirci, İ., Kaya, Ç. ve Ekşi, F.(2017). Karakter Gelişim İndeksi'nin Türk Ergenlerdeki Psikometrik Özellikleri, *Ege Eğitim Dergisi*,18(2),476-500.
- Elma, C., Kesten A., Dicle N. Abdullah, Mercan, E. Çinkır, Ş. Ve Palavan, Ö. (2009). İlköğretim 7. Sınıf öğrencilerinin medya ve medya okuryazarlığına ilişkin tutumları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 93- 113.
- Erdem D. , M. Kaya, İ. ve Yılmaz, A. (2017). Örgün eğitim kapsamındaki Suriyeli çocukların eğitimleri ve okul yaşantıları hakkında öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *International Journal of Languages' EducationandTeaching*, 5(3),463-476.

- Erdem, B. , B. , (2017). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Sosyal, Siyasi Ve Vatandaşlık Hukuku Bakımından Türkiye’deki Durumları. *MHB*, 37(2), 332-351.
- Erdem, C. (2017). Sınıfımızda mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 26-42.
- Eren, Z. (2019). Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre göçmen çocukların eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 213-234.
- Ergüven, N.S. ve Özturanlı, B. (2013). Uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62 (4),1007-1061.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyete dayalı kültür içerisinde kadın ve erkek kimliği Malatya Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Fırat University Journal of Social Science 19(2),209-230.
- Gencer, T.E. (2017). Göç ve eğitim ilişkisi üzerine bir değerlendirme: Suriyeli çocukların eğitim gereksinimi ve okullaşma sürecinde karşılaştıkları güçlükler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (54), 838-851.
- Gömleksiz, M. N., Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1),95-134.
- Güçtürk, Y. (2014). (Söyleşi: Zeynep Berre Özçelik) 5 Soru: sürgün ile savaş arasında Suriyeli mülteciler, siyaset. *Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, <https://www.setav.org/5-soru-surgun-ile-savas-arasinda-suriyeli-multeciler/#> . 07.10.2019’ da alınmıştır.
- Gümüşten, D. (2017). Mülteci çocukların eğitimi ve uyumlarına yönelik yapılan müdahale programları üzerine bir derleme. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)*, 5(10), 247-264.
- Gün, M., Yıldız, M. ve Güvendik, T. (2017). Suriyeli mülteci okul çağındaki çocukların eğitimi ve geleceğe yönelik görüşleri. *International Journal of Language Academy Türkçenin eğitimi – Öğretimi Özel Sayısı*, 5(2), 152-162.
- Günay, E., Atılgan, D. ve Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de göç yönetimi.

Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,7(2), 37-60.

Güneş, V. (2019). *İnsan hakları bağlamında göç ve mülteciler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Maltepe Üniversitesi, İstanbul. 1-103.

Güngör, F. Ve Şenel, E. A. (2018), Yabancı Uyruklu İlkokul Öğrencilerinin Eğitim-Öğretiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 8(2), 124-173.

Hacıtahiroğlu, K. ,(2014). Küreselleşmenin Siyasal Etkileri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 259-284.

Harunoğulları, M. ,(2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi*,3(1), 29-63.

Hayatboyu Öğrenme Genel Müdürlüğü (2017). Geçici süreli öğretici ve rehberlik danışman alımına ilişkin duyuru. <http://pictes.meb.gov.tr/www/gecici-sureli-ogretici-ve-rehberlik-danisman-alimina-iliskinduyuru/icerik/18> Erişim tarihi: (10.10.2019).

Hutchinson, S. R (2004). *SurveyResearch*. K. D Marraisa and S. D. Lapan. (Eds.) Foundation for Research Methods of Inquiry in Education and the Social Sciences. Lawrence Erlbaum Associates Publishers. London.

İbrahimoglu, Z. (2018). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının kültür kavramına ve farklı kültürlerle yaklaşımı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 119-152.

İçduygu, A. ,ve Sirkeci, İ. (1999). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri*. Türk Vakfı Yayınları, 249-268.

İnel, Y. ve Gökalp, A. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Hoşgörü Eğilimlerinin İncelenmesi. *Turkish Studies*, 13(27),847-877.

İnsan Hakları Çalışma Örgütü, (2015). “Geleceğimi hayal etmeye çalıştığımda hiçbir şey göremiyorum” Türkiye’deki mülteci çocukların eğitimine ilişkin önündeki engeller – kayıp nesil olmalarını önlemek. Web : https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf 09.10.2019’ da alınmıştır.

- İrdem, İ. (2017). *Göç - güvenlik ilişkisi bağlamında “Tarihte güvenliği etkileyen büyük göç dalgaları” ve Suriyeli mülteciler*. O. Köse.(ed.), Geçmişten Günümüze Göç I Uluslararası Sempozyumu Samsun: Kültür Yayınları, ss. 519-537.
- İstanbul Politikalar Merkezi. (2019). *İstanbul’da Suriyeli mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimi çalıştay raporu*, Sabancı Üniversitesi,
- Jafari, K.K., Tonga, N. ve Kışla, H. (2018). Suriyeli öğrencilerin bulunduğu sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin görüşleri ve uygulamaları. *Academy Journal of Educational Sciences (ACJES)*, 2(2), 134-146.
- Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J., & Turner, L. A. (2007). *Toward a definition of mixed methods research*. *Journal of mixed methods research*, 1(2), 112-133.
- Kağnıcı, D.Y. (2017). Suriyeli mülteci çocukların kültürel uyum sürecinde okul psikolojik danışmanlarına düşen rol ve sorumluluklar. *İlköğretim Online*, 16(4), 1768-1776.
- Kandemir, M. (2018). *Türkiye ve Kanada mülteci politikalarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kara, P. ve Korkut, R. (2010). Türkiye ‘de göç idare ve mülteciler. *Türk İdare Dergisi*, 467, 153-162.
- Kara, Ö. T. , Yiğit, A. Ağırman, F. (2016). Çukurova Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünde Okuyan Öğrencilerin Suriyeli Mülteci Kavramına İlişkin Algılarının İncelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(4), 945-961.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara. Nobel Yayınları.
- Kardeş, S. (2018). *Mülteci Çocukların Psikososyal Gelişimine Yönelik Program Uyarlaması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kardeş, S. ve Akman B. (2018). Suriyeli mültecilerin eğitimine yönelik öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 7(3), 1224-1237.
- Kaygısız, İ. (2017). *Suriyeli mültecilerin Türkiye işgücü piyasasına etkileri*. Friedrich Ebert Stiftung Yayınları, 1-20.

- Kaypak, Ş. ve Bimay, M. (2016). Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyokültürel etkileri: Batman örneği. *Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(1), 84-110.
- Keskin, Y. ve Öğretici, B. (2013). Sosyal Bilgiler dersinde “Duyarlılık” değerinin etkinlikler yoluyla kazandırılması: Nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 143-181.
- Keskinkılıç, Kara, S. B. ve Şentürk, Tüysüzer, B. (2017). Sığınmacı öğrencilerin eğitimi sürecinde yaşanan sorunlara ilişkin yönetici, öğretmen ve veli görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırma Dergisi*, 5(44), 236-250.
- Kıncal, R. Y. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, Ankara: Nobel yayınları, s.142-143.
- Kınık, K. (2010). Göç, sürgün ve iltica, *Hayat Sağlık Dergisi*, 2, 36–39.
- Kızıl, Ö. Ve Dönmez, C. (2017). Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılara sağlanan eğitim hizmetleri ve Sosyal Bilgiler eğitimi bağlamında bazı sorunların değerlendirilmesi. *International Journal Of Education Technology and Scientific Researches*, 4, 207-239.
- Kiremit, R. F., Akpınar, Ü. Ve Akcan, A. T. (2018). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(6), 2139-2149.
- Koç, M., Görücü, İ. ve Akbıyık, N. (2015). Suriyeli sığınmacılar ve istihdam problemleri. *Birey ve Toplum*, 5(9), 63-93.
- Kolukırcık, S. (2014). Uluslararası göç ve Türkiye: yerel uygulamalar ve görünümleri. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 6(2), 37-53.
- Korkmaz, A. (2016). Suriyeli sığınmacılardan kaynaklanan sorunlar ve çözüm önerileri. *Akademik Hassasiyetler*. 83-116.
- Köse, N. Bülbül, Ö. Ve Uluman, M. (2019). Sınıf Öğretmenlerinin Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Journal of Continuous Vocational Education and Training*, 2 (1), 16-29.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolijide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık. Ss.236.
- Levent, F. ve Çayak, S. (2017). Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin eğitimine yönelik okul yöneticilerinin görüşleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14-1

(27), 21-46.

Menekşe, T. (2018). İltica hukukunda hariçte bırakma değerlendirilmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 66-111.

Mercan Uzun, E. ve Bütün, E. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 72-83.

Metin, Ö., Ünlü, İ. ve Kaşkaya, A. (2017). Çocukların Değer Ulaşımına Ebeveyn Eğitim Durumunun Etkisi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(8),150-159.

Milli Eğitim Bakanlığı (2019). Geçici Koruma Kapsamındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Göç ve Acil Durum Daire Başkanlığı, Web: https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_01/29143928_18-01-2019_Yinternet_BYlteni.pdf 09.10.2019' da alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2018). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.

Nurdoğan, A.K., Dur, A. ve Öztürk, M. (2016). Türkiye'nin mülteci sorunu ve Suriye krizinin mülteci sorununa etkileri, *İş ve Hayat*, 2(4), 217-238.

Okur Berberoğlu, E. (2015). Çocuklar- ergenler, medya bağımlılığı ve sınıf dışı eğitim. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12-2(24),45-57.

Orhan, O. ve Şenyücel G., S. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri. *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi(ORSAM)*, Rapor no: 195.

Öz, N. (2019). Kimlik ve karakter oluşumunda okulun rolü. *Diyanet İlmi Dergi*, 55, 197-215.

Özerim, G. (2014). Avrupa'da göç politikalarının ulusüstüleşmesi ve bir güvenlik konusuna dönüşümü: Avrupa tarihinde yeni bir dönem mi? *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 11-48.

Öztürk, S. ve Çoltu, S. (2018). Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisine etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 188-198.

Öztürk, Z. F.(2018). Mülteci öğrencilere sunulan eğitim-öğretim hizmetinin Sosyal Bilgiler öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Anadolu Journal of*

Educational Sciences International, 8(1), 52-79.

Palaz, T., Çepni, O. ve Kılcan V. (2019). Ortaokul öğrencilerinin mültecilere yönelik tutum ve düşüncelerinin belirlenmesi. *Turkish Studies*, 4(3), 1661-1684.

Patton, M.Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Newbury Park, CA: Sage. s.108.

Polat, S. ve Rengi, Ö. (2014). Sınıf öğretmenlerinin kültürel farklılık algıları ve kültürlerarası duyarlılıkları. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 6(3), 135-156.

Poyraz, Y. (2012). Suriyeli vatandaşlarının geçici korunması ve uluslararası mülteci hukuku. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), 53-69.

Sağlam, H., İ., Kanbur, N.İ. (2017). Sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Özgür Araştırma*, 7(2), 310-323.

Sağlam, S. (2006). Türkiye’de iç göç Olgusu ve kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları*, 5, 33-44.

Sakız, H. (2016). Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleşme önerisi. *Göç Dergisi*, 3(1), 65-81.

Sandal, E.K, Hançerkıran, M. ve Tıraş, M. (2016). Türkiye’deki Suriyeli mülteciler ve Gaziantep ilindeki yansımaları. *Gazi Antep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 461-483.

Savar, E. ve Kedikli, U. (2019). Türkiye’de mülteci ve sığınmacılara sağlanan imkânlar ve uyum sorunları: Çankırı örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(4), 1119-1142.

Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 1-13, ISSN: 2147 - 7833, www.kmu.edu.tr.

Sezgin, A.A. ve Yolcu, T. (2016). Göç ile gelen Uluslararası öğrencilerin sosyal uyum ve toplumsal kabul süreci. *Humanitas*, 4(7), 419-438.

Solak, E. ve Çelik, S. (2018). Türkiye’de Eğitim Gören Mülteci Öğrencilerin Dilsel Sorunlarının İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(57),

- Sönmez, A. F. ve Tatan, M. (2017). Sosyal Bilgiler dersinin yabancı uyruklu öğrenciler üzerindeki vatandaşlık algılarına etkisi: Tokat İli örneği. *Turkish Studies*,12(6), 393-410.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. (2016).*Sosyal bilimlerde ölçme aracı hazırlama*, Ankara: Anı Yayıncılık, s.62-63.
- Stewart, C.J & Cash, W.B. (1985). *Interviewing: Principlesandpractices* (4.Baskı).Dubuque, IO: Wm. C.Brown Pub. s.7.
- Şahin, C. (2001). Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerine etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2),57-67.
- Şahin, N., H. ve Yeniçeri, Z. (2015). “Farkındalık” üzerine üç araç: psikolojik farkındalık, bütünlüyci kendilik farkındalığı ve Toronto bilgece farkındalık ölçekleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(76), 48-64.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Geçici Koruma Yönetmeliği (2014, Ekim). T.C. Resmi Gazete, Web: http://www.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf
- Tanrıkulu, F. (2019). Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocukların eğitimi sorunu ve çözüm önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi*, 86, 127-144.
- Taş, D. ve Tekkanat, S.S. (2018). Yerel halk ve Suriyeli sığınmacılar arasında bir kent: Elazığ örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 77-90.
- Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım, s.45.
- Taylan, H.H. (2018). *Sakarya’daki Suriyeli mültecilerin sosyokültürel ve ekonomik sorunları*, A. Ertuğrul ve M.E. Uludağ(Ed.) Birinci Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi Bildirimleri, 529- 542.
- Topkaya, Y. ve Akdağ H. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Suriyeli Sığınmacılar Hakkındaki Görüşleri (Kilis 7 Aralık Üniversitesi Örneği). *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1): 767-786.

- Tosun, A., Yorulmaz, A., Tekin, İ. ve Yıldız, K. (2018). Mülteci öğrencilerin eğitim sorunları, eğitim ve din eğitiminden beklentileri: Eskişehir örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 107-133.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2017). *Beşeri coğrafya. İnsan - kültür- mekân.* (17. Baskı). Çantay Kitabevi: İstanbul.
- Tümtaş, M.S. ve Ergun, C. (2014). Göç ve yoksulluk kıskacında yıkılan bir kent: Van. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(2), 1-23.
- Türkiye – AB Ortak Anlaşma Planı (15 Ekim 2015). Web: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/15_ekim_2015_turkiye_ab_ortak_eyl_em_plani_.pdf 25.12.2018’ da alınmıştır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme komisyonu. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme. (179-199). Web: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/179-199.pdf> (erişim tarihi: 18.09.2019’ da alınmıştır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Hakları İnceleme Komisyonu,(İHİK) Mülteci Hakları Alt Komisyonu(MHAK), (2018). Göç ve Uyum Raporu. Ankara. Web https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_rap_oru.pdf19.09.2019’ da alınmıştır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kamu Denetçiliği Kurumu (2018). *Türkiye’deki Suriyeliler Özel Raporu.*
- Türkiye Cumhuriyeti, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013, Nisan). T.C. Resmi Gazete, Sayı: 28615. Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> 25.12.2018’ da alınmıştır.
- Türnüklü, A. (2000). “Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 24, s.543-559.
- Uluslararası Göç Örgütü. (2009). Göç Terimler Sözcüğü, No: 18, Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü (IOM). Web: http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-363_382_727_icerik25.12.2018’de alınmıştır.
- Uluslararası Göç Ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu (2016). Ankara: Polis

Akademisi Yayınları.

- Uzun, A. (2015). Günümüzün sosyal ve ekonomik sorunu olan Suriyelilerin mülteci ve ekonomi hukuku bakımından değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 106-120.
- Uzun, E. (2016). Uluslararası hukuk çerçevesinde BMMYK' nın yapısı, görevleri ve uluslararası mülteci hukukunun gelişimdeki yeri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 60-85.
- Uzun, E.M. ve Bütün, E. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 72-83.
- Ünal, O. (1980). Horasan'dan Anadolu'ya/Türkiye Tarihine giriş/Anadolu'nun Fethi ve Türkiye Devleti'nin kuruluşu (Genişletilmiş 2. Baskı). Ötüken yayınevi: Ankara, Web: <https://www.otuken.com.tr/u/otuken/docs/Horasandan.pdf> 08.08.2019' da alınmıştır.
- Ünal, O. ve Duygu, H. (2019). Ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sosyal duyarlılık düzeylerini belirlemeye yönelik bir nicel çalışma: Alanya örneği, *Sosyal Bilgilerde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 16-30.
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "Öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*. 6(3), 65- 89.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönerge (2016, Mart). T.C. Resmi Gazete, Sayı: 29656. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-11.htm> Web: 24.01.2020' da alınmıştır.
- Yakar, M.ve Temurçin, K. (2013). Yurt dışından Türkiye'ye kim nereye göç ediyor? *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 5(1), 217-231.
- Yavuz, Ö. (2015). Türkiye'de Suriyeli mültecilere yapılan sağlık yardımlarının yasal ve etik temelleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(30), 265-280.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı). Ankara. Seçkin Yayıncılık, s.56.

- Yıldırım, Y. ve Akpınar, E. (2016). Cinsiyet faktörünün ortaokul 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin sosyal olgunluk düzeyine etkisi. *International Journal of FieldEducation*, 2(1), 20-32.
- Yıldırım, A. ve Şimşek,H.(2006).*Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6.Baskı). Ankara: Seçkin yayıncılık. s.119.
- Yıldırımalp, S., İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul ve uyum sürecine ilişkin bir araştırma. *Bilgi Dergisi*,35, 107-126.
- Yılmaz, V. Ve Çelik, E. (2009). *Lisrel 9.1 ile Yapısal Eşitlik Modellemesi. Temel Kavramlar Uygulamalar Programlama*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yılmazer, A., ve Demir, S.B. (2014). Ortaokul öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ve Sosyal Bilgiler öğretmenine karşı tutumları ile akademik başarı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *TurkishStudies- International PeriodicalForTheLanguages, Literatureand History of Turkish orturkic*, 9(2), 1705-1718.
- Yiğitbaşı, K.G. (2016). Medya ve mültecileri sivil toplum üzerinden okumak: Mülteci-Der örneği. *Marmara İletişim Dergisi*, 25, 53-76.
- Yurdakul, A. ve Tok, T. (2018). Öğretmen gözüyle mülteci/göçmen öğrenci. *Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 46-58.
- Yücel, Y.S. (2017). Avrupa'nın mültecilerle imtihanı. *Analiz(Seta)*, 221,1-30.
- Yüksel,A., Yanık, A. ve Ayazlar,A. (2015).*Bilimsel araştırma yöntemleri*, Ankara:Seçkin Yayıncılık. S.237.
- Zencir, M. ve Davas, A. (2014). *Suriyeli sığınmacılar ve sağlık hizmetleri raporu*(1. Baskı). Türk Tabipler Birliği Yayınları: Ankara.
- Ziya, O. (2012). Mülteci göçmen belirsizliğinde iklim mültecileri. *Türk Tabipler Birliği Dergisi (TBB)*, 229-240

EKLER

Ek 1. Araştırma İzni

T.C.
MERSİN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 34776202-605.01-E.24675177
Konu : Melek AKDOVAN
Araştırma İzin Talebi

21/12/2018

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinin 13.12.2018 tarih ve 69972237-399.99-.1783 sayılı yazısı.

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Melek AKDOVAN'ın "Sosyal Bilgiler Dersinin Mülteci Sorunu ile İlgili Farkındalıkları Artırması Hakkındaki Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri" konulu araştırma izin talebi ile ilgili 20.12.2018 tarihli komisyon görüşü ve çalışma programı ilişikte sunulmuştur.

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Melek AKDOVAN'ın söz konusu çalışmayı 2018-2019 eğitim öğretim döneminde İlimiz Tarsus ilçesinde erli listede isimleri bulunan ortaokullarda öğrenim gören öğrencilerle öğretmenlere okul müdürlüğünün inisiyatif ve kontrolünde gönüllülük esasına dayalı olarak ve eğitim öğretimi aksatmadan uygulanması, çalışmalar esnasında ses/video kaydı alınmaması, çalışmaya konu kişilerden, aile üyelerinden ad ve soyad, telefon, adres ile din, mezhep, etnik gruba mensubiyet gibi hassas bilgilerin istenmemesi ve uygulama sonucunda hazırlanacak raporun başlı ve dijital ortamda İl Millî Eğitim Müdürlüğümüze vermek şartı ile uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Adem KOCA
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek :
1- Dilekçe ve Ekleri (10 sayfa)
2- Komisyon Görüşü (2 sayfa)

OLUR
21/12/2018

Süleyman DENİZ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge 5070 sayılı e-İmza Kanununa göre Prof.Dr.Cahit Tağı CELİK tarafından 03.01.2019 tarihinde e-imzalanmıştır.
Evrakınızı <http://cimza.ohu.edu.tr/eimza/default.aspx> linkinden A0A5865DXE kodu ile doğrulayabilirsiniz.
Dünyaşınlar Mah.ÇMK. Biv. Yengeçler MERSİN
Elektronik Ağ: imza@mersin.meb.gov.tr
E-posta: isif@tktk33@meb.gov.tr
Faks:063243273518-19
İlçe: Işık Şeh. Mehmet ŞİMŞEK YAY.
YÜRÜTÜMEN YAŞA Tel:063243291487
Ülke: T.C. 120

Elektronik belge için elektronik imza ile onaylanmıştır. <https://www.konugoruneh.gov.tr/adres/index> d73f-62ab-3688-b602-d7db kodu ile teyit edilebilir

Ek 2. Araştırma İzni

E-İmzalıdır

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 69972237-302.08.01-E.8
Konu : Araştırma İzni Melek AKDOVAN

03/01/2019

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a)10.12.2018 tarihli ve 98862767-302.08.01-E.340 sayılı yazınız.
b)Mersin Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğünün 21.12.2018 tarihli ve 34776202-605.01.
-E.24675177 sayılı yazısı.

Enstitünüz Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Melek AKDOVAN'ın Doç. Dr. Nihal BALOĞLU UĞURLU danışmanlığında "Sosyal Bilgiler Dersinin Mülteci Sorunu İle İlgili Farkındalıkları Artırması Hakkındaki Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri" konulu tez çalışması kapsamında araştırma yapmasının 2018-2019 eğitim-öğretim döneminde ortaokullarda öğrenim gören öğrenciler ile öğretmenlere okul müdürlüğünün insiyatifi ve kontrolünde gönüllülük esasına dayalı olarak ve eğitim öğretimi aksatmadan uygulanması, çalışmalar esnasında ses/video kaydı alınmaması çalışmaya konu kişilerden, aile üyelerinden ad ve soyad, telefon, adres ile din, mezhep, etnik gruba mensubiyet gibi hassas bilgilerin istenmemesi ve uygulama sonucunda hazırlanacak raporun basılı ve dijital ortamda İl Millî Eğitim Müdürlüğüne vermek şartı ile uygun görüldüğüne dair Mersin Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğünün ilgi b)'de kayıtlı yazısı ekte gönderilmiştir.

Gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Cahit Tağı ÇELİK
Rektör Yardımcısı

Ek:
1-İlgi b) yazı (6 sayfa)

Bu belge 5070 sayılı e-İmza Kanununa göre Prof.Dr.Cahit Tağı ÇELİK tarafından 03.01.2019 tarihinde e-İmzalanmıştır. Evrağınızı <http://eimza.ohu.edu.tr/eimza/default.aspx> linkinden A0A5865DXE kodu ile doğrulayabilirsiniz.

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Bşk.Bor Yolu Üzeri Merkez Yerleşke NİĞDE
Telefon : (0388) 225 2707 Faks : (0388) 225 2701 oidb@ohu.edu.tr

Ek 3. Farkındalık Ölçeği

Merhaba Sevgili Öğrenciler,

Bu anket, ülkemizin günümüzde önemle üzerinde durduğu mülteci konusu ile ilgili sizin farkındalığınızı ölçmek üzere hazırlanmıştır. Anketteki her maddeyi dikkatli bir şekilde okuyup, size en yakın gelen cevabı ilgili parantez içerisine bütün samimiyetle işaretlemenizi dilerim.

Şimdiden teşekkürler.

Not: Lütfen ankete isminizi yazmayın.

Melek AKDOVAN

Niğde Ömer Halisdemir Üniv.

Yüksek Lisans Öğr.

Not: (Lütfen X işareti koyunuz.)

Cinsiyetiniz nedir?	Kız	Erkek
	()	()

Kaçıncı sınıfta öğrenim görüyorsunuz?	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
	()	()	()	()

Sınıfınızda mülteci öğrenci var mı?	Var	Yok
	()	()

Annenizin eğitim düzeyi nedir?	Okur-yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Yüksek Lisans/Doktora
	()	()	()	()	()	()

Babanızın eğitim düzeyi nedir?	Okur-yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Yüksek Lisans/Doktora
	()	()	()	()	()	()

Ek 4.Farkındalık Ölçeği

Maddeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. Olumsuz düşüncelerimiz mültecilerle aramızdaki iletişimi kötü yönde etkiler.	()	()	()	()	()
2. Mülteci öğrencilerin katıldığı kulüp faaliyetleri onların sosyalleşmesine katkı sağlar.	()	()	()	()	()
3. Mültecilerin de bizim gibi bir insan olduğunu düşünmek ülkemizde yaşayan mültecilere karşı önyargıyı azaltır.	()	()	()	()	()
4. Mültecilerin Türkçe bilmemeleri onlarla aramızdaki uyumu zorlaştırır.	()	()	()	()	()
5. Mültecilerin kültürel değerlerimizi benimsemesi toplumumuzdaki sevgi ve saygı bağına güçlendirir.	()	()	()	()	()
6. Mültecilerin kültürel değerlerine saygı duymak toplumda barış ortamını sağlar.	()	()	()	()	()
7. Mültecilerle ilgili sosyal medya üzerinden yapılan olumsuz paylaşımlar insanlarda şiddet ve saldırganlık duygusu uyandırır.	()	()	()	()	()
8. Mültecilerle aramızdaki kültür farklılığı toplumsal ayrılmaya sebep olur-	()	()	()	()	()
9. Mültecilerin kendi milli değerlerini korumak istemeleri onların toplumumuza uyumlarını geciktirir.	()	()	()	()	()
10. Mülteciler eğitilirse topluma daha kolay uyum sağlarlar.	()	()	()	()	()
11. Mültecileri olduğu gibi kabul etmek onlara yakınlaşmamızı sağlar.	()	()	()	()	()
12. Mültecilerin ülkemizin ekonomisine katkı sağlaması, onların ülkemize olan bağlılığını artırır.	()	()	()	()	()
13. Mültecilere sağlanan meslek edindirme kursları onların ekonomik açıdan iyi duruma gelmesini sağlar.	()	()	()	()	()

Ek 5. Farkındalık Ölçeği

Maddeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
14. Mültecilerin hayatta kalabilmesi için ülkemizde iş bulması gerekir.	()	()	()	()	()
15. Mültecilerin bilgi ve yeteneklerinden faydalanmak ülkemiz ekonomisine katkı sağlar.	()	()	()	()	()
16. Ülkemizde iş bulan mülteciler ülkelerine geri dönmekten vazgeçerler.	()	()	()	()	()
17. Mültecilere yönelik sosyal yardımlaşma faaliyetleri toplumsal bağlarımızı güçlendirir.	()	()	()	()	()
18. Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri mültecilere insani açıdan yarar sağlar.	()	()	()	()	()
19. Mültecilerin yaşadıkları zorluklara karşı duyarlı olmamız onlara maddi ve manevi destek sağlar.	()	()	()	()	()
20. Mülteci haklarının devlet tarafından güvence altına alınması onların ülkemizde güven ortamı içinde yaşamasını sağlar.	()	()	()	()	()
21. Mülteci hakları gözetilirse onların toplumumuza bağlılığı artar.	()	()	()	()	()
22. Mülteci çocukların eğitim hakkı onların geleceğini belirler.	()	()	()	()	()
23. Mülteci çocuklara aşı yapılması onların ülkemizde sağlık hakkını kullanmalarının bir göstergesidir.	()	()	()	()	()
24. Mülteci haklarının olması onların bizimle aynı imkanlara sahip olmaları açısından önemlidir.	()	()	()	()	()
25. Mültecilerin yasal sorumlulukları onların toplumumuzun bir parçası olmalarını sağlar.	()	()	()	()	()

Ek 6.Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

- 1- Öğrencilerinizin mülteci konusu ile ilgili farkındalıklarının olup olmadığını gözlemleyebiliyor musunuz? Açıklar mısınız?
- 2- Öğrencilerinizde mülteci konusu ile ilgili bir farkındalık oluşmasını önemsiyor musunuz? Evet ise neden, hayır ise neden?
- 3- Öğrencilerinizin mülteci konusundaki farkındalıklarında ön planda tuttuğunuz durumlar var mı? Varsa neler? Nedenleri ile birlikte açıkla mısınız?
- 4- Öğrencilerinizde mülteci konusu ile ilgili farkındalık oluşturmak ve artırmak üzere gerçekleştirdiğiniz ders içi aktiviteleriniz var mı? Varsa neler?
- 5- Öğrencilerinizde mülteci konusu ile ilgili farkındalık oluşturmak ve artırmak üzere gerçekleştirdiğiniz ders dışı aktiviteleriniz var mı? Varsa neler?
- 6- Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilerin mülteci konusundaki farkındalıklarını artırmadaki rolü nedir? Açıklar mısınız?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Melek AKDOVAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Mersin, 1995
Medeni Hali : Evli
İletişim Bilgileri : Melekakdovan04@gmail.com
05348642384 (GSM)

EĞİTİM

2008-2012 Danyal Uysal Çok Programlı Lisesi
2012-2016 Niğde Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı
2017-2020 Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal
Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

YAYINLARI

1. Baloğlu Uğurlu, N. ve Akdovan, M. (2019). Sosyal Bilgiler öğretmenleri perspektifinde mülteci öğrenciler, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 782-801.

